ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών
ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
Π.Μ.Σ.: ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ, ΔΙΚΑΙΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ & ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΕΣ ΝΟΜΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ & ΔΙΚΑΙΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2021-2022

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
της Βιργινίας Κακλαμάνη
Α.Μ.: 7340182101008

E – Arbitration Agreements & E – Arbitral Awards

Επιβλέποντες:
1) Χ. Παμπούκης
2) Ε. Μουσταΐρα
3) Χ. Τσούκα

Αθήνα, 31 Οκτωβρίου 2022

Copyright © [Κακλαμάνη Βιργινία, 2022]

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τη συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Περιεχόμενα

Συντομογραφίες 4

Περίληψη 5

1. Εισαγωγή 6

2. E – Arbitration Agreements 9

I. Η συμφωνία διαιτησίας γενικά 9

II. Γενικά για την ηλεκτρονική διαιτητική συμφωνία 10

III. Η συμφωνία διαιτησίας στη ΣΝΥ 11

Α. Υπογραφή των μερών 13

Β. Ανταλλαγή επιστολών και τηλεγραφημάτων 17

Γ. Άρθρο VII(1) - αρχή του ευνοϊκότερου δικαίου 20

IV. Η ηλεκτρονική συμφωνία διαιτησίας και ο Πρότυπος Νόμος 22

Α. Το κείμενο του Πρότυπου Νόμου 23

Β. Η Τροποποίηση του 2006 24

Γ. Ο ελληνικός ν. 2735/1999 29

Δ. Σχέδιο Νόμου 36

V. Συμπέρασμα Ενότητας 39

3. E - Arbitral Awards 41

I. Γενικά για τη διαιτητική απόφαση 41

II. Γενικά για τις ηλεκτρονικές διαιτητικές αποφάσεις 43

III. Η ηλεκτρονική διαιτητική απόφαση στη ΣΝΥ 43

Α. Άρθρο III 45

Β. Προσκόμιση στο δικαστήριο 46

Γ. Κοινοποίηση ηλεκτρονικής διαιτητικής απόφασης 51

IV. Ο Πρότυπος Νόμος και η ηλεκτρονική διαιτητική απόφαση 52

Α. Πρότυπος Νόμος 52

Β. Ν. 2735/1999 54

V. Προκλήσεις των ηλεκτρονικών διαιτητικών αποφάσεων 57

VI. Συμπέρασμα Ενότητας 59

4. Συμπεράσματα 61

Βιβλιογραφία 63

Ελληνική 63

Βιβλία 63

Άρθρα 63

Ξενόγλωσση 63

Βιβλία 63

Άρθρα 64

Νομολογία 64

Συντομογραφίες

ΑΚ	Αστικός Κώδικας
ΑΠ	Άρειος Πάγος
ΚΠολΔ	Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας
Πρότυπος Νόμος	Πρότυπος Νόμος για τη Διεθνή Εμπορική Διαιτησία του 1985
Ν. 2735/1999	Νόμος για τη Διεθνή Εμπορική Διαιτησία
ΣΝΥ	Σύμβαση της Νέας Υόρκης του 1958 περί Αναγνωρίσεως και Εκτελέσεως Αλλοδαπών Διαιτητικών Αποφάσεων
Σύμβαση για το Ηλεκτρονικό Εμπόριο	Σύμβαση για το Ηλεκτρονικό Εμπόριο του 1996
Σύμβαση για τη Χρήση Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών	Σύμβαση για τη Χρήση Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών στις Διεθνείς Συμβάσεις του 2005
Σύμβαση για τις Ηλεκτρονικές Υπογραφές	Σύμβαση για τις Ηλεκτρονικές Υπογραφές του 2001
Σύσταση του 2006	Recommendation regarding the interpretation of Article II, paragraph 2, and article VII, paragraph 1 of the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards
Σχέδιο Νόμου	Σχέδιο νόμου του 2020 για την αντικατάστασης του ν. 2735/1999 για τη διεθνή διαιτησία
Τροποποίηση του 2006	UNCITRAL Model Law on International Arbitration 1985 with amendments 2006
ICC	International Chamber of Commerce
UNCITRAL	United Nations Commission on International Trade Law

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη έχει ως αντικείμενο την εξέταση των ηλεκτρονικών διαιτητικών συμφωνιών και ηλεκτρονικών διαιτητικών αποφάσεων και αν αυτές πληρούν τις τυπικές προϋποθέσεις εγκυρότητας στο πλαίσιο της διεθνούς διαιτησίας. Ως εκ τούτου, η εργασία διχοτομείται σε δύο ενότητες. Η πρώτη ενότητα αφορά τις ηλεκτρονικές διαιτητικές συμφωνίες και η δεύτερη τις ηλεκτρονικές διαιτητικές αποφάσεις.

Σχετικά με την πρώτη ενότητα, αρχικά θα γίνει μία γενική αναφορά στη συμφωνία διαιτησίας και τα χαρακτηριστικά της, καθώς και μια εισαγωγή στην ηλεκτρονική συμφωνία διαιτησίας. Ύστερα θα ερευνηθούν οι προϋποθέσεις που τίθενται στο πλαίσιο της ΣΝΥ και άλλων διεθνών κειμένων ως προς τη δυνατότητα ηλεκτρονικής διατύπωσης της διαιτητικής συμφωνίας. Ύστερα θα ακολουθήσει αντίστοιχη ανάλυση, αλλά με βάση τον Πρότυπο Νόμο και την ελληνική ενσωμάτωσή του, ήτοι τον ν. 2735/1999, με αναφορές και στη λοιπή ελληνική νομοθεσία και στο Σχέδιο Νόμου.

Η δεύτερη ενότητα θα εστιάσει στις διαιτητικές αποφάσεις. Πρώτα θα γίνει μια γενική αναφορά στη διαιτητική απόφαση και μια εισαγωγή στην ηλεκτρονική διαιτητική απόφαση. Στη συνέχεια θα ακολουθήσει η εξέταση της ΣΝΥ ως προς το ζήτημα των διαιτητικών αποφάσεων και κατά πόσο αυτές μπορούν να διατυπωθούν ηλεκτρονικά. Αντίστοιχη μελέτη θα γίνει και υπό το πρίσμα του Πρότυπου Νόμου και του ν. 2735/1999 με αναφορές στον ΚΠολΔ και στο Σχέδιο Νόμου. Στην ίδια ενότητα θα αναφερθούν συνοπτικά ορισμένες από τις ενδεχόμενες προκλήσεις που δύνανται να συναντήσουν οι ηλεκτρονικές διαιτητικές αποφάσεις αλλά και εν γένει η ηλεκτρονική διαιτησία, με αναφορά στους λόγους άρνησης αναγνώρισης και εκτέλεσης της ΣΝΥ και τους λόγους αγωγής ακύρωσης του Πρότυπου Νόμου.

Τέλος, συμπεραίνεται ότι οι ηλεκτρονικές διαιτητικές συμφωνίες και οι ηλεκτρονικές διαιτητικές αποφάσεις συνιστούν μια πραγματικότητα. Οι υπάρχουσες ρυθμίσεις αλλά και η η ερμηνεία των διεθνών κειμένων είναι πιο ευνοϊκές απέναντι στις ηλεκτρονικές διαιτητικές συμφωνίες, καθώς και οι ίδιες οι εθνικές έννομες τάξεις έχουν υιοθετήσει αντίστοιχες προβλέψεις που τις εξυπηρετούν. Από την άλλη, παρατηρείται ότι οι ηλεκτρονικές διαιτητικές αποφάσεις, αν και με σταθερούς ρυθμούς φαίνεται να κερδίζουν έδαφος, αντιμετωπίζονται με περισσότερο σκεπτικισμό, τόσο από την πλευρά της ΣΝΥ και του Πρότυπου Νόμου όσο και από τις ίδιες τις κρατικές νομοθεσίες. Ως εκ τούτου, παραμένουν ακόμη σε μια «λανθάνουσα» μορφή.

1. Εισαγωγή

Τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται κατακόρυφη άνοδος της ανάπτυξης της τεχνολογίας και των διαφόρων μεθόδων ηλεκτρονικής επικοινωνίας. Σε αυτό το πλαίσιο, σε συνάρτηση με την απελευθέρωση των συνόρων των αγορών, ολοένα και περισσότερο αναδεικνύεται η σημασία του διαδικτύου και των διευκολύνσεων που αυτό προσφέρει. Αναπόφευκτα, αυτές οι ραγδαίες εξελίξεις ασκούν επιρροή και στον νομικό κόσμο. Ειδικότερα, η τεχνολογία έχει αποτελέσει βήμα για τη δημιουργία νέων νομικών προβληματισμών και συγκρούσεων, περιπλέκοντας τη νομική σκέψη και προκαλώντας αβεβαιότητα. Βλέποντας, ωστόσο, τα πράγματα με μια πιο καινοτόμα ματιά, αντιλαμβάνεται κανείς ότι μέσω της τεχνολογίας έχουν έρθει στο φως νέα νομικά εργαλεία, τα οποία δύνανται να βελτιώσουν την ποιότητα της καθημερινής ζωής, απλοποιώντας τις συναλλαγές και την επίλυση των ανακυπτουσών διαφορών.

Υπό αυτή την οπτική, η τεχνολογία φαίνεται να επιφυλάσσει μια πολλά υποσχόμενη πορεία για τη διαιτησία. Η διαιτησία είναι ένα ιδιωτικό σύστημα απονομής δικαιοσύνης, κατά την οποία τα εμπλεκόμενα μέρη συμφωνούν να επιλύσουν τις διαφορές τους εκτός των πολιτειακών δικαστηρίων, ορίζοντας ουδέτερα τρίτα πρόσωπα, τους διαιτητές, οι οποίοι εκδίδουν – κατά κανόνα - οριστική και δεσμευτική απόφαση. Τα μέρη έχουν μεγάλη αυτονομία, καθώς δύνανται να επιλέξουν τους διαιτητές, τη γλώσσα, τους κανόνες, τον τόπο της διαιτησίας[1]. Μερικά από τα πλεονεκτήματά της είναι η ουδετερότητα των μερών, η ταχύτητα, η εμπιστευτικότητα και η εκτελεστότητα των αποφάσεων. Χάριν όλων αυτών των προτερημάτων, η διαιτησία αποτελεί την κορωνίδα των εναλλακτικών τρόπων επίλυσης διαφορών[2].

Σε αντίθεση με τις κρατικές δικαστικές διαδικασίες, η διαιτησία επιτρέπει εξαιρετική διαδικαστική ευελιξία και έτσι είναι σε θέση να προσαρμοστεί με την τεχνολογική πρόοδο πολύ ταχύτερα από τις δικαστικές μορφές επίλυσης διαφορών. Δηλαδή, στην πράξη, έχουν ενταχθεί στον θεσμό της διαιτησίας ποικίλες μορφές ηλεκτρονικής επικοινωνίας, όπως ενδεικτικά η ανταλλαγή e-mail, οι εφαρμογές αποθήκευσης εγγράφων (cloud), οι εφαρμογές διαχείρισης των υποθέσεων (case - management applications), οι υπηρεσίες κοινοποίησης και μεταφοράς αρχείων πολλών δεδομένων (File Transfer Protocol) και φυσικά οι τηλεδιασκέψεις.

[1] M. L. Moses, The Principles and Practice of International Commercial Arbitration, Third Edition, Cambridge University Press, 2017, σελ. 1.
[2] N. Blackaby/C. Partasides/A. Redfern/M. Hunter, Redfern and Hunter on International Arbitration, Sixth Edition, Oxford University Press, 2015, σελ. 1 και 28-30.

Ως εκ τούτου, συνδυαστικά με την ένταξη του ηλεκτρονικού εμπορίου στην επιχειρηματική - και όχι μόνο - καθημερινότητα διεθνώς, έχει δημιουργηθεί η επονομαζόμενη ηλεκτρονική διαιτησία ή αλλιώς *e - arbitration*, η οποία κατά κύριο λόγο χρησιμοποιείται για την επίλυση ζητημάτων του ηλεκτρονικού εμπορίου[3]. Σε μια προσπάθεια εννοιολογικής τοποθέτησής της, αυτή η υβριδική μορφή διαιτησίας ορίζεται ως η κυρίαρχη χρήση της τεχνολογίας της πληροφορίας για τη διαδικασία της διαιτησίας, κατά την οποία ιδιαίτερα η διεξαγωγή αποδεικτικών ακροάσεων, αλλά και ο σχηματισμός της συμφωνίας διαιτησίας και η απόδοση διαιτητικών αποφάσεων σε ηλεκτρονική μορφή αποτελούν συναφή, αλλά όχι συστατικά, στοιχεία[4].

Η ηλεκτρονική διαιτησία αποτελεί έναν από τους καθοριστικότερους μηχανισμούς ηλεκτρονικής επίλυσης διαφορών (Online Dispute Resolution Providers), καθώς προσφέρει ευελιξία, ταχύτητα και εξοικονόμηση κόστους. Συνδυάζει τις παραδοσιακές μεθόδους επίλυσης διαφορών με την τεχνολογία βασισμένη στο διαδίκτυο και άλλες μορφές ηλεκτρονικής επικοινωνίας[5]. Καθώς δεν υφίστανται ακόμη κανόνες που να διέπουν τη διεξαγωγή της ηλεκτρονικής διαιτησίας, εφαρμογή έχουν η ΣΝΥ, ο Πρότυπος Νόμος και οι εθνικές διατάξεις του κάθε κράτους. Ορόσημα της διαιτητικής διαδικασίας αποτελούν η συμφωνία διαιτησίας και η διαιτητική απόφαση. Τα μέρη δεσμεύονται καταρτίζοντας ηλεκτρονική συμφωνία. Αυτή δύναται να περιλαμβάνει ηλεκτρονική διαιτητική ρήτρα, η οποία, όπως και στην παραδοσιακή διαιτησία, προσδιορίζει το εύρος των διαφορών που καταλαμβάνονται και στο τέλος καταλήγει στην έκδοση μιας οριστικής ηλεκτρονικής διαιτητικής απόφασης[6].

Λαμβανομένης υπόψη της τεχνολογικής έκρηξης και του νέου συμβατικού οπλοστασίου που αυτή συνεπάγεται σε συνδυασμό με την ανάπτυξη της ηλεκτρονικής διαιτησίας, εγείρονται ερωτήματα αναφορικά με τη δυνατότητα ύπαρξης και την εκτελεστότητα των ηλεκτρονικά διατυπωμένων και υπογεγραμμένων διαιτητικών συμφωνιών και αποφάσεων. Πιο συγκεκριμένα, ανακύπτουν ζητήματα σχετικά με τον τύπο, καθώς προβλέπεται η έγγραφη μορφή της συμφωνίας και της απόφασης. Επιπλέον, η σημασία της υπογραφής, η οποία σηματοδοτεί τη βούληση μεν των μερών να υπάγουν μια διαφορά στον θεσμό της διαιτησίας αλλά και δε των διαιτητών για την οριστικότητα της απόφασης, δεν μπορεί να παραμεριστεί, προκαλώντας αμφιβολία για την ισχύ της θέσης της με ηλεκτρονικά

[3] I. Amro, Online Arbitration in theory and in practice, Cambridge Scholars Publishing, 2019, σελ. 87.
[4] L. Markert/J. Burghardt, Navigating the Digital Maze - Pertinent Issues in E-Arbitration, Journal of Arbitration Studies, Vol. 27 No. 3, Σεπτέμβριος 2017, σελ. 7.
[5] Βλ. Amro, σελ. 88.
[6] Βλ. Amro, σελ. 89.

μέσα. Όλα αυτά τα ζητήματα τελούν υπό την πίεση της ακυρότητας των συμφωνιών και των αποφάσεων και συνεπώς της μη εκτελεστότητάς τους. Σε κάθε περίπτωση, οι νέοι ηλεκτρονικοί νομικοί μηχανισμοί δεν πρέπει να βρίσκονται «στον αέρα», αλλά δέον είναι να εξεταστεί αν και πώς μπορούν να συμφιλιωθούν με το ήδη υπάρχον νομικό πλαίσιο.

2. E – Arbitration Agreements

Στην παρούσα ενότητα, θα εξεταστεί πρώτα η ΣΝΥ σχετικά με τις προϋποθέσεις τυπικής εγκυρότητας της διαιτητικής συμφωνίας στο άρθρο ΙΙ και αν και πώς θα μπορούσαν να προσαρμοσθούν αυτές, ώστε να καλύπτουν τις ηλεκτρονικά διατυπωμένες συμφωνίες. Στη συνέχεια, θα αναλυθεί το άρθρο 7 του Πρότυπου Νόμου σχετικά με τη συμφωνία διαιτησίας και τέλος θα ακολουθήσει η μελέτη του ν. 2735/1999 που ενσωματώνει στην ελληνική έννομη τάξη τον Πρότυπο Νόμο, καθώς και θα γίνει αναφορά στο Σχέδιο Νόμου που αντικαθιστά τον τελευταίο.

Ι. Η συμφωνία διαιτησίας γενικά

Η διαιτητική συμφωνία αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της διαιτητικής διαδικασίας, καθώς, για να υπάρχει έγκυρη διαιτησία, πρέπει πρώτα να υφίσταται έγκυρη συμφωνία[7]. Ουσιαστικά αποτυπώνει τη βούληση των μερών να υπάγουν σε διαιτητική επίλυση τις υπάρχουσες διαφορές τους ή τις διαφορές που ενδεχομένως θα προκύψουν στο μέλλον από την έννομη σχέση που τα συνδέει. Θεμελιώνει τη δικαιοδοσία των διαιτητών, αποτελεί την πηγή της εξουσίας τους και την οριοθετεί[8]. Εκτός από το καταφατικό αποτέλεσμα, δηλαδή τη θεμελίωση της δικαιοδοσίας του διαιτητικού δικαστηρίου, η συμφωνία περί διαιτησίας έχει και αποφατικό αποτέλεσμα, το οποίο συνίσταται στον αποκλεισμό των κρατικών δικαστηρίων[9]. Τα μέρη, δηλαδή, παραιτούνται συμβατικά από το δικαίωμά τους για προσφυγή στα κρατικά δικαστήρια για διαφορές που καλύπτονται από τη συμφωνία, εφόσον αυτή είναι έγκυρη[10].

Ως προς τη μορφή της, αυτή μπορεί να είναι είτε χωριστή συμφωνία είτε ρήτρα εντασσόμενη σε ορισμένη σύμβαση. Σπανίως, δύνανται τα μέρη, ακόμη κι αν δεν το έχουν προβλέψει σε συμφωνία ή ρήτρα, να αποφασίσουν εκ των υστέρων, δηλαδή αφού ανακύψει η διαφορά, την υπαγωγή της σε διαιτησία. Τότε, γίνεται λόγος για submission agreement[11].

Βασικός κανόνας στο δίκαιο της διαιτησίας είναι η αρχή της αυτοτέλειας της διαιτητικής ρήτρας έναντι της συμβάσεως που έχουν συνάψει τα μέρη, δηλαδή η αυτονομία

[7] Βλ. Blackaby/Partasides/ Redfern/Hunter, σελ. 12.
[8] Γ. Πετρόχειλος (σε συνεργασία με Παπαευστρατίου Αθηνά και Ζουμπούλη Χρήστο), Η διαιτητική επίλυση των διεθνών διαφορών, σε Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2009, σελ. 1244.
[9] Βλ. Πετρόχειλο, σελ. 1244.
[10] Βλ. Moses, σελ. 20.
[11] Βλ. Moses, σελ. 20.

της σε σχέση με την κύρια σύμβαση, στην οποία έχει συμπεριληφθεί. Αποτέλεσμα αυτής της αρχής είναι, στην πράξη, ότι αν η κύρια σύμβαση πάσχει από ακυρότητα για λόγο που δεν επηρεάζει τη ρήτρα διαιτησίας, η τελευταία παραμένει ισχυρή. Με αυτόν τον τρόπο εξασφαλίζεται η επίλυση της διαφοράς από το διαιτητικό δικαστήριο, χωρίς να υφίσταται κίνδυνος αμφισβήτησης της δικαιοδοσίας του[12].

Η συμφωνία διαιτησίας καθορίζει το εύρος των διαφορών που υπάγονται προς επίλυση, τους κανόνες της διαδικασίας, τον τόπο της διαιτησίας, τη γλώσσα, το δίκαιο που θα διέπει τη διαιτησία και συχνά τους ίδιους τους διαιτητές. Στην περίπτωση της διεθνούς διαιτησίας, πρέπει να εντοπισθεί το εφαρμοστέο δίκαιο στη συμφωνία, δηλαδή αυτό με βάση το οποίο θα κριθεί αν είναι αυτή έγκυρη. Σημειώνεται ότι δεν είναι απαραίτητο το εφαρμοστέο δίκαιο στη διαιτητική συμφωνία να συμπίπτει με αυτό που διέπει τη σύμβαση μεταξύ των μερών[13]. Συχνή είναι βέβαια η εφαρμογή από τα κρατικά και τα διαιτητικά δικαστήρια του ουσιαστικού δικαίου του κράτους της έδρας της διαιτησίας[14].

Λόγω ακριβώς της συμβατικής φύσης της διαιτητικής συμφωνίας, η τελευταία υπόκειται στις συνήθεις προϋποθέσεις εγκυρότητας των συμβάσεων. Αυτές επιγραμματικά είναι η ικανότητα του προσώπου να προβεί σε σύναψη σύμβασης, η λεγόμενη «υποκειμενική διαιτητευσιμότητα», η δυνατότητα της διαφοράς να αποτελέσει αντικείμενο διαιτησίας, η λεγόμενη «αντικειμενική διαιτητευσιμότητα», ο τύπος, η υπογραφή των μερών και το περιεχόμενο της διαιτησίας να αντανακλά τη βούληση των μερών[15].

ΙΙ. Γενικά για την ηλεκτρονική διαιτητική συμφωνία

Σχετικά με την ηλεκτρονική συμφωνία διαιτησίας, αυτή ουσιαστικά έχει τον ίδιο ρόλο με την παραδοσιακή, με διαφορά την ηλεκτρονική κατάρτισή της. Τα μέρη, δηλαδή, συμφωνούν, μέσω π.χ. e-mail, ότι θα επιλύσουν ενδεχόμενη διαφορά διαιτητικά. Αυτό σημαίνει, δηλαδή, ότι η ηλεκτρονική διαιτητική συμφωνία δεν είναι αναγκαστικό να οδηγεί σε διεξαγωγή ηλεκτρονικής διαιτητικής διαδικασίας ή στην επίλυση ηλεκτρονικών συναλλαγών. Όπως ακριβώς συμβαίνει και με την παραδοσιακή συμφωνία διαιτησίας, έτσι και η

[12] Ε. Βασιλακάκης/Α. Γραμματικάκη – Αλεξίου/Ζ. Παπασιώπη – Πασία, Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, Έκτη Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2017, σελ. 475-476.
[13] Βλ. Βασιλακάκη/Γραμματικάκη-Αλεξίου/Παπασιώπη-Πασία, σελ. 476.
[14] Βλ. Πετρόχειλο, σελ. 1265.
[15] Βλ. Πετρόχειλο, σελ. 1265-1273.

ηλεκτρονική υποδεικνύει τον τόπο της διαιτησίας, το εφαρμοστέο δίκαιο στην ουσία και στη διαδικασία, τους διαιτητές, τη γλώσσα[16].

III. Η συμφωνία διαιτησίας στη ΣΝΥ

Όσον αφορά στη διεθνή εμπορική διαιτησία, θεμελιώδες κείμενο για τη διεξαγωγή και ρύθμισή της αποτελεί η ΣΝΥ. Είναι μία από τις πλέον επιτυχημένες διεθνείς συμβάσεις, καθώς τυγχάνει κύρωσης, μέχρι σήμερα, από 170 κράτη, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας, που την έχει κυρώσει με το Ν.Δ. 4220/1960. Είναι συνεπώς αδιαμφισβήτητο ότι η ΣΝΥ έχει πρωτοφανή διάδοση και επίδραση στη διαμόρφωση της διεθνούς διαιτησίας παγκοσμίως. Το κείμενο, όπως προδίδει ο τίτλος του, αφορά στην αναγνώριση και εκτέλεση των αλλοδαπών διαιτητικών αποφάσεων. Ωστόσο, η ΣΝΥ ασχολείται επιπλέον με τη διαιτητική συμφωνία στο άρθρο ΙΙ, στο οποίο αποτυπώνονται οι προϋποθέσεις εγκυρότητάς της.

Σκοπός, επομένως, της ΣΝΥ είναι η ενθάρρυνση της αναγνώρισης και εκτέλεσης των εμπορικών διαιτητικών συμφωνιών στις διεθνείς συμβάσεις και η ενοποίηση των προδιαγραφών βάσει των οποίων οι συμφωνίες διαιτησίας εξετάζονται και οι αποφάσεις αναγνωρίζονται και εκτελούνται στα συμβαλλόμενα κράτη. Έχοντας διαμορφώσει το θεσμικό πλαίσιο της διεθνούς εμπορικής διαιτησίας με μεγάλη επιτυχία, προτάθηκε η αναθεώρησή της, χωρίς όμως να έχει ιδιαίτερη απήχηση, δεδομένου ότι, μέχρι σήμερα, τα εκάστοτε εθνικά δικαστήρια εξελίσσουν αποτελεσματικά την εφαρμογή της.

Όσον αφορά στη ΣΝΥ, στο άρθρο ΙΙ αυτής ορίζεται η συμφωνία διαιτησίας και τίθενται οι προϋποθέσεις για την εγκυρότητά της. Σύμφωνα με το άρθρο ΙΙ(1) «*κάθε συμβαλλόμενο κράτος αναγνωρίζει συμφωνία με την οποία τα μέρη υποχρεούνται να υποβάλλουν σε διαιτησία όλες ή ορισμένες διαφορές, οι οποίες ανέκυψαν μεταξύ τους αναφορικά με συγκεκριμένη έννομη σχέση, συμβατική ή εξωσυμβατική, αναφερόμενη σε θέμα επιδεκτικό ρυθμίσεως μέσω διαιτησίας*». Συνεπώς, από τη στιγμή που η συμφωνία διαιτησίας δεν είναι άλλο, παρά ένα συμβατικό κείμενο, καθοριστικής σημασίας είναι η συναίνεση των μερών. Ως εκ τούτου, για τη διασφάλισή της, η ΣΝΥ ορίζει ότι η συμφωνία διαιτησίας πρέπει να είναι έγγραφη, να φέρει την υπογραφή των μερών και να μην είναι άκυρη, ανενεργή ή ανεπίδεκτη εφαρμογής. Προβαίνοντας σε μια σύντομη ανάγνωση του άρθρου, αντιλαμβάνεται κανείς ότι κεντρικός άξονας είναι η τυπική εγκυρότητα της συμφωνίας. Ως εκ τούτου εγείρεται το

[16] Βλ. Amro, σελ. 95.

ερώτημα: είναι δυνατόν να εξασφαλισθεί η τυπική εγκυρότητα της συμφωνίας, όταν αυτή είναι ηλεκτρονικά διατυπωμένη;

Στο άρθρο ΙΙ(2) της ΣΝΥ γίνεται λόγος για έγγραφη συμφωνία. Η προϋπόθεση του εγγράφου αποτελεί ένα από τα πιο πρακτικά αλλά παράλληλα και αμφιλεγόμενα σημεία της ΣΝΥ. Ο λόγος που έχει τεθεί αυτός ο όρος είναι προφανής. Μια έγκυρη συμφωνία διαιτησίας αποκλείει τη δικαιοδοσία των κρατικών δικαστηρίων και θέτει αρμόδια τα διαιτητικά. Ακόμη κι αν η επιλογή της διαιτησίας είναι μια κοινότυπη λύση πλέον, έχει μεγάλη βαρύτητα, δικαιολογώντας την αυστηρότητα της έγγραφης διατύπωσής της[17]. Συγχρόνως, ο έγγραφος τύπος αποτελεί απόδειξη της σύναψης της διαιτητικής συμφωνίας αλλά και προειδοποίησης του προσώπου[18]. Εξ αυτών των λόγων, ο τύπος της διαιτητικής συμφωνίας είναι συστατικός[19].

Καθορίζοντας τις απαιτήσεις της συμφωνίας διαιτησίας, η ΣΝΥ εμποδίζει τα κράτη να απαιτούν άλλους αυστηρότερους όρους από αυτούς που αναφέρονται στο άρθρο ΙΙ[20]. Δηλαδή, η ΣΝΥ καθορίζει το *maximum* των προϋποθέσεων σχετικά με τη συμφωνία διαιτησίας[21].

Το μεταφρασμένο κείμενο της ΣΝΥ έχει ως εξής: «*Νοείται διά του όρου "έγγραφος συμφωνία" διαιτητική ρήτρα περιληφθείσα εν συμβάσει, ή συνυποσχετικόν, άτινα υπεγράφησαν υπό των μερών, ή περιέχονται εις ανταλλαγήν επιστολών ή τηλεγραφημάτων.*». Συνεπώς, ως προς τον τύπο, απαραίτητη είναι η έγγραφη συμφωνία. Το άρθρο ΙΙ(2) διακρίνεται σε δύο εναλλακτικές · πρώτον στην έγγραφη ρήτρα σε σύμβαση ή συνυποσχετικό ή δεύτερον στη συμπερίληψη της έγγραφης συμφωνίας σε ανταλλαγή επιστολών ή τηλεγραφημάτων. Η προϋπόθεση αυτή ανήκει στο αυτόνομο δίκαιο της ΣΝΥ. Με άλλες λέξεις, δηλαδή, ενώ η σύναψη της συμφωνίας διέπεται από το δίκαιο που έχουν επιλέξει τα μέρη ή από το δίκαιο του τόπου της διαιτησίας, οι προϋποθέσεις του «εγγράφου» ανήκουν στο ομοιόμορφο δίκαιο της ΣΝΥ, το οποίο ερμηνεύεται αυτόνομα[22]. Τονίζεται ότι αν η συμφωνία ανήκει στο πεδίο εφαρμογής της ΣΝΥ, τότε το άρθρο ΙΙ πρέπει να υπερβαίνει το εθνικό δίκαιο όσον αφορά στην ορθή μορφή της διαιτητικής συμφωνίας[23].

---

[17] Βλ. Blackaby/Partasides/Redfern/Hunter, σελ. 75.
[18] R. Wolff, New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards of 10 June 1958 Article-by-Article Commentary, Beck Hart Nomos, Second Edition, 2019, σελ. 116.
[19] Κ. Καλαβρός/Δ. Μπαμπινιώτης, Η Σύμβαση της Νέας Υόρκης του 1985 – online κατ' άρθρο ερμηνεία, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2022, άρθρο ΙΙ παρ. 48.
[20] O. Husain Qouteshat, The Enforcement of Electronic Arbitral Awards in International Commercial Disputes under the New York Convention: The Case of Dubai and DIFC Courts, March 2017, σελ. 80.
[21] ΟλΑΠ 8/1997, στην οποία κρίθηκε ότι η διάταξη ΙΙ ΣΝΥ «*εισάγει αυτοτελή κανόνα ουσιαστικού δικαίου ... και δεν καταλείπει περιθώριο εφαρμογής σε άλλον κανόνα ουσιαστικού ή ιδιωτικού διεθνούς δικαίου*», Ε. Βασιλακάκης, Μελέτες Διαιτησίας, Η αντιμετώπιση της διεθνούς εμπορικής διαιτησίας από τα ελληνικά δικαστήρια, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2021, σελ. 291-292.
[22] Βλ. Wolff, New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards of 10 June 1958 Article-by-Article Commentary, σελ. 119.
[23] Βλ. Moses, σελ. 25.

Το γεγονός ότι ο έγγραφος τύπος της διαιτητικής συμφωνίας καθιερώνεται από τις διατάξεις του άρθρου ΙΙ(1) και (2) της ΣΝΥ ως ενιαίος και αυτόνομος κανόνας δικαίου, αποκλείει κατ' αρχήν την εφαρμογή οποιασδήποτε άλλης διάταξης εθνικού δικαίου, με εξαίρεση τις τυχόν ευνοϊκότερες διατάξεις του forum με βάση τη διάταξη του άρθρου VII(1). Επομένως, όλα τα ζητήματα του τύπου των διαιτητικών συμφωνιών θα κριθούν με βάση τις διατάξεις του άρθρου ΙΙ(1) και (2), εκτός των τυχόν ευνοϊκότερων διατάξεων του forum[24].

Α. Υπογραφή των μερών

Βασικό στοιχείο για την εγκυρότητα της συμφωνίας διαιτησίας είναι η θέση της υπογραφής των μερών. Αυτή μπορεί να τίθεται είτε στη ξεχωριστή συμφωνία διαιτησίας, είτε να περιλαμβάνεται στη σύμβαση, στην οποία εμπεριέχεται η σχετική ρήτρα, είτε σε ανταλλαγή υπογεγραμμένων εγγράφων των μερών[25]. Το γράμμα της διάταξης είναι ξεκάθαρο, είτε η συμφωνία διαιτησίας περιλαμβάνεται σε συμβατικό κείμενο, είτε βρίσκεται σε ξεχωριστά κείμενα, σύμφωνα με το άρθρο ΙΙ(2) χαίρει ισότιμης μεταχείρισης[26].

Ως υπογραφή νοείται η ιδιόχειρη υπογραφή των μερών. Ωστόσο, διαβάζοντας προσεκτικά το άρθρο, φαίνεται η υπογραφή να απαιτείται μόνο για την πρώτη περίπτωση, δηλαδή για τη σύμβαση ή το συνυποσχετικό, κι όχι για την ανταλλαγή επιστολών ή τηλεγραφημάτων[27]. Η προϋπόθεση θέσης υπογραφής για την πρώτη περίπτωση του εν λόγω άρθρου υπερβαίνει τον προσδιορισμό της ταυτότητας των μερών και της πρόθεσής τους, αλλά επιδιώκει να αποδώσει στο έκαστο μέρος τη δήλωση δημιουργίας και ατομικότητας της συναίνεσης επί του εγγράφου, με αυξημένη ισχύ αξιοπιστίας. Αυτή η λογική συνάδει με το γεγονός ότι η υπογραφή δια ηλεκτρονικού μέσου με την απλή αναγραφή του ονόματος, όπως δηλαδή συμβαίνει με τα e-mails ή με τις διαδικτυακές δηλώσεις βούλησης, δεν αρκεί για την πρώτη επιλογή[28].

[24] Βλ. Καλαβρό/ Μπαμπινιώτη, άρθρο ΙΙ παρ. 45.
[25] Βλ. Καλαβρό/Μπαμπινιώτη, άρθρο ΙΙ παρ. 54.
[26] Βλ. Wolff, New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards of 10 June 1958 Article-by-Article Commentary, σελ. 121.
[27] R. Wolff, E – arbitration agreements and e – awards- arbitration agreements concluded in an electronic environment and digital arbitral awards, σε Arbitration in the Digital Age: The Brave New World of Arbitration, Cambridge University Press, 2018, σελ. 9, Βλ. Καλαβρό/Μπαμπινιώτη, άρθρο ΙΙ παρ. 54 και 58.
[28] Βλ. Wolff, E – arbitration agreements and e – awards- arbitration agreements concluded in an electronic environment and digital arbitral awards, σελ. 10, Βλ. Wolff, New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards of 10 June 1958 Article-by-Article Commentary, σελ. 121, Βλ. Καλαβρό/ Μπαμπινιώτη, άρθρο ΙΙ παρ. 55.

Παρόλα αυτά, η ηλεκτρονική υπογραφή που συμμορφώνεται με οικεία διεθνή κείμενα, ενδέχεται να εναρμονίζεται με την έννοια της «υπογραφής» του άρθρου ΙΙ(2) της ΣΝΥ. Υπό αυτή την οπτική, σχετικές ρυθμίσεις εμπεριέχονται στη Σύμβαση για το Ηλεκτρονικό Εμπόριο, στη Σύμβαση για τις Ηλεκτρονικές Υπογραφές και στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τη Χρήση Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών.

Το πρώτο κείμενο, δηλαδή τη Σύμβαση για το Ηλεκτρονικό Εμπόριο, έχει καινοτόμο περιεχόμενο και φαίνεται να προσπάθησε να ανταποκριθεί στην αυξανόμενη ανάπτυξη της τεχνολογίας, θέτοντας ορισμένες κατευθύνσεις, ώστε η νέα πραγματικότητα να μην εμποδίζεται από νομικούς σκοπέλους. Ως εκ τούτου, στο άρθρο 6 παρ. 1 προβλέπεται ότι η προϋπόθεση του «εγγράφου» πληροίται όταν η πληροφορία είναι προσβάσιμη και δύναται να χρησιμοποιηθεί για παρεπόμενη αναφορά. Επιπλέον, στο άρθρο 7 παρ. 1 αναφέρεται ότι η προϋπόθεση της υπογραφής σε συνάφεια με ένα μήνυμα αναγγελίας δεδομένων (data message) πληροίται όταν υπάρχει αξιόπιστη μέθοδος ταυτοποίησης του υπογράφοντος και της αποδοχής του.

Έχοντας ως ακέραιη βάση την προαναφερθείσα Σύμβαση, η Σύμβαση για τις Ηλεκτρονικές Υπογραφές έχει ως πεδίο εφαρμογής τις εμπορικές δραστηριότητες και στόχος της είναι να ενισχύσει την εμπιστοσύνη απέναντι στις ηλεκτρονικές υπογραφές σε σημαίνουσες συναλλαγές, ομογενοποιώντας τις εμπορικές πρακτικές στον κυβερνοχώρο. Βάσει του άρθρου 6 παρ. 1 και 3 αυτής, η ηλεκτρονική υπογραφή είναι επαρκής, εάν είναι αξιόπιστη και συνδέεται με τον υπογράφοντα και με στοιχεία που τον αφορούν, όπως ο χρόνος θέσης της υπογραφής. Επιπλέον, στο άρθρο 12 υφίσταται πρόβλεψη σχετικά με την αναγνώριση αλλοδαπών πιστοποιητικών και ηλεκτρονικών υπογραφών, κατά την οποία οι ηλεκτρονικές υπογραφές πρέπει να τυγχάνουν ευρείας αποδοχής ανεξάρτητα από τον τόπο της επιχείρησης του υπογράφοντος, καθιερώνοντας τη μη διάκριση της νομικής ισχύος μιας ηλεκτρονικής υπογραφής ανάλογα με τον τόπο, στον οποίο αυτή τέθηκε.

Στην ίδια λογική εντάσσεται και το τρίτο κείμενο, ήτοι η Σύμβαση για τη Χρήση Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών. Αυτή αποσκοπεί στην παροχή πρακτικών λύσεων σχετικά με τη χρήση ηλεκτρονικών μέσων επικοινωνίας στις διεθνείς συμβάσεις, ενώ βασικές της αρχές είναι η τεχνολογική ουδετερότητα, δηλαδή η αναφορά σε γενικευμένες καταστάσεις σχετικά με την τεχνολογία και τα απότοκά της, και η λειτουργική ισοδυναμία, από την άποψη της εξίσωσης της ιδιόχειρης υπογραφής με την τιθέμενη με ηλεκτρονικά μέσα. Πεδίο εφαρμογής της είναι η διαμόρφωση ή εφαρμογή των συμβάσεων μεταξύ μερών, των οποίων οι τόποι των επιχειρήσεών τους βρίσκονται σε διαφορετικά κράτη. Χαρακτηριστικό είναι ότι στο άρθρο 8 παρ. 1 τονίζεται ότι «*μια επικοινωνία ή μια σύμβαση δεν πρέπει να στερείται εγκυρότητας ή*

εκτελεστότητας με αποκλειστικό λόγο ότι έχει τη μορφή ηλεκτρονικής επικοινωνίας». Ακολούθως, σύμφωνα με το άρθρο 9 παρ. 3 αυτής, αν σε σύμβαση απαιτείται η υπογραφή της, αυτή η προϋπόθεση πληροίται αν η ηλεκτρονική επικοινωνία που χρησιμοποιείται αντί για την υπογραφή είναι αξιόπιστη και αποδίδεται στο μέρος που τη χρησιμοποίησε.

Η νομική επίδραση των ως άνω Συμβάσεων στο άρθρο ΙΙ(2) ΣΝΥ παρουσιάζεται μέσα κυρίως από την αυτόνομη ερμηνεία του ίδιου του άρθρου. Ιδίως στη Σύμβαση για τη Χρήση Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών στο άρθρο 20 παρ. 1 ρητώς προβλέπεται ότι οι διατάξεις της Σύμβασης εφαρμόζονται κατά τη χρήση ηλεκτρονικών επικοινωνιών σε σχέση με τη διατύπωση συμβάσεων βάσει της ΣΝΥ. Όπως προβλέπεται και στην Αιτιολογική Έκθεση της Σύμβασης, στον όρο «σύμβαση» περιλαμβάνονται και οι συμφωνίες διαιτησίας[29]. Η αξία του άρθρου 20 παρ. 1 είναι μεγάλη, καθώς στοχεύει να προσφέρει ουσιαστικούς κανόνες που επιτρέπουν στη ΣΝΥ, όπως και σε άλλες αντίστοιχες συμβάσεις, να λειτουργούν αποτελεσματικά σε ηλεκτρονικό περιβάλλον, αποφεύγοντας έτσι την ανάγκη τροποποίησής τους[30]. Αποτελεσματική λειτουργία με παρόμοιο αποτέλεσμα με την τροποποίηση του άρθρου ΙΙ της ΣΝΥ μπορεί να επιτευχθεί μόνο εάν η Σύμβαση για τη Χρήση Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών εφαρμόζεται σε οποιαδήποτε συμφωνία διαιτησίας σύμφωνα με το άρθρο ΙΙ ΣΝΥ[31].

Συνεπώς, υποστηρίζεται ότι, κατά την εφαρμογή του άρθρου ΙΙ(2) ΣΝΥ, ένα κράτος δεσμεύεται να εφαρμόσει τον ορισμό της υπογραφής σύμφωνα με το άρθρο 9 παρ. 3 της Σύμβασης για τη Χρήση Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών μόλις αυτή τεθεί σε ισχύ για το συγκεκριμένο κράτος. Για να ισχύει ένα τέτοιο καθήκον ούτε η έδρα των μερών ούτε εάν η Σύμβαση για τη Χρήση Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών έχει επίσης τεθεί σε ισχύ στο κράτος στο οποίο θα εκδοθεί διαιτητική απόφαση βάσει της συμφωνίας διαιτησίας που εξετάζεται, σύμφωνα με το άρθρο ΙΙ(2) ΣΝΥ, έχουν οποιαδήποτε σχέση[32]. Ενώ οι συμβάσεις έχουν νομική ισχύ μόνο μεταξύ των συμβαλλόμενων κρατών, η Σύμβαση για τη Χρήση Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών αποσκοπεί, μεταξύ άλλων, στην προσαρμογή του άρθρου ΙΙ(2) ΣΝΥ στα σύγχρονα μέσα επικοινωνίας, ενώ η τελευταία υποχρεώνει τα συμβαλλόμενα κράτη της να αναγνωρίσουν τις ξένες συμφωνίες διαιτησίας ανεξάρτητα από το εάν η συμφωνία διαιτησίας

[29] UNCITRAL, Explanatory Note by the UNCITRAL Secretariat on the Convention on the use of electronic communications in international contracts, 2007, σελ. 22.
[30] Βλ. Explanatory Note by the UNCITRAL Secretariat on the Convention on the use of electronic communications in international contracts, σελ. 91.
[31] Βλ. Explanatory Note by the UNCITRAL Secretariat on the Convention on the use of electronic communications in international contracts, σελ. 30.
[32] Βλ. Wolff, E – arbitration agreements and e – awards- arbitration agreements concluded in an electronic environment and digital arbitral awards, σελ. 10.

καθορίζει ή όχι άλλο συμβαλλόμενο κράτος ως τόπο διαιτησίας. Αυτό το αποτέλεσμα προς όφελος των συμφωνιών διαιτησίας από μη συμβαλλόμενα κράτη αποδεικνύεται από τη διατύπωση του άρθρου Ι(1) ΣΝΥ και από την επιφύλαξη αμοιβαιότητας σύμφωνα με το άρθρο Ι(3) ΣΝΥ[33].

Σημειώνεται ότι ακόμη κι αν η Σύμβαση για τη Χρήση Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών δεν εφαρμόζεται, καθώς δεν έχει υιοθετηθεί από το εκάστοτε κράτος, ο όρος για την υπογραφή των μερών στο άρθρο ΙΙ(2) ΣΝΥ περιλαμβάνει επίσης τις ψηφιακές υπογραφές δια μέσου της αυτόνομης ερμηνείας του άρθρου ΙΙ ΣΝΥ. Είναι σαφές ότι οι συντάκτες της ΣΝΥ δεν μπορούσαν να φανταστούν την ηλεκτρονική επικοινωνία, συμπεριλαμβανομένων των ψηφιακών υπογραφών, το 1958. Ωστόσο, η Ομάδα Εργασίας ήταν ανοιχτή σε σύγχρονες τεχνολογίες που διευκολύνουν το διεθνές εμπόριο, όπως αποδεικνύεται από τη συμπερίληψη των τηλεγραφημάτων ως την τρέχουσα τεχνολογία κατά τη διατύπωση του άρθρου ΙΙ(2) ΣΝΥ. Αυτή η ιστορική φιλικότητα προς την τεχνολογία, η οποία είναι απότοκο της εξυπηρέτησης των επιχειρηματικών αναγκών, υποστηρίζει μια εκτενή ερμηνεία της απαίτησης «υπογραφής», εφόσον το αντικείμενο και ο σκοπός της απαίτησης ικανοποιείται εξίσου από την ηλεκτρονική επικοινωνία. Επιπλέον, ένα ακόμα επιχείρημα που συνηγορεί υπέρ της ερμηνείας αυτής είναι ότι τόσο η ΣΝΥ όσο και η Σύμβαση για τη Χρήση Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών έχουν συνταχθεί υπό την αιγίδα της UNCITRAL. Αυτό σημαίνει ότι οι εργασίες και η λογική της Επιτροπής για ζητήματα που εμπίπτουν σε παρόμοιο πεδίο δραστηριότητας συγχέονται. Επιπροσθέτως, η Σύσταση του 2006, όπως θα εξεταστεί και παρακάτω, η οποία προτείνει μια ευρεία ερμηνεία του άρθρου ΙΙ(2) ΣΝΥ σχετικά με την απαίτηση «εγγράφως», αναφέρεται ρητά στις αιτιολογικές σκέψεις της στις Συμβάσεις σχετικά με Ηλεκτρονικό Εμπόριο, τις Ηλεκτρονικές Υπογραφές και τη Χρήση Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών.

Λαμβάνοντας τα παραπάνω υπόψη, η ερμηνεία του άρθρου ΙΙ(2) ΣΝΥ θα πρέπει να καθοδηγείται από τις απαιτήσεις που ορίζονται στο άρθρο 9 παρ. 3 της Σύμβασης για τη Χρήση Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών, ακόμη και όταν αυτά τα κριτήρια δεν είναι νομικά δεσμευτικά. Δεδομένου ότι η επίδραση της Σύμβασης για τη Χρήση Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών στην απαίτηση υπογραφής στο άρθρο ΙΙ(2) ΣΝΥ δεν βασίζεται στη δεσμευτική ισχύ σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο των συνθηκών, αλλά στην αυτόνομη ερμηνεία της ΣΝΥ, παραμένει ακόμη ανεπηρέαστη από δήλωση κράτους που περιορίζει το πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης (άρθρο

[33] Για περισσότερες πληροφορίες περί αμοιβαιότητας Βλ. Wolff, E – arbitration agreements and e – awards-arbitration agreements concluded in an electronic environment and digital arbitral awards, σελ. 10.

19 επ.)[34]. Τέλος, η αποτελεσματική λειτουργία της ΣΝΥ είναι ένας λογικός στόχος που πρέπει να επιδιωχθεί μέσω της αυτόνομης ερμηνεία της. Εάν η Σύμβαση για τη Χρήση Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών μπορεί να ενεργοποιήσει τη ΣΝΥ για την αποτελεσματική λειτουργία της σε ηλεκτρονικό περιβάλλον, θα πρέπει να υιοθετηθεί μια αυτόνομη ερμηνεία για αυτούς τους κανόνες, ακόμη κι αν δεν είναι νομικά δεσμευτικοί. Αντίθετα, μια περιοριστική ερμηνεία θα ακινητοποιούσε την απαίτηση υπογραφής και θα την απέκοπτε από την τεχνολογική ανάπτυξη. Μια τέτοια ερμηνεία θα ήταν αντίθετη με τον στόχο της ΣΝΥ, ο οποίος είναι να διευκολύνει το διεθνές εμπόριο. Ως εκ τούτου, η συμφωνία διαιτησίας θεωρείται επίσης ότι φέρει τις υπογραφές των μερών κατά την έννοια του άρθρου ΙΙ(2) ΣΝΥ, εάν τα μέρη την έχουν υπογράψει με ψηφιακή υπογραφή που πληροί τις απαιτήσεις του άρθρου 9 παρ. 3 του Σύμβαση για τη Χρήση Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών [35].

Β. Ανταλλαγή επιστολών και τηλεγραφημάτων

Το άρθρο ΙΙ(2) ΣΝΥ θέτει μία δεύτερη περίπτωση έγγραφης κατάρτισης της διαιτητικής συμφωνίας · αυτή δια της ανταλλαγής επιστολών ή τηλεγραφημάτων. Η δεύτερη επιλογή του άρθρου ΙΙ(2) ΣΝΥ δεν απαιτεί απαραίτητα τη σύναψη της σύμβασης με ανταλλαγή επιστολών ή τηλεγραφημάτων, αλλά μάλλον μόνο να περιέχεται σε μια τέτοια ανταλλαγή[36].

Όσον αφορά στα μέσα μετάδοσης, η διάταξη αναφέρει μόνο την ανταλλαγή επιστολών ή τηλεγραφημάτων. Φυσικά, πλέον έχει ενισχυθεί η παλέτα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών που ενδέχεται να χρησιμοποιηθούν κατά τη σύνταξη της διαιτητικής συμφωνίας. Επανερχόμενοι στο γράμμα του άρθρου, αυτό δεν φαίνεται να συμπεριλαμβάνει ρητώς τα e-mails ή άλλες μορφές επικοινωνίας, βασισμένες στο διαδίκτυο. Παρόλα αυτά, θα μπορούσε να επεκταθεί η εφαρμογή του άρθρου και σε αυτά τα μέσα μέσω της αναλογίας. Πιο συγκεκριμένα, τα e-mails παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά με τα τηλεγραφήματα, δηλαδή μεταδίδονται ηλεκτρονικά χωρίς φυσική παρουσία και δεν πιστοποιούν καταρχήν την ταυτότητα του χρήστη. Το γεγονός και μόνο ότι τα τηλεγραφήματα αναγκαστικά αποκτούν

[34] Βλ. Wolff, E – arbitration agreements and e – awards- arbitration agreements concluded in an electronic environment and digital arbitral awards, σελ. 11.
[35] Βλ. Wolff, E – arbitration agreements and e – awards- arbitration agreements concluded in an electronic environment and digital arbitral awards, σελ. 11.
[36] Βλ. Wolff, New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards of 10 June 1958 Article-by-Article Commentary, σελ. 124, στο οποίο αναφέρεται ότι κάτι τέτοιο ήταν αποδεκτό από τα δικαστήρια σε περιπτώσεις που το μέρος που δεν είχε ανταλλάξει έγγραφο, αργότερα στέλνει ένα τιμολόγιο που αναφέρεται στο πρώτο έγγραφο ή βασίζεται στην επίδραση της ισχύος της διαιτητικής συμφωνίας στις κρατικές δικαστικές διαδικασίες.

υλική μορφή πριν φτάσουν στον παραλήπτη, ενώ τα e-mails μόνο εάν εκτυπωθούν, δεν μπορεί να είναι καθοριστικό στο πλαίσιο του στόχου του άρθρου ΙΙ ΣΝΥ και να σημαίνει ότι δεν είναι δυνατή η σύναψη της συμφωνίας με αυτόν τον τρόπο[37].

Ενδιαφέρον αποτελεί το γεγονός ότι παρόλο που η πρώτη περίπτωση, δηλαδή η συμπερίληψη της διαιτητικής ρήτρας σε σύμβαση ή συνυποσχετικό, απαιτεί την υπογραφή των μερών, κάτι τέτοιο δεν ισχύει και για τη δεύτερη περίπτωση. Ωστόσο, μια τέτοια αντίφαση δεν είναι τυχαία. Λαμβάνοντας υπόψη ότι η ανταλλαγή τηλεγραφημάτων δεν απαιτεί την υπογραφή των μερών σε καθένα από τα έγγραφα, θα ήταν παράλογο να ζητηθεί κάτι τέτοιο για την ανταλλαγή επιστολών. Παράλληλα, η απαίτηση υπογραφής σε τέτοιες περιπτώσεις δεν ανταποκρίνεται στις επιχειρηματικές και συναλλακτικές συνήθειες[38]. Συνεπώς, στη δεύτερη επιλογή του άρθρου ΙΙ(2) ΣΝΥ δεν απαιτείται η υπογραφή των μερών[39].

Η ΣΝΥ είναι ένα κείμενο με πρωτοφανή καινοτομία για την εποχή του, το οποίο έχει τύχει ευρείας αποδοχής παγκοσμίως. Στην προσπάθειά του να δημιουργήσει ένα ομοιόμορφο καθεστώς για τα κράτη που θα το υιοθετούσαν ως προς την αναγνώριση και εκτέλεση αλλοδαπών διαιτητικών αποφάσεων για την ικανοποίηση των εμπορικών απαιτήσεων, συνυπολόγισε την τεχνολογική εξέλιξη και την ραγδαία άνοδο αυτής. Συνεπώς, συμπεριέλαβε την ανταλλαγή επιστολών και τηλεγραφημάτων, πρακτικών που ανταποκρίνονταν - και με το παραπάνω - σε αυτήν την πρωτοπόρα πορεία που ήθελαν να ακολουθήσουν οι συντάκτες του, εξυπηρετώντας τις τότε συναλλακτικές ανάγκες. Κατανοώντας τις επιδιώξεις και το σκεπτικό των συντακτών της ΣΝΥ και προβαίνοντας σε μία τελολογική ερμηνεία αυτής, η ΣΝΥ είναι ανοιχτή και ευέλικτη όσον αφορά τα μέσα ανταλλαγής, ώστε να συμπεριληφθούν και νεότερες μορφές επικοινωνίας. Σε μια τέτοια ερμηνεία καταλήγουν και εθνικά δικαστήρια[40]. Ακριβώς,

[37] Βλ. Wolff, E – arbitration agreements and e – awards- arbitration agreements concluded in an electronic environment and digital arbitral awards, σελ. 12.

[38] Βλ. Wolff, New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards of 10 June 1958 Article-by-Article Commentary, σελ. 126.

[39] Ελβετικό Ανώτατο Δικαστήριο, Compagnie De Navigation et Transports SA v. MSC Mediterranean Shipping Company SA 1995, BGE 121 III 38, 44, E.2c, 16.01.1995.

[40] Βλ. Amro, σελ. 97, στην υπόθεση Compagnie De Navigation et Transports SA v. MSC Mediterranean Shipping Company SA 1995, το Ελβετικό Ανώτατο Δικαστήριο κατέληξε ότι το άρθρο ΙΙ(2) ΣΝΥ πρέπει να ερμηνεύεται διασταλτικά. Επίσης σύμφωνα με την κρίση Καναδέζικου Δικαστηρίου σχετικά με την εγκυρότητα μιας συμφωνίας διαιτησίας υπό το άρθρο V(1)(α) ΣΝΥ, μια έγγραφη συμφωνία κατά το άρθρο ΙΙ(2) μπορεί να λάβει διάφορες μορφές και γι' αυτό τον λόγο πρέπει να ερμηνεύεται λειτουργικά και πραγματιστικά, E. Gaillard/G. A. Bermann, Guide on the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards Uncitral Secretariat, Brill Nijhoff, 2017, σελ. 63, Απόφαση του Ακυρωτικού Δικαστηρίου του Ντουμπάι υπ΄αριθμ. 220, 17.01.2005, το οποίο έκρινε ότι η διαιτητική συμφωνία μπορεί να συναφθεί με δύο τρόπους: είτε με έγγραφο που φέρει την υπογραφή των μερών είτε με ανταλλαγή που να αποδεικνύεται ότι έγινε από μηχανή του αποστολέα, βλ. Husain Qouteshat, σελ. 103.

η ΣΝΥ πρέπει να ερμηνευθεί φιλελεύθερα, καθώς είχε δημοσιευθεί το 1958 που το διαδίκτυο δεν υπήρχε[41].

Εξ αυτού του λόγου δεν απαιτεί, όσον αφορά στην ανταλλαγή επιστολών και τηλεγραφημάτων, την παροχή αξιόπιστων πιστοποιήσεων[42], όπως η υπογραφή. Η ΣΝΥ είναι ένα κείμενο το οποίο προσαρμόζεται με τα δεδομένα της κάθε εποχής, πράγμα που συνηγορεί υπέρ της επιτυχίας της, στηριζόμενη στην αρχή υπέρ της εκτέλεσης[43]. Συνεπώς, δεν θα μπορούσε παρά να εναρμονίζεται με τον σκοπό και το πνεύμα της ο εμπλουτισμός της περιπτωσιολογίας της δεύτερης περίπτωσης του άρθρου ΙΙ(2) και άρα η εν λόγω απαρίθμηση δεν είναι περιοριστική.

Με τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι αναλογικά μπορεί να γίνει δεκτή η χρήση διαδικτυακών εργαλείων για την κατάρτιση της διαιτητικής ρήτρας. Μια τέτοια πρακτική συμμορφώνεται και με τη διεθνή σφαίρα εξελίξεων στον τομέα. Ειδικότερα, δημοσιεύθηκε η Σύσταση του 2006, σύμφωνα με την οποία, λαμβάνοντας υπόψη το άρθρο 7 του Πρότυπου Νόμου, τη Σύμβαση για το Ηλεκτρονικό Εμπόριο, τη Σύμβαση για τις Ηλεκτρονικές Υπογραφές, τη Σύμβαση για τη Χρήση Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών αλλά και τις εθνικές νομοθεσίες του εκάστοτε κράτους, προτείνεται το άρθρο ΙΙ(2) ΣΝΥ να εφαρμόζεται αναγνωρίζοντας ότι η περιπτωσιολογία που αναφέρεται δεν είναι εξαντλητική[44]. Βεβαία, αυτή η Σύσταση του 2006 δεν υιοθετήθηκε από όλα τα κράτη, καθώς είχε προαιρετικό χαρακτήρα, αλλά συνιστά τον ορθό τρόπο ερμηνείας του εν λόγω άρθρου[45]. Πρέπει να αναφερθεί σε αυτό το σημείο ότι στην ίδια σύσκεψη, η UNCITRAL τροποποίησε το άρθρο 7 του Πρότυπου Νόμου διευκρινίζοντας ότι η προϋπόθεση του «εγγράφου» για τη διαιτητική συμφωνία πληροίται και με την ηλεκτρονική επικοινωνία.

Στην ίδια λογική, χαρακτηριστικά αναφέρεται στον Οδηγό της Γραμματείας της UNCITRAL για την Ερμηνεία της ΣΝΥ του 2016 ότι παρόλο που το άρθρο ΙΙ(2) κάνει ρητή

---

[41] Βλ. Amro, σελ. 96.

[42] Βλ. Wolff, New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards of 10 June 1958 Article-by-Article Commentary, σελ. 128.

[43] Dardana Ltd v Yukos Oil Company, 6 Dardana Ltd v Yukos Oil Company (2002) EWCA Civ 543; (2002) 1 All E.R. (Comm) 819; (2002) 2 Lloyd's Rep. 326, στην οποία αναφέρεται ότι όσον αφορά το αντικείμενο και τον σκοπό της ΣΝΥ, πρέπει τα δικαστήρια να διευκολύνουν την επιβολή των συμφωνιών διαιτησίας στο πλαίσιο των αλλοδαπών διαιτητικών αποφάσεων. Αυτό το αντικείμενο και ο σκοπός πρέπει, καταρχήν, να ιδωθούν υπό το πρίσμα της ενίσχυσης της αποτελεσματικότητας του νομικού καθεστώτος που διέπει τη διεθνή εμπορική διαιτησία.

[44] Σημειώνεται ότι η γραμματική διατύπωση του άρθρου έχει αποτελέσει σημείο διχασμού για τους ερμηνευτές του. Μολονότι μεγάλη μερίδα υποστηρίζει ότι η λέξη "*include*" στο αγγλικό κείμενο (αποδίδεται στην ελληνική έκδοση ως "περιέχεται"), υποδεικνύει ακριβώς τη μη εξαντλητική απαρίθμηση περιπτώσεων, UNCITRAL, UNCITRAL Secretariat Guide on the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958), 2016, σελ. 55.

[45] Βλ. Wolff, New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards of 10 June 1958 Article-by-Article Commentary, σελ. 128.

αναφορά μόνο σε «*ανταλλαγή επιστολών ή τηλεγραφημάτων*», είναι ευρέως αποδεκτό ότι καλύπτει οποιαδήποτε ανταλλαγή εγγράφων και δεν περιορίζεται σε επιστολές και τηλεγραφήματα. Τα περισσότερα δικαστήρια αναγνωρίζουν ότι μια συμφωνία διαιτησίας που περιέχεται σε ανταλλαγή εγγράφων ή άλλη γραπτές επικοινωνίες, είτε έγγραφες είτε ηλεκτρονικές, ικανοποιούν την απαίτηση του άρθρου ΙΙ(2)[46]. Ωστόσο, ακόμη και στο πρόσφατο αυτό κείμενο αποφεύγεται και πάλι να διατυπωθούν τα γενικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα, τα οποία θα πρέπει να συντρέχουν στις νέες μορφές του έγγραφου τύπου κατάρτισης της διαιτητικής συμφωνίας[47].

Συνεπώς, μια τέτοια τεχνολογικά προσαρμοστική ερμηνεία της ΣΝΥ δεν είναι μυθιστόρημα, καθώς με βάση τη Σύσταση του 2006 αλλά και όλο το διεθνές πνεύμα εξελίξεων συμπεραίνεται ότι τα e-mails και άλλα στιγμιαία μέσα επικοινωνίας εξυπηρετούν τη λειτουργία της απαίτησης του εγγράφου, όπως ορίζεται στο άρθρο ΙΙ(2), δηλαδή εξασφαλίζουν επαρκή βαθμό βεβαιότητας για τη σύναψη συμφωνιών διαιτησίας[48].

Γ. Άρθρο VII(1) - αρχή του ευνοϊκότερου δικαίου

Πέραν των ανωτέρω, σημαντική είναι η συμβολή του άρθρου VII(1) ΣΝΥ στην ερμηνεία του ΙΙ(2). Το άρθρο VII(1) ΣΝΥ διέπει τις σχέσεις της ΣΝΥ με άλλες συνθήκες και με το εθνικό δίκαιο του κάθε κράτους και, ως εκ τούτου, θεωρείται ακρογωνιαίος λίθος της ΣΝΥ. Μέσω του άρθρου αυτού εξασφαλίζεται η συνύπαρξη της ΣΝΥ με τις υπόλοιπες συνθήκες και τα λοιπά δίκαια, χωρίς να τίθεται υπό αμφισβήτηση η εγκυρότητά τους. Ειδικότερα, τα συμβαλλόμενα κράτη δεν θα παραβιάζουν τη ΣΝΥ αν αναγνωρίζουν και εκτελούν διαιτητικές αποφάσεις σύμφωνα με διατάξεις συνθηκών και εθνικών δικαίων πιο ευνοϊκών από τη ΣΝΥ ως προς την αναγνώριση και εκτέλεση. Με αυτόν τον τρόπο τίθεται το «ταβάνι», δηλαδή το *maximum* του ελέγχου της ΣΝΥ, το οποίο τα κράτη μπορούν να υπερβούν για χάρη της αναγνώρισης και εκτέλεσης της διαιτητικής απόφασης[49]. Σχετικά με το ευνοϊκότερο εθνικό δίκαιο, αυτό νοείται είτε το δίκαιο του κράτους εκτέλεσης ή το εφαρμοστέο δίκαιο δυνάμει της σύγκρουσης δικαίου του κράτους εκτέλεσης[50].

[46] Βλ. UNCITRAL Secretariat Guide on the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958), σελ. 55.
[47] Βλ. Καλαβρό/Μπαμπινιώτη, άρθρο ΙΙ παρ. 71.
[48] H. Eidenmüller/F. Varesis, What is an Arbitration? Artificial Intelligence and the Vanishing Human Arbitrator, Journal of Law & Business, Vol. 17, New York University, Fall 2020, σελ. 35.
[49] Βλ. Gaillard/Bermann, σελ. 306.
[50] Βλ. Wolff, E – arbitration agreements and e – awards- arbitration agreements concluded in an electronic environment and digital arbitral awards, σελ. 13.

Παρόλο που η διάταξη αυτή αναφέρει ως πεδίο εφαρμογής της τις διαιτητικές αποφάσεις, υποστηρίζεται ότι η παράλειψη των διαιτητικών συμφωνιών από το κείμενο του άρθρου VII(1) ήταν μη ηθελημένη και εξηγείται από τη συμπερίληψη των συμφωνιών διαιτησίας τελευταία στιγμή στη ΣΝΥ[51], οπότε πρέπει να εφαρμόζεται αναλογικά και σε αυτές[52]. Στο ίδιο σκεπτικό καταλήγει και η Σύσταση του 2006, στην οποία ρητώς αναφέρεται ότι το άρθρο VII(1) συνιστάται να επιτρέπει στα κράτη να εφαρμόζουν πιο ευνοϊκό κρατικό δίκαιο ή συνθήκη σχετικά με την αναγνώριση της εγκυρότητας της διαιτητικής συμφωνίας.

Ως προς την ηλεκτρονική κατάρτιση των διαιτητικών συμφωνιών, η πρόβλεψη του άρθρου VII(1) διαδραματίζει σημαντικό ρόλο. Πιο συγκεκριμένα, αν σε εθνικό δίκαιο θεωρείται έγκυρη η διατύπωση διαιτητικής συμφωνίας με ηλεκτρονικά μέσα, τότε μια τέτοια συμφωνία μπορεί να θεωρηθεί έγκυρη μέσω της αρχής του ευνοϊκότερου δικαίου που θέτει το άρθρο VII(1) ΣΝΥ, χωρίς να παραβιάζεται η ΣΝΥ. Το ίδιο ισχύει και αν μια κυρωθείσα από ένα κράτος διεθνής συνθήκη επιτρέπει κάτι τέτοιο, όπως η Συνθήκη για τη Χρήση Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών[53].

Υπό αυτή την οπτική, κατά τη γνώμη της γράφουσας, το γεγονός ότι η Σύσταση του 2006 περιλαμβάνει ως πρώτη πρόταση τη μη εξαντλητική απαρίθμηση της περιπτωσιολογίας του άρθρου II(2) ΣΝΥ και ως δεύτερη ότι το άρθρο VII(1) περιλαμβάνει και τις συμφωνίες διαιτησίας, δεν είναι τυχαίο. Καθώς το προοίμιο αναφέρει, μεταξύ άλλων, τις Συνθήκες για το Ηλεκτρονικό Εμπόριο, τις Ηλεκτρονικές Υπογραφές, τη Χρήση Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών και την τροποποίηση του άρθρου 7 του Πρότυπου Νόμου, φαίνεται η UNCITRAL να συνδέει τις δύο προτάσεις. Εκτιμώντας την ολοένα αυξανόμενη εισχώρηση της τεχνολογίας και των επικοινωνιών της στις συναλλακτικές σχέσεις και εξυπηρετώντας τις εμπορικές ανάγκες της εποχής, προσπαθεί να εκσυγχρονίσει το κείμενο της ΣΝΥ, ώστε να μην εμποδίζεται η εγκυρότητα της ηλεκτρονικά συναπτόμενης διαιτητικής συμφωνίας. Εξ αυτού του λόγου θέτει, εμμέσως πλην σαφώς ερμηνευτικά δύο πυλώνες που να καθιστούν επιτρεπτή την ένταξη των ηλεκτρονικών μέσων στο πλαίσιο της εγκυρότητας της διαιτητικής συμφωνίας και συνεπώς να επιτρέπει την αναγνώριση και εκτέλεσή της · από τη μία ρητώς, συνιστώντας τη μη εξαντλητική απαρίθμηση των μέσων στο άρθρο II(2) και από την άλλη μέσω του άρθρου VII(1) σχετικά με το ευνοϊκότερο εθνικό δίκαιο ή συνθήκη εντάσσοντας στο πεδίο εφαρμογής και τη διαιτητική συμφωνία. Έτσι, με αυτή τη διευρυμένη και φιλελεύθερη ερμηνεία της ΣΝΥ

[51]Βλ. Gaillard/ Bermann, σελ. 316.
[52] Βλ. Wolff, E – arbitration agreements and e – awards- arbitration agreements concluded in an electronic environment and digital arbitral awards, σελ. 13.
[53] Βλ. Amro, σελ. 135.

όχι μόνο ευνοείται, αλλά έρχεται στο διεθνές προσκήνιο η ηλεκτρονική διατύπωση της διαιτητικής συμφωνίας.

Με βάση τα ανωτέρω, ολοένα και περισσότερα εθνικά δίκαια επιτρέπουν την αναγνώριση και εκτέλεση των ηλεκτρονικών διαιτητικών συμφωνιών[54]. Το ίδιο ισχύει και για τα κράτη που έχουν ενσωματώσει τη Σύμβαση για τη Χρήση Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών. Όπως έχει αναφερθεί και παραπάνω, η ευνοϊκή διάταξη 20 παρ. 1 αυτής ανοίγει τον δρόμο για τη χρήση ηλεκτρονικών επικοινωνιών κατά την κατάρτιση συμφωνιών σύμφωνα, μεταξύ άλλων, με τη ΣΝΥ. Με αυτόν τον τρόπο, απομακρύνονται ενδεχόμενα εμπόδια σχετικά με τη χρήση ηλεκτρονικών μέσων, επιτρέποντας στα εθνικά δικαστήρια των συμβαλλόμενων μερών να διευθετήσουν τα σχετικά ζητήματα[55].

Καταληκτικά, βάσει της παραπάνω ανάλυσης, οι ηλεκτρονικά διατυπωμένες διαιτητικές συμφωνίες δύνανται να θεωρηθούν έγκυρες και να εκτελεστούν στα εθνικά δικαστήρια των συμβαλλόμενων στη ΣΝΥ κρατών, όπως οι παραδοσιακές διαιτητικές συμφωνίες. Επιπλέον, η αναγνώριση και εκτέλεση των ηλεκτρονικών διαιτητικών συμφωνιών μπορεί να καταστεί δυνατή και μέσω του άρθρου VII(1) για το ευνοϊκότερο δίκαιο. Συνεπώς, τα δικαστήρια δεν μπορούν να εφαρμόσουν αυστηρότερες προϋποθέσεις σύμφωνα με το εθνικό τους δίκαιο σχετικά με την εγκυρότητα της συμφωνίας διαιτησίας. Αντιθέτως, αν το δίκαιο του κράτους είναι επιεικέστερο και επιτρέπει μια συμφωνία διαιτησίας να συναφθεί προφορικά ή σιωπηρά, αυτό το δίκαιο εφαρμόζεται[56].

IV. Η ηλεκτρονική συμφωνία διαιτησίας και ο Πρότυπος Νόμος

Πέραν της ΣΝΥ, το 1985 συντάχθηκε ο Πρότυπος Νόμος, ο οποίος ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με τον ν. 2735/1999, στον οποίο περιλαμβάνονται σημαντικές ρυθμίσεις σχετικά με τη συμφωνία διαιτησίας. Ως κοινό χαρακτηριστικό και των δύο είναι ότι το θεμελιώδες άρθρο 7 ρυθμίζει τα σχετικά με τη συμφωνία διαιτησίας. Στην παρακάτω ανάλυση θα εξεταστεί πρώτα το κείμενο του Πρότυπου Νόμου και η Τροποποίησή του έπειτα ο ελληνικός ν. 2735/1999, που τον ενσωματώνει και το Σχέδιο Νόμου, που προτείνει την αντικατάσταση του τελευταίου.

[54] Βλ. Amro, σελ. 135-136, όπου αναφέρεται ότι η Ελβετία, η Πολωνία και το Ισραήλ αναγνωρίζουν και εκτελούν αποφάσεις βασισμένες σε ηλεκτρονικά διατυπωμένες συμφωνίες διαιτησίας.
[55] Βλ. Amro, σελ. 136-137.
[56] ΠΠρΠειρ 1053/2018, Διαιτησία, 1, 2019.

Α. Το κείμενο του Πρότυπου Νόμου

Η UNCITRAL, αναγνωρίζοντας τη διάθεση και ανάγκη για οργάνωση των κανόνων σχετικά με τη διεθνή διαιτησία, οδηγήθηκε στη συγγραφή ενός κατευθυντήριου κειμένου προς τα συμβαλλόμενα κράτη, το οποίο αποτέλεσε αρωγό, σε εθνικό επίπεδο, σε καθένα από αυτά. Το ουσιώδες αυτό νομοθετικό εργαλείο έχει υιοθετηθεί μέχρι σήμερα από 85 κράτη και ρυθμίζει κρίσιμα ζητήματα της διεθνούς διαιτησίας που αφορούν τα κρατικά δικαστήρια, όπως τη συμφωνία περί διαιτησίας, την απόφαση, την προσφυγή κατά της απόφασης. Το 2006 ακολούθησε μια σειρά αναθεωρήσεων του κειμένου, όπως για παράδειγμα η ερμηνεία του «εγγράφου» ως απαραίτητου χαρακτηριστικού της διαιτητικής συμφωνίας.

Ο σκοπός του Πρότυπου Νόμου είναι να βοηθήσει τα συμβαλλόμενα κράτη να διαρθρώσουν και να εκσυγχρονίσουν τις εσωτερικές τους νομοθεσίες σχετικά με τη διεθνή εμπορική διαιτησία. Καλύπτοντας ολόκληρη τη διαιτητική διαδικασία, διαλευκάνει λεπτομερώς τη λειτουργία και ρύθμιση όλων των διαιτητικών σταδίων και αντικατοπτρίζει την ευνοϊκή στάση των κρατών για μια ενιαία δομή του εν λόγω αντικειμένου. Επομένως, όπως διαφαίνεται, ο Πρότυπος Νόμος λαμβάνει έναν βοηθητικό ρόλο για τα κράτη, αποτελώντας το υπόδειγμα των διατάξεων της διεθνούς διαιτησίας. Περιορίζεται στο να συμβουλεύσει τα κράτη και όχι να τα δεσμεύσει. Προσομοιάζει στο ήπιο διεθνές δίκαιο, ανοίγοντας μια οδό στον εθνικό νομοθέτη για τον τρόπο ρύθμισης της διεθνούς διαιτησίας και δεν έχει χαρακτήρα διεθνούς σύμβασης. Συνεπώς τα κράτη που τον έχουν υιοθετήσει μπορούν να ρυθμίσουν διαφορετικά ορισμένα ζητήματα.

Όσον αφορά στη συμφωνία διαιτησίας, κρίσιμο είναι το άρθρο 7. Στην παράγραφο 1 αυτού προβλέπεται ο ορισμός της συμφωνίας της διαιτησίας, ότι δηλαδή είναι «*η συμφωνία μεταξύ των μερών να υπάγουν όλα ή ορισμένα ζητήματα στον θεσμό της διαιτησίας, τα οποία έχουν προκύψει ή ενδέχεται να προκύψουν μεταξύ τους από μία συμβατική ή όχι σχέση. Η συμφωνία διαιτησίας μπορεί να έχει τη μορφή ρήτρας σε μια σύμβαση ή να αποτελεί χωριστή συμφωνία*». Ο νομοθετικός αυτός ορισμός της διαιτητικής συμφωνίας ακολουθεί προφανώς τον ορισμό της διαιτητικής συμφωνίας κατά τη διάταξη του άρθρου ΙΙ(1) της ΣΝΥ. Και οι δύο ορισμοί της διαιτητικής συμφωνίας εκκινούν από τη βασική αφετηρία ότι δια της διαιτητικής συμφωνίας συντελείται η ελεύθερη υπαγωγή μίας διαφοράς στη διαιτησία[57]. Ο περιεχόμενος στο άρθρο 7 παρ. 1 ορισμός της συμφωνίας διαιτησίας περιέχει ορισμένα βασικά εννοιολογικά

[57] Κ. Καλαβρός, Διεθνής Εμπορική Διαιτησία, τόμος 1, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2019, σελ. 72.

στοιχεία: αφενός μεν την ύπαρξη συμφωνίας μεταξύ των μερών για την υπαγωγή μίας διαφοράς στη διαιτησία, αφετέρου δε το αντικείμενο αυτής της συμφωνίας, που είναι όλες οι διαφορές ή ορισμένες διαφορές που έχουν προκύψει ή ενδέχεται να προκύψουν μεταξύ τους από μια έννομη σχέση, συμβατική ή μη συμβατική, και τέλος, ότι τα μέρη με τη συμφωνία τους αυτή υπάγουν τη συγκεκριμένη ή τις συγκεκριμένες διαφορές στη διαιτησία[58].

Κρίσιμη είναι ιδίως η επόμενη παράγραφος του άρθρου 7, στην οποία προβλέπεται ότι η σύμβαση της διαιτησίας πρέπει να είναι έγγραφη. Όπως επεξηγείται στο επόμενο εδάφιο, «*έγγραφη συμφωνία νοείται αυτή που είναι διατυπωμένη σε έγγραφο υπογεγραμμένο από τα μέρη ή να περιλαμβάνεται σε ανταλλαγή επιστολών, τηλετυπημάτων, τηλεγραφημάτων ή σε άλλα μέσα επικοινωνίας που καταγράφουν τη συμφωνία*». Όπως φαίνεται, η προαναφερθείσα πρόβλεψη συναρμονίζεται με το περιεχόμενο του άρθρου ΙΙ(2) ΣΝΥ και το διευρύνει. Ειδικότερα, προβλέπει επιπροσθέτως την ανταλλαγή τηλεγραφημάτων και άλλων μέσων που δύνανται να καταγράψουν τη συμφωνία διαιτησίας. Επίσης προβλέπει για το ζήτημα της κατάρτισης ότι συμφωνία γραπτή θεωρείται ότι υπάρχει όταν το ένα μέρος επικαλείται την ύπαρξη συμφωνίας διαιτησίας σε δικόγραφο και το άλλο δεν αντιλέγει. Επιπλέον, προβλέπεται ότι ρήτρα διαιτησίας καταρτίζεται όταν σε γραπτή σύμβαση γίνεται αναφορά σε έγγραφο που περιλαμβάνει ρήτρα διαιτησίας, υπό τον όρο ότι η αναφορά αυτή καθιστά τη ρήτρα μέρος της σύμβασης. Όλα τα παραπάνω αναφερόμενα διανθίζουν το περιεχόμενο του άρθρου ΙΙ(2) ΣΝΥ, προβλέποντας πιο εξειδικευμένες περιπτώσεις[59].

Β. Η Τροποποίηση του 2006

Παρόλο που το κείμενο του Πρότυπου Νόμου 1985 ήταν ρηξικέλευθο για την εποχή του και προσαρμοζόταν με τις απαιτήσεις των εθνικών κρατών, το 2006 αποτυπώθηκε από την UNCITRAL αναθεωρημένο κείμενο, καθώς το αρχικό κρίθηκε ότι δεν ανταπεξέρχεται στις ανάγκες της εποχής και, ως εκ τούτου, έχρηζε τροποποίησης.

Στο επίκεντρο της αναθεώρησης βρέθηκε το άρθρο 7. Καθώς συχνά η επιθυμία των μερών για υπαγωγή της διαφοράς σε διαιτησία ήταν αδιαμφισβήτητη, αλλά η διατύπωσή της σε έγγραφο ήταν δυσχερής, έγινε αντιληπτό ότι σε τέτοιες περιπτώσεις, η εγκυρότητα της

[58] Βλ. Καλαβρό, Διεθνής Εμπορική Διαιτησία, σελ. 73.
[59] UNCITRAL, Explanatory Note by the UNCITRAL Secretariat on the Model Law on International Commercial Arbitration, 1994, σελ. 18-19.

συμφωνίας δεν θα έπρεπε να αμφισβητείται. Έτσι, το άρθρο 7 τροποποιήθηκε, ώστε να ανταποκρίνεται καλύτερα στις συμβατικές ανάγκες[60].

1. Επιλογή Ι Τροποποίησης 2006

Η Τροποποίηση του 2006 στον Πρότυπο Νόμο του 1985 περιλαμβάνει δύο επιλογές για το άρθρο 7 σχετικά με την απαίτηση του «εγγράφου», οι οποίες ουσιαστικά μειώνουν ή εξαλείφουν τον ρόλο των επίσημων απαιτήσεων για τις συμφωνίες διαιτησίας. Χαρακτηριστικό είναι ότι η UNCITRAL δεν εξέφρασε καμία προτίμηση υπέρ των δύο επιλογών, οι οποίες προσφέρονται για να εξεταστούν από τα συμβαλλόμενα κράτη, ανάλογα με τις ιδιαίτερες ανάγκες τους και με αναφορά στο νομικό πλαίσιο εντός του οποίου ο Πρότυπος Νόμος έχει ενσωματωθεί στις έννομες τάξεις τους, συμπεριλαμβανομένου του γενικού δικαίου των συμβάσεων του εν λόγω κράτους. Και οι δύο επιλογές αποσκοπούν στη διατήρηση της εκτελεστότητας των συμφωνιών διαιτησίας στο πλαίσιο της ΣΝΥ.

Η Επιλογή Ι έχει ως εξής:

«*(1) "Arbitration agreement" is an agreement by the parties to submit to arbitration all or certain disputes which have arisen or which may arise between them in respect of a defined legal relationship, whether contractual or not. An arbitration agreement may be in the form of an arbitration clause in a contract or in the form of a separate agreement.*

(2) The arbitration agreement shall be in writing.

(3) An arbitration agreement is in writing if its content is recorded in any form, whether or not the arbitration agreement or contract has been concluded orally, by conduct, or by other means.

(4) The requirement that an arbitration agreement be in writing is met by an electronic communication if the information contained therein is accessible so as to be useable for subsequent reference; "electronic communication" means any communication that the parties make by means of data messages; "data message" means information generated, sent, received or stored by electronic, magnetic, optical or similar means, including, but not limited to, electronic data interchange (EDI), electronic mail, telegram, telex or telecopy.

[60] UNCITRAL, Explanatory Note by the UNCITRAL Secretariat on Model Law on International Commercial Arbitration 1985 with amendments as adopted in 2006, 2008, σελ. 40.

(5) Furthermore, an arbitration agreement is in writing if it is contained in an exchange of statements of claim and defence in which the existence of an agreement is alleged by one party and not denied by the other.

(6) The reference in a contract to any document containing an arbitration clause constitutes an arbitration agreement in writing, provided that the reference is such as to make that clause part of the contract.»

Πέραν της παραγράφου 1, η οποία έχει παραμείνει ίδια, οι υπόλοιπες παράγραφοι φέρουν σημαντική διαφοροποίηση από το αρχικό κείμενο, διευρύνοντας ακόμη περισσότερο τον τύπο της διαιτητικής συμφωνίας. Έτσι, συμφωνία για διαιτησία μπορεί να καταρτιστεί σε οποιαδήποτε μορφή, ακόμα και προφορικά, εφόσον το περιεχόμενό της καταγράφεται. Ως εκ τούτου δεν απαιτείται πλέον να υφίστανται υπογραφές ή ανταλλαγή μηνυμάτων μεταξύ των μερών. Ο ίδιος ο Οδηγός Ερμηνείας αναφέρει ότι η τροποποίηση εκσυγχρονίζει τη γλώσσα που αναφέρεται στη χρήση του ηλεκτρονικού εμπορίου υιοθετώντας διατύπωση εμπνευσμένη από τη Σύμβαση για το Ηλεκτρονικό Εμπόριο και τη Σύμβαση για τη Χρήση των Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών. Φυσικά το κάθε δίκαιο καθορίζει το επίπεδο συναίνεσης που απαιτείται για να δεσμεύονται τα μέρη από μια συμφωνία διαιτησίας που έχει γίνει μέσω αυτών των τρόπων.

Όπως διαφαίνεται από το γράμμα του κειμένου, η συμφωνία διαιτησίας πρέπει να είναι έγγραφη, θέτοντας την προϋπόθεση του «εγγράφου» ως κανόνα. Στη συνέχεια, στις παραγράφους 2 και 3 εξειδικεύεται ο κανόνας αυτός, λαμβάνοντας μια πιο φιλελεύθερη προσέγγιση[61]. Έτσι σύμφωνα με τις ως άνω διατάξεις, έγγραφη θα μπορούσε να θεωρηθεί η συμφωνία διαιτησίας που έχει αποτυπωθεί σε e-mail, στο οποίο καταγράφεται ακόμα και η προφορική συμφωνία των μερών να υπάγουν τη διαφορά σε διαιτησία.

Συγκριτικά με το άρθρο ΙΙ(2) πρέπει να σημειωθεί ότι παρόλο που οι ορισμοί στην Επιλογή Ι του άρθρου 7 του Πρότυπου Νόμου δεν μπορούν να είναι νομικά δεσμευτικοί για τον ορισμό της απαίτησης «εγγράφως» του άρθρου ΙΙ(2) ΣΝΥ, και οι δύο περιέχουν διατάξεις για το ίδιο θέμα, επιδιώκουν τον ίδιο σκοπό, πληρούν τις προϋποθέσεις διεθνούς δικαίου καθώς συντάχθηκαν από το ίδιο όργανο των Ηνωμένων Εθνών και βασίζονται στην ευρεία συναίνεση μεταξύ των κρατών[62]. Αυτή η αλληλεπίδραση των άρθρων και η προσφυγή στο

[61] Βλ.Wolff, New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards of 10 June 1958 Article-by-Article Commentary, σελ. 129.

[62] Βλ.Wolff, New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards of 10 June 1958 Article-by-Article Commentary, σελ. 129.

άρθρο 7 του Πρότυπου Νόμου για τη λειτουργική κατανόηση του άρθρου ΙΙ(2) ΣΝΥ πηγάζει από την αυτόνομη ερμηνεία του τελευταίου, με την Τροποποίηση του 2006 να επιβεβαιώνει ακριβώς αυτή τη ερμηνεία[63].

Το άρθρο 7 παρ. 3 του Προτύπου Νόμου προβλέπει την κατάρτιση της συμφωνίας διαιτησίας σε οποιαδήποτε μορφή, λαμβάνοντας αναμφίβολα πιο ευρύ χαρακτήρα από την προϊσχύουσα ρύθμιση. Πρέπει να τονιστεί ότι σε σχέση με τη ΣΝΥ, ενώ οι συντάκτες του Προτύπου Νόμου ήταν ελεύθεροι να ορίσουν την απαίτηση του «εγγράφως» όπως επιθυμούσαν για χρήση εντός του πλαισίου του Πρότυπου Νόμου, όταν αυτή λογίζεται σε σχέση με τον ορισμό στο άρθρο ΙΙ(2), χρειάζεται επιπλέον να καλύπτεται από την έννοια του «εγγράφου» εντός της ΣΝΥ. Έτσι, για τους σκοπούς του άρθρου ΙΙ(2), η προϋπόθεση του γραπτού καλύπτεται μόνο εάν καταγράφονται χαρακτήρες που μπορούν να διαβαστούν απευθείας ή με τη χρήση τεχνικών μέσων[64].

Επιπλέον, σύμφωνα με το αναθεωρημένο άρθρο 7 παρ. 3, αντικείμενο της καταγραφής είναι το περιεχόμενο της συμφωνίας, όχι η ίδια η συμφωνία. Όπως αποδεικνύεται από το τελευταίο μέρος της νέας διάταξης («*…whether or not the arbitration agreement or contract has been concluded orally, by conduct, or by other means.*»), η ίδια η σύναψη της συμφωνίας δεν δεσμεύεται πλέον από απαίτηση τύπου, όπως διαφαίνεται και από το τελευταίο εδάφιο της διάταξης. Κάτι τέτοιο συνάδει με το γεγονός ότι η δεύτερη επιλογή του άρθρου ΙΙ(2) δεν απαιτεί τη σύναψη της σύμβασης με ανταλλαγή εγγράφων, αλλά εστιάζει στο ότι η συμφωνία πρέπει να περιλαμβάνεται σε μια τέτοια ανταλλαγή.

Συνεχίζοντας, υπό την ίδια διάταξη προβλέπεται ότι οποιαδήποτε καταγραφή του περιεχομένου της συμφωνίας διαιτησίας φαίνεται να πληροί την απαίτηση του «γραπτού». Μια τέτοια πρόβλεψη δεν μπορεί να ερμηνευτεί κυριολεκτικά, διότι τόσο θα καθιστούσε κενό γράμμα την απαίτηση «εγγράφως», όσο και την παράγραφο 5 του ίδιου άρθρου. Συνεπώς πρέπει να γίνεται αντιληπτή η διάταξη ως εξής: εκτός εάν αμφότερα τα μέρη έχουν καταγράψει τη συμφωνία διαιτησίας, αυτή πρέπει να διαβιβαστεί έγκαιρα στο μέρος ή στα μέρη που δεν κατέγραψαν το περιεχόμενό της[65].

Όσον αφορά στο άρθρο 7 παρ. 4, προβλέπεται ένας ευρύτατος ορισμός του «γραπτού» εάν χρησιμοποιείται ηλεκτρονική επικοινωνία, αναπαράγοντας το άρθρο 9 παρ. 2 και το άρθρο

[63] Βλ. Wolff, New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards of 10 June 1958 Article-by-Article Commentary, σελ. 130.
[64] Βλ. Wolff, New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards of 10 June 1958 Article-by-Article Commentary, σελ. 131.
[65] Βλ. Wolff, New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards of 10 June 1958 Article-by-Article Commentary, σελ. 132.

4 στ. β και γ για την ηλεκτρονική επικοινωνία και το μήνυμα δεδομένων της Σύμβασης για τη Χρήση των Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών. Χαρακτηριστικό είναι ότι οι συντάκτες της Τροποποίησης του 2006 αναφέρθηκαν ρητά στη Σύμβαση για τη Χρήση Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών, επομένως ένας τέτοιος «δανεισμός» ορισμών είναι προβλεπόμενος.

Σχετικά με το άρθρο 7 παρ. 5, αυτό αφορά την επίκληση της συμφωνίας διαιτησίας και τη μη αντίρρηση από το άλλο μέρος, πράγμα το οποίο κρίνεται αποκλειστικά από το δίκαιο που εφαρμόζεται στη συμφωνία διαιτησίας, το οποίο συχνά απαιτεί κάτι περισσότερο από την έλλειψη ένστασης από το αντισυμβαλλόμενο μέρος. Εάν η ανταλλαγή συνιστά συμφωνία διαιτησίας σύμφωνα με αυτούς τους κανόνες, η απαίτηση «εγγράφως» πληρούται σύμφωνα με την Επιλογή Ι του άρθρου 7 παρ. 5 του Πρότυπου Νόμου.

Τέλος, το άρθρο 7 παρ. 6 απαιτεί προσεκτική διάκριση μεταξύ της σύναψης της συμφωνίας διαιτησίας και της μορφής της. Υπεύθυνο να καθορίσει αν η αναφορά σε έγγραφο που περιέχει ρήτρα διαιτησίας και καθιστά τη ρήτρα αυτή μέρος της σύμβασης είναι το δίκαιο που διέπει τη συμφωνία διαιτησίας. Έτσι, η απλή αναφορά σε οποιοδήποτε έγγραφο αρκεί για να ικανοποιήσει την απαίτηση του εντύπου, ανεξάρτητα από τη μορφή της αναφοράς, σε αντίθεση με την προϊσχύουσα διάταξη που προέβλεπε τη γραπτή αναφορά. Επομένως, η ελευθερία μορφής της αναφοράς διευρύνει σημαντικά την έννοια του «εγγράφως».

2. Επιλογή ΙΙ της Τροποποίησης του 2006

Στον αντίποδα, η δεύτερη επιλογή έχει ως εξής:

«*"Arbitration agreement" is an agreement by the parties to submit to arbitration all or certain disputes which have arisen or which may arise between them in respect of a defined legal relationship, whether contractual or not.*»

Η δεύτερη προσέγγιση ορίζει τη συμφωνία διαιτησίας με τρόπο που παραλείπει οποιαδήποτε απαίτηση μορφής. Η επιλογή αυτή φαίνεται να μην κάνει καμία απολύτως αναφορά σε τυπικές απαιτήσεις, θεωρώντας ότι ουσιαστικά ζητήματα προφορικής ή σιωπηρής συναίνεσης είναι επαρκή για να υπάρξει έγκυρη συμφωνία για διαιτησία. Ωστόσο, αυτή η

εναλλακτική δεύτερη επιλογή δεν έχει λάβει πλήρη και ομόφωνη έγκριση από τις κυβερνήσεις, όπως αποδεικνύεται από τα αρνητικά τους σχόλια, με εξαίρεση τη Γερμανία[66].

Σε κάθε περίπτωση, καθεμία από τις Επιλογές της Τροποποίησης του 2006, η πρώτη που είναι πιο λεπτομερής και η δεύτερη που είναι πιο λιτή, είναι αδιαμφισβήτητο ότι κινείται στην απλοποίηση των προϋποθέσεων τύπου και κυρίως στη συμπερίληψη των ηλεκτρονικών μέσων στη σύναψη διαιτητικής συμφωνίας.

Γ. Ο ελληνικός ν. 2735/1999

Στην Ελλάδα, ο νόμος που ενσωμάτωσε τον Πρότυπο Νόμο είναι ο ν. 2735/1999. Ο ν. 2735/1999 αποτελεί ένα αυτοτελές και αυτόνομο νομοθέτημα που ρυθμίζει ειδικά τη διεθνή εμπορική διαιτησία. Με τη θέσπιση ειδικού νόμου για τη διεθνή διαιτησία, ο Έλληνας νομοθέτης αναδεικνύεται σε οπαδό της λεγόμενης δυϊστικής απόψεως, σύμφωνα με την οποία οι ιδιομορφίες της διεθνούς διαιτησίας επιβάλλουν την αυτόνομη, σε σχέση προς την εσωτερική διαιτησία, νομοθετική της μεταχείριση[67]. Ο ελληνικός νόμος έχει προσαρμόσει το κείμενο του αρχικού Πρότυπου Νόμου και όχι το τροποποιημένο.

Ως προς τη συμφωνία διαιτησίας, το άρθρο 7 πρωταγωνιστεί. Στην παράγραφο 1 δίνεται ο νομοθετικός ορισμός της συμφωνίας της διαιτησίας, ότι δηλαδή είναι «*η συμφωνία με την οποία τα μέρη υπάγουν σε διαιτησία όλες τις διαφορές ή ορισμένες διαφορές που έχουν προκύψει ή ενδέχεται να προκύψουν μεταξύ τους από μια έννομη σχέση, συμβατική ή μη συμβατική*», όπως έχει αναφερθεί ανωτέρω. Το περιεχόμενο της διαιτητικής συμφωνίας πρέπει να είναι αποτέλεσμα της ελεύθερης βούλησης των μερών (ΑΚ 361), να αποκλείει τη δικαιοδοσία των πολιτειακών δικαστηρίων και η διαιτητική διαδικασία να έχει ισοδύναμες συνέπειες με μια δικαστική απόφαση. Στην παράγραφο 2 προβλέπεται ότι η συμφωνία διαιτησίας μπορεί να έχει τη μορφή διαιτητικής ρήτρας σε ορισμένη σύμβαση ή τη μορφή χωριστής συμφωνίας, όπως ακριβώς προβλέπει το αρχικό κείμενο του Πρότυπου Νόμου στο άρθρο 7 παρ. 2[68]. Στην παράγραφο 3 ορίζεται ότι η συμφωνία διαιτησίας είναι γραπτή και περιέχεται σε έγγραφο που έχει υπογραφεί από τα μέρη ή σε ανταλλαγή επιστολών,

[66] Β. Αποστολόπουλος, A critical analysis of the "writing" requirement in relation to the formal validity of international commercial agreements to arbitrate, 11 Δεκεμβρίου 2019, https://www.ethemis.gr/2019/12/11/a-critical-analysis-of-the-writing-requirement-in-relation-to-the-formal-validity-of-international-commercial-agreements-to-arbitrate.html > τελευταία ημέρα πρόσβασης 20.10.2022.
[67] Εισηγητική Έκθεση επί του Σχεδίου Νόμου «Διεθνής Εμπορική Διαιτησία», σελ. 2.
[68] Σ. Κουσούλης, Διαιτησία, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2004, σελ. 175.

τηλετυπημάτων, τηλεγραφημάτων ή άλλων μέσων τηλεπικοινωνίας που καταγράφουν τη συμφωνία. Στην ίδια παράγραφο προβλέπεται ότι γραπτή συμφωνία επίσης θεωρείται ότι υπάρχει όταν το ένα μέρος επικαλείται την ύπαρξη συμφωνίας διαιτησίας σε δικόγραφο και το άλλο δεν αντιλέγει. Το σύνολο της τρίτης παραγράφου αποτελεί πιστή αντιγραφή του άρθρου 7 παρ. 2 του Προτύπου Νόμου. Επιπλέον, αυτούσια αναπαραγωγή του τελευταίου εδαφίου του άρθρου 7 παρ. 2 του Προτύπου Νόμου, αποτελεί η παράγραφος 5, η οποία αναφέρει ότι ρήτρα διαιτησίας καταρτίζεται επίσης όταν σε γραπτή σύμβαση γίνεται αναφορά σε έγγραφο που περιλαμβάνει ρήτρα διαιτησίας, υπό τον όρο ότι η αναφορά αυτή καθιστά τη ρήτρα μέρος της σύμβασης. Σε κάθε περίπτωση η ερμηνεία των σχετικών περί τύπου διατάξεων του άρθρου 7 παρ. 3-6 του ν. 2735/1999 θα πρέπει να εναρμονίζεται με την ερμηνεία των αντίστοιχων διατάξεων της ΣΝΥ, διότι άλλως θα υπάρχει ο κίνδυνος να εκδοθεί διαιτητική απόφαση, η οποία δεν θα πληροί τις προϋποθέσεις αναγνώρισης και εκτέλεσης κατά τη ΣΝΥ[69].

Ο ελληνικός νόμος, ωστόσο, προσθέτει και ορισμένες διατάξεις, επιπλέον αυτών του Προτύπου Νόμου. Αυτές είναι η παράγραφος 4, στην οποία προβλέπεται ότι: «*ο τύπος θεωρείται ότι έχει εκπληρωθεί εφόσον προφορική συμφωνία διαιτησίας καταγράφεται σε έγγραφο, το οποίο διαβιβάσθηκε από το ένα μέρος στο άλλο ή από τρίτον σε όλα τα μέρη. Το δε περιεχόμενο του εγγράφου, για το οποίο δεν προβλήθηκαν αντιρρήσεις σε εύλογο χρονικό διάστημα, μπορεί, σύμφωνα με τα συναλλακτικά ήθη, να θεωρηθεί ως περιεχόμενο της σύμβασης.*», η παράγραφος 6, ότι δηλαδή «*η έκδοση φορτωτικής, στην οποία γίνεται ρητή αναφορά σε ρήτρα διαιτησίας που περιέχεται σε σύμβαση μεταφοράς, συνιστά συμφωνία διαιτησίας*» και τέλος η παράγραφος 7, η οποία αναφέρει ότι «*η έλλειψη τύπου θεραπεύεται αν τα μέρη μετάσχουν ανεπιφύλακτα στη διαιτητική διαδικασία*».

1. Υπογραφή των μερών

Το άρθρο 7 παρ. 3 θέτει αρχικά ως βασικό τύπο κατάρτισης της διαιτητικής συμφωνίας το έγγραφο που έχει υπογραφεί από τα μέρη. Πρόκειται για μία βασική και θεμελιώδη αφετηρία του δικαίου της διαιτησίας, αλλά και της διεθνούς διαιτησίας, η οποία έχει πλήρως εμπεδωθεί δια μέσου των δεκαετιών της εφαρμογής του[70]. Έτσι, μέσω του άρθρου 7 παρ. 3, καθιερώνεται ο συστατικός τύπος της συμφωνίας διαιτησίας, όπως ακριβώς ισχύει και για το άρθρο ΙΙ(2) ΣΝΥ. Υποστηρίζεται ότι επί διεθνούς διαιτησίας κινούμενης εντός του πεδίου

[69] Βλ. Καλαβρό, Διεθνής Εμπορική Διαιτησία, σελ. 87.
[70] Βλ. Καλαβρό, Διεθνής Εμπορική Διαιτησία, σελ. 89.

ισχύος της ΣΝΥ το ζήτημα του τύπου της συμφωνίας διαιτησίας κρίνεται στα ζητήματα στα οποία εφαρμόζεται η ΣΝΥ, με βάση το άρθρο ΙΙ(2) ΣΝΥ, το οποίο υπερισχύει της παραγράφου 3, λόγω της υπερνομοθετικής ισχύος της. Η προκείμενη διάταξη εφαρμόζεται κατά βάση όταν η ΣΝΥ δεν καλείται σε εφαρμογή[71].

Από τις διατάξεις των άρθρων 159-161 ΑΚ προκύπτει ότι δικαιοπραξία για την οποία δεν τηρήθηκε ο τύπος που απαιτεί ο νόμος, εφόσον δεν ορίζεται το αντίθετο, είναι άκυρη (159 παρ. 1 ΑΚ). Αν ο νόμος ή τα μέρη όρισαν για τη δικαιοπραξία έγγραφο τύπο, το έγγραφο πρέπει να φέρει την ιδιόχειρη υπογραφή του εκδότη. Αν πρόκειται για σύμβαση, η υπογραφή των συμβαλλομένων πρέπει να τεθεί στο ίδιο έγγραφο και ας μην έχουν τεθεί και οι δύο τον ίδιο χρόνο. Αν συνταχθούν για τη σύμβαση περισσότερα πρωτότυπα, αρκεί η υπογραφή του κάθε μέρους στο έγγραφο που προορίζεται για το άλλο (160 ΑΚ). Το συμβολαιογραφικό έγγραφο αναπληρώνει τον έγγραφο τύπο. Αν πρόκειται για σύμβαση, η αποδοχή της πρότασης μπορεί να γίνει και με χωριστό συμβολαιογραφικό έγγραφο (161 ΑΚ)[72].

Σχετικά με τις ηλεκτρονικές υπογραφές, πέραν των ρυθμίσεων του ΑΚ, στην Ελλάδα, ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τυγχάνει εφαρμογής ο Κανονισμός 910/2014 «*σχετικά με την ηλεκτρονική ταυτοποίηση και τις υπηρεσίες εμπιστοσύνης για τις ηλεκτρονικές συναλλαγές στην εσωτερική αγορά και την κατάργηση της οδηγίας 1999/93/ΕΚ*». Στόχος του συγκεκριμένου κειμένου είναι να δημιουργήσει ασφάλεια στις ηλεκτρονικές συναλλαγές, καθορίζοντας τα μέσα ηλεκτρονικής ταυτοποίησης και, μεταξύ άλλων, το νομικό πλαίσιο για τις ηλεκτρονικές υπογραφές. Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 2 του Κανονισμού, στόχος του είναι η ενίσχυση της εμπιστοσύνης στις ηλεκτρονικές συναλλαγές εντός της εσωτερικής αγοράς και η ισχυροποίηση του κεκτημένου των ηλεκτρονικών υπογραφών. Ο Κανονισμός προβλέπει την ύπαρξη της ηλεκτρονικής υπογραφής, της εγκεκριμένης ηλεκτρονικής υπογραφής και της προηγμένης ηλεκτρονικής υπογραφής. Εγκεκριμένη ηλεκτρονική υπογραφή είναι αυτή που δημιουργείται από εγκεκριμένη διάταξη δημιουργίας ηλεκτρονικής υπογραφής και βασίζεται σε εγκεκριμένο πιστοποιητικό ηλεκτρονικής υπογραφής (άρθρο 3 στοιχ. 12), ενώ προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή είναι αυτή που συνδέεται με μοναδικό τρόπο με τον υπογράφοντα, τον ταυτοποιεί, μπορεί αυτός να την ελέγχει με υψηλό βαθμό εμπιστοσύνης και συνδέεται με τα υπογραφόμενα δεδομένα με τέτοιο τρόπο ώστε να μπορεί να ανιχνευθεί οποιαδήποτε τροποποίηση (άρθρο 26). Θεμελιώδες είναι το άρθρο 25, στο οποίο ορίζεται ότι δεν απορρίπτονται η νομική ισχύς και το παραδεκτό της ηλεκτρονικής υπογραφής ως αποδεικτικού

[71] Βλ. Κουσούλη, Διαιτησία, σελ. 175.
[72] Βλ. Καλαβρό, Διεθνής Εμπορική Διαιτησία, σελ. 89.

στοιχείου σε νομικές διαδικασίες μόνο λόγω του γεγονότος ότι είναι σε ηλεκτρονική μορφή (άρθρο 25 παρ. 1). Επίσης στην παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου τονίζεται ότι η εγκεκριμένη ηλεκτρονική υπογραφή θα πρέπει να έχει νομική ισχύ ισοδύναμη με την ιδιόχειρη υπογραφή και επίσης εκδίδεται από Εγκεκριμένο Πάροχο Υπηρεσιών Εμπιστοσύνης.

Με άλλα λόγια, δεν γίνεται αναφορά σε απλά σκαναρισμένη χειρόγραφη υπογραφή του υπογράφοντα, αλλά σε υπογραφή με υψηλό επίπεδο πιστοποίησης. Επιπλέον, οι ηλεκτρονικές υπογραφές χρησιμοποιούνται για την αύξηση της ασφάλειας προσδιορισμού του υπογράφοντα το συγκεκριμένο κείμενο/έγγραφο μέσω παραγωγής μιας απαραβίαστης κρυπτογραφικής σφράγισης των ηλεκτρονικών δεδομένων[73].

Είναι άξιο λόγου ότι ο Κανονισμός 910/2014, αφορά την εσωτερική αγορά της Ευρωπαϊκής Ενώσεως και τις σχέσεις των κρατών - μελών μεταξύ τους και όχι τις εθνικές νομοθεσίες, όπου αυτός δεν εφαρμόζεται, όπως αυτό ρητώς προβλέπεται από τις αιτιολογικές σκέψεις 2, 12 και 13 και στο άρθρο 1. Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 24, τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ενώσεως μπορούν να διατηρούν και να θεσπίζουν εθνικές διατάξεις, εάν οι εν λόγω υπηρεσίες δεν εναρμονίζονται πλήρως με τον παρόντα Κανονισμό[74].

Ως εκ τούτου, στην Ελλάδα έχει δημοσιευθεί ο ν. 4727/2020 «*Ψηφιακή Διακυβέρνηση (Ενσωμάτωση στην Ελληνική Νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/2102 και της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/1024) – Ηλεκτρονικές Επικοινωνίες (Ενσωμάτωση στο Ελληνικό Δίκαιο της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/1972) και άλλες διατάξεις*». Σύμφωνα με το άρθρο 1, σκοπός του νόμου είναι η ολοκληρωμένη ρύθμιση όλων των θεμάτων που άπτονται της ψηφιακής διακυβέρνησης και ιδίως εκείνων που σχετίζονται με τη χρήση των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) από τους φορείς του δημόσιου τομέα για τις ανάγκες της λειτουργίας τους, καθώς και την υποστήριξη της άσκησης των αρμοδιοτήτων και των συναλλαγών τους με φυσικά ή νομικά πρόσωπα ή νομικές οντότητες. Με τον νόμο αυτό, ο οποίος κάνει μνεία στις ηλεκτρονικές υπογραφές, εγκεκριμένες και προηγμένες και στα ηλεκτρονικά έγγραφα, δημιουργείται μια νέα ψηφιακή πραγματικότητα τόσο για τους ιδιώτες όσο και για τις επιχειρήσεις.

Όπως ορίζεται στο άρθρο 2 στοιχ. 35 «*Ηλεκτρονική υπογραφή αποτελούν τα δεδομένα σε ηλεκτρονική μορφή, τα οποία είναι συνημμένα σε άλλα ηλεκτρονικά δεδομένα ή συσχετίζονται λογικά με άλλα δεδομένα σε ηλεκτρονική μορφή και τα οποία χρησιμοποιούνται από τον υπογράφοντα για να υπογράφει.*» Μπορεί να θεωρηθεί ότι η ηλεκτρονική υπογραφή είναι

[73] Γ. Ζέκος, Διαδίκτυο & τεχνητή νοημοσύνη στο Ελληνικό δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2022, σελ. 154-155.
[74] Βλ. Ζέκο, σελ. 155.

δεδομένα σε ηλεκτρονική μορφή, τα οποία συνδέονται λογικά με δεδομένα σε άλλες ηλεκτρονικές μορφές που αποδεικνύουν την αυθεντικότητά τους[75].

Σύμφωνα με το άρθρο 13, είναι δυνατή η έκδοση ηλεκτρονικών δημοσίων εγγράφων, πρωτότυπων, αντιγράφων και πιστοποιητικών, τα οποία φέρουν ηλεκτρονική σφραγίδα (άρθρο 13 παρ. 3β, 4β και 6 αντίστοιχα). Στο άρθρο 14 αναφέρεται ότι τα ανωτέρω έγγραφα έχουν ίδια αποδεικτική και νομική ισχύ με αυτά που φέρουν ιδιόχειρη υπογραφή και γίνονται δεκτά στα δικαστήρια. Επίσης και τα ηλεκτρονικά ιδιωτικά έγγραφα γίνονται δεκτά από όλα τα δικαστήρια (άρθρο 15 παρ. 1).

Οι διατάξεις του ν. 4727/2020 διακρίνουν την προηγμένη και την εγκεκριμένη ηλεκτρονική υπογραφή με την εγκεκριμένη να αναγνωρίζεται ως ισοδύναμη της ιδιόχειρης υπογραφής και για την οποία να πρέπει να συντρέχουν ομοίως σωρευτικά οι προϋποθέσεις της εγκεκριμένης διάταξης δημιουργίας ηλεκτρονικής υπογραφής και του εγκεκριμένου πιστοποιητικού ηλεκτρονικής υπογραφής[76].

Με την παραπάνω ανάλυση γίνεται αντιληπτό ότι τόσο η ενωσιακή όσο και η ελληνική πραγματικότητα έχουν κάνει άλματα προόδου, συμπεριλαμβάνοντας στη νομοθεσία τους ειδικές ρυθμίσεις που να ευνοούν τη χρήση ηλεκτρονικών υπογραφών και υπό πιστοποιήσεις αυθεντικότητας και ταυτοποίησης να εξισώνουν την ισχύ τους με αυτή των ιδιόχειρων υπογραφών, όπως και επίσης ηλεκτρονικών εγγράφων. Ως εκ τούτου, κατά τη γνώμη της γράφουσας, η θέση ηλεκτρονικής υπογραφής σε διαιτητική συμφωνία αρκεί για την εκπλήρωση της τυπικής προϋπόθεσης του άρθρου 7.

2. Ανταλλαγή επιστολών, τηλετυπημάτων, τηλεγραφημάτων ή άλλα μέσα επικοινωνίας που καταγράφουν τη συμφωνία

Σύμφωνα με την παρ. 3 του άρθρου 7, συμφωνία διαιτησίας υφίσταται με την ανταλλαγή επιστολών, τηλετυπημάτων, τηλεγραφημάτων ή άλλων μέσων επικοινωνίας που καταγράφουν τη συμφωνία. Φαίνεται και ο ελληνικός νόμος να ακολουθεί τη διευρυμένη περιπτωσιολογία κατάρτισης συμφωνίας διαιτησίας, μετεξελίσσοντας ακόμη περισσότερο το γράμμα της αντίστοιχης ρύθμισης της ΣΝΥ. Διαφορά, ωστόσο, παρατηρείται στην προσθήκη του εδαφίου «*…ή άλλων μέσων επικοινωνίας που καταγράφουν τη συμφωνία*», η οποία δύναται να ερμηνευθεί ότι αφήνει περιθώριο για συμπερίληψη περισσότερων ειδών επικοινωνίας. Επιπλέον με την παρούσα διάταξη καθιερώνεται ότι συμφωνία γραπτή ακόμη θεωρείται ότι

[75] Βλ. Ζέκο, σελ. 156.
[76] Βλ. Ζέκο, σελ. 157.

υπάρχει, όταν το ένα μέρος επικαλείται την ύπαρξη συμφωνίας διαιτησίας σε δικόγραφο και το άλλο δεν αντιλέγει.

Ως προς τον ορισμό του εγγράφου, σημαντική είναι η ρύθμιση της έννοιας του ιδιωτικού εγγράφου και της μηχανικής απεικόνισης στο θεμελιώδες κείμενο του ΚΠολΔ. Σύμφωνα με το στοιχείο γ της παρ. 1 του άρθρου 444, στα ιδιωτικά έγγραφα εντάσσονται και «οι *φωτογραφικές ή κινηματογραφικές αναπαραστάσεις, φωνοληψίες και κάθε άλλη μηχανική απεικόνιση*». Όπως επεξηγείται στην παράγραφο 2, «*μηχανική απεικόνιση είναι και κάθε μέσο το οποίο χρησιμοποιείται από υπολογιστή ή περιφερειακή μνήμη υπολογιστή, με ηλεκτρονικό, μαγνητικό ή άλλο τρόπο, για εγγραφή, αποθήκευση, παραγωγή ή αναπαραγωγή στοιχείων, που δεν μπορούν να διαβαστούν άμεσα, όπως επίσης και κάθε μαγνητικό, ηλεκτρονικό ή άλλο υλικό στο οποίο εγγράφεται οποιαδήποτε πληροφορία, εικόνα, σύμβολο ή ήχος, αυτοτελώς ή σε συνδυασμό, εφόσον τα μέσα και τα υλικά αυτά προορίζονται ή είναι πρόσφορα να αποδείξουν γεγονότα που έχουν έννομη σημασία*». Όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 16 του ν. 4727/2020, «η*λεκτρονικό έγγραφο που φέρει απλή ή προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή ή προηγμένη ηλεκτρονική σφραγίδα του εκδότη του αποτελεί μηχανική απεικόνιση, κατά την έννοια του άρθρου 444 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας*».

Ακόμη κι αν αυτή η διάταξη είναι δικονομικής φύσεως και ρυθμίζει τα έγγραφα απόδειξης, θα μπορούσε να αποτελέσει βάση για την αποδεκτή χρήση ηλεκτρονικών εγγράφων ως προς τη συμφωνία διαιτησίας. Με άλλα λόγια, προβαίνοντας σε μια τελολογική διαστολή του άρθρου 7 παρ. 3 του ν. 2735/1999, σε συσχέτιση με την έννοια της μηχανικής απεικόνισης και του ηλεκτρονικού εγγράφου, όπως ορίζεται ανωτέρω, θα μπορούσε να γίνει δεκτή η συμπερίληψη των ηλεκτρονικών εγγράφων για την έγκυρη διατύπωση της διαιτητικής συμφωνίας. Μια τέτοια προσέγγιση, μάλιστα, θα μπορούσε να γίνει αντιληπτή και υπό το άρθρο 869 ΚΠολΔ, το οποίο ρυθμίζει τη διαιτητική συμφωνία στην εσωτερική διαιτησία και προβλέπει ότι «*έγγραφη θεωρείται η συμφωνία και αν καταρτίστηκε με ανταλλαγή ενυπόγραφων επιστολών, τηλεγραφημάτων, τηλετυπημάτων ή ενυπόγραφων τηλεομοιοτύπων*». Όπως φαίνεται, το προαναφερθέν διασφαλίζει την ασφαλή προέλευση του εγγράφου και συνεπώς την περιεχόμενη σε αυτό δήλωσης βούλησης από τον συγκεκριμένο εκδότη, καθώς και ότι υπάρχει δυνατότητα εκ των υστέρων διερεύνησης της γνησιότητας της προέλευσης αυτής[77].

Με τη διατύπωση της παραγράφου 3 νοείται η έγγραφη αλλά και μηχανική απεικόνιση της συμφωνίας χωρίς αυτή να περιλαμβάνει υποχρεωτικώς τα στοιχεία του εγγράφου, και

[77] Βλ. Καλαβρό, Διεθνής Εμπορική Διαιτησία, σελ. 93.

κυρίως την ιδιόχειρη υπογραφή των συμβαλλομένων[78]. Εν προκειμένω, η έννοια του εγγράφου συνιστάται να γίνει κατανοητή και υπό το πρίσμα της Τροποποίησης του 2006[79]. Με άλλες λέξεις, υπό αυτή την άποψη, στη διάταξη 7 του ν. 2735/1999 εντάσσεται η ηλεκτρονική επικοινωνία ως έγκυρος τρόπος κατάρτισης της διαιτητικής συμφωνίας. Με την «*καταγραφή*» της συμφωνίας νοείται η κατά κάποιον τρόπο έγγραφη καταχώρισή της, έστω και σε έντυπο υλικό που ανταλλάσσεται μετά την κατάρτιση της συμφωνίας, ακόμη και αν δεν αναπαράχθηκε σε χαρτί, όπως λ.χ. συμβαίνει με την ηλεκτρονική κατάρτιση· δεν αρκεί όμως η απλώς προφορική ή τηλεφωνική σύναψη της συμφωνίας[80]. Εφόσον, συνεπώς, συντρέχουν τα δύο αυτά στοιχεία, μπορεί να χωρήσει τελολογική ερμηνεία του όρου «*...άλλα μέσα τηλεπικοινωνίας που καταγράφουν τη συμφωνία*», ώστε στην κατηγορία αυτή να υπαχθούν και άλλες περιπτώσεις «έγγραφων» ή γενικότερα μηχανικών απεικονίσεων, τις οποίες γνωρίζει ο ΚΠολΔ[81].

3. Λοιπές διατάξεις

Σημειώνεται ότι όσα λέχθηκαν για τον τύπο ισχύουν και για τις κατά παραπομπή διαιτητικές ρήτρες της παρ. 5 του άρθρου 7. Δηλαδή, ο απαιτούμενος έγγραφος τύπος πληρούται όχι μόνον όταν το περιέχον τη συμφωνία διαιτησίας έγγραφο υπογράφεται από τα μέρη αλλά και όταν περιέχεται «*... σε ανταλλαγή επιστολών, τηλετυπημάτων τηλεγραφημάτων ή άλλων μέσων τηλεπικοινωνίας που καταγράφουν τη συμφωνία*», όπως είναι μεταξύ άλλων και τα ηλεκτρονικά μηνύματα ή ηλεκτρονικές επιστολές και η απλή καταγραφή του περιεχομένου της σε αυτά, χωρίς να απαιτείται η υπογραφή του εκδότη αλλά και ούτε η αποτύπωσή της σε χαρτί. Το ίδιο άλλωστε ισχύει πλέον και υπό το άρθρο ΙΙ(2) ΣΝΥ, όπως αυθεντικά ερμηνεύθηκε με τη Σύσταση του 2006, με την οποία διευκρινίσθηκε ότι οι περιγραφόμενες στο άρθρο ΙΙ(2) ΣΝΥ περιπτώσεις δεν είναι περιοριστικές, πράγμα που επιτρέπει τη δυνατότητα προσαρμογής τους στις μεταβαλλόμενες συνθήκες, ώστε να περιλάβουν και τα σύγχρονα μέσα τηλεπικοινωνιών, όπως οι ηλεκτρονικές επιστολές ή μηνύματα[82].

[78] Βλ. Καλαβρό, Διεθνής Εμπορική Διαιτησία, σελ. 91.
[79] Βλ. Καλαβρό, Διεθνής Εμπορική Διαιτησία, σελ. 91-92.
[80] Βλ. Κουσούλη, Διαιτησία, σελ. 176.
[81] Κ. Καλαβρός, Το ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο της Διεθνούς Διαιτησίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2020, σελ. 37.
[82] Ι. Φιλιώτης/Γ. Πανόπουλος, Η συμφωνία διαιτησίας κατά το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, Διαιτησία 2/2018, Εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 217- 218

Επιπλέον, στην παράγραφο 3 εδάφιο β και στην παράγραφο 7 τίθενται ρυθμίσεις *in favor validitatis* της συμφωνίας διαιτησίας. Η διάταξη 7 παρ. 3 εδάφιο β καθιερώνεται το πλάσμα δικαίου ότι υφίσταται γραπτή συμφωνία όταν το ένα μέρος επικαλείται την ύπαρξή της σε δικόγραφο και το άλλο δεν αντιλέγει, ενώ στην παράγραφο 7 ορίζεται ότι «*η έλλειψη τύπου θεραπεύεται αν τα μέρη μετάσχουν ανεπιφύλακτα στη διαιτητική διαδικασία.*». Καθώς ο έγγραφος τύπος της συμφωνίας διαιτησίας είναι συστατικός, όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, χωρεί η δυνατότητα θεραπείας σε περίπτωση που ο τύπος ελλείπει και τα μέρη συμμετάσχουν ανεπιφύλακτα στη διαδικασία. Μια τέτοια πρόβλεψη καθίσταται ευνοϊκή και από άποψη διεθνούς εμπορίου, καθώς μια συμφωνία διαιτησίας που ήθελαν όλα τα μέρη, αλλά δεν τήρησαν τον τύπο, δύναται να επιβιώσει. Από τη στιγμή που η παντελής έλλειψη τύπου δύναται να θεραπευθεί, θα ήταν παράλογο η συμφωνία που είναι αποτυπωμένη, απλώς με ηλεκτρονικά μέσα, να μη θεωρείται έγκυρη. Αντίστοιχα, παράδοξο θα ήταν το γεγονός ότι αφού θεωρείται έγκυρη η συμφωνία την οποία απλώς επικαλείται το ένα μέρος και το άλλο δεν την αμφισβητεί, να μη θεωρείται έγκυρη η ηλεκτρονική συμφωνία, την οποία μπορεί το κάθε μέρος να πιστοποιήσει την αληθινή ύπαρξή της. Στην ίδια λογική εντάσσεται και η παράγραφος 4 σύμφωνα με την οποία «*ο τύπος θεωρείται εκπληρωθείς, εφόσον προφορική συμφωνία διαιτησίας καταγράφεται σε έγγραφο, το οποίο διαβιβάσθηκε από το ένα μέρος στο άλλο ή από τρίτον σε όλα τα μέρη, το δε περιεχόμενο του εγγράφου, για το οποίο δεν προβλήθηκαν αντιρρήσεις σε εύλογο χρονικό διάστημα, μπορεί, σύμφωνα με τα συναλλακτικά ήθη, να θεωρηθεί ως περιεχόμενο της σύμβασης*». Επομένως, αφού θεωρείται έγκυρο το έλασσον, έγκυρο θα πρέπει να θεωρείται και το μείζον, δηλαδή η διατυπωμένη συμφωνία με ηλεκτρονικά μέσα.

Δ. Σχέδιο Νόμου

Λαμβάνοντας υπόψη τόσο την τεχνολογική ανάπτυξη και όσο και την Τροποποίηση του 2006, η αντίστοιχη νομοθετική Επιτροπή της Ελλάδας έκρινε ότι χρήζει εκσυγχρονισμού ο νόμος για τη διεθνή εμπορική διαιτησία, διατυπώνοντας ένα Σχέδιο Νόμου για τη διεθνή εμπορική διαιτησία. Η ελληνική Επιτροπή, εξαιτίας των γλωσσικών και άλλων τροποποιήσεων που απαιτεί ο ν. 2735/1999, αποφάσισε ότι θα πρέπει να καταργηθεί ο νόμος και να συνταχθεί νέος, στον οποίο να αποτυπώνονται όλες οι ανωτέρω εξελίξεις[83]. Παράλληλα, αναγνωρίζει την αξία που προσδίδει ο θεσμός της διαιτησίας στην αυτονομία των μερών, όπως και επίσης και

[83] Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Διεθνής Εμπορική Διαιτησία», 22.9.2020, σελ. 1.

στην έδρα της διαιτησίας. Έτσι, καταλήγει στο πόρισμα ότι η αυτονομία των μερών διαμορφώνεται ανάλογα με το εκάστοτε νομοθετικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο ενεργοποιείται και διαδραματίζεται η διαιτησία. Ως εκ τούτου, το Σχέδιο Νόμου, πέραν του εκσυγχρονιστικού του ρόλου, εξυπηρετεί και την ανάγκη να καταστεί η Ελλάδα ελκυστικός τόπος για τη διεξαγωγή διεθνών διαιτησιών. Υπογραμμίζεται πάντως ότι το κείμενο αυτό δεν έχει ψηφιστεί και τεθεί σε ισχύ, επομένως εφαρμοστέος μέχρι σήμερα είναι ο ν. 2735/1999.

Όσον αφορά στο ίδιο το κείμενο του Σχεδίου Νόμου, η Επιτροπή δεν μετέφερε αυτούσια την Τροποποίηση του 2006, αλλά έκρινε σκόπιμο να ενσωματώσει όσες διατάξεις θα οδηγούσαν στον σχηματισμό ενός σαφούς και πλήρους κειμένου, χωρίς εννοιολογικά κενά. Έτσι, επεξεργάστηκε τον ν. 2735/1999 σε συνάρτηση με τον Πρότυπο Νόμο, προβαίνοντας σε βελτιώσεις, όπου κρίθηκε απαραίτητο, χωρίς, ωστόσο, να απομακρυνθεί από το γράμμα του αρχικού κειμένου[84].

Σχετικά με τις επίμαχες διατάξεις, στο προσκήνιο παραμένει το άρθρο 7, στο οποίο έχουν επέλθει πολλές αλλαγές και στην ουσία αναδιατυπώνεται εξαρχής. Το Σχέδιο Νόμου συντάσσεται με την πρώτη από τις δύο επιλογές διατύπωσης, όπως προκύπτει από την Τροποποίηση του 2006, αυτοσχεδιάζοντας σε μερικά σημεία. Στις πρώτες δύο παραγράφους, που αφορούν στον ορισμό και στη μορφή της συμφωνίας διαιτησίας, παρατηρούνται γλωσσικές διαφοροποιήσεις, ήτοι στην παράγραφο 1 η συμφωνία διαιτησίας ορίζεται ως «*η συμφωνία με την οποία τα μέρη υπάγουν σε διαιτησία υφιστάμενες ή μελλοντικές διαφορές μεταξύ τους από ορισμένη έννομη σχέση, συμβατική ή εξωσυμβατική*».

Περισσότερες διαφοροποιήσεις εντοπίζονται στις υπόλοιπες παραγράφους. Ειδικότερα, η παράγραφος 3 έχει την εξής διατύπωση: «*Η συμφωνία διαιτησίας πρέπει να αποτυπώνεται σε έγγραφο το περιεχόμενο του οποίου τα μέρη έχουν συμφωνήσει ρητώς ή σιωπηρώς.*». Με την ως άνω διάταξη, γίνεται αντιληπτό ότι ο τύπος της συμφωνίας παραμένει έγγραφος, επαναλαμβάνοντας τον κανόνα, αλλά δεν θα είναι συστατικός, όπως συμβαίνει με τη ΣΝΥ, αλλά αποδεικτικός. Μια τέτοια έκβαση είναι απόρροια της πρακτικής στις διεθνείς συναλλαγές, που πλέον δεν διεξάγονται κατά κανόνα με έγγραφα κατά την παραδοσιακή τους έννοια, αλλά με τη χρήση άλλων ηλεκτρονικών μέσων[85]. Επεξηγηματική, ως προς το ζήτημα του εγγράφου, είναι η παράγραφος 4, στην οποία περιγράφονται οι περιπτώσεις που συνιστούν έγγραφο. Έτσι: «*Ως έγγραφο λογίζεται ιδίως α) η ανταλλαγή επιστολών, τηλεγραφημάτων, τηλετυπημάτων, τηλεομοιοτυπημάτων ή άλλων μέσων τηλεπικοινωνίας που καταγράφουν τη*

[84] Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Διεθνής Εμπορική Διαιτησία», 22.9.2020, σελ. 5.
[85] Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Διεθνής Εμπορική Διαιτησία», 22.9.2020, σελ. 7.

συμφωνία, β) η ηλεκτρονική καταγραφή που επιτρέπει την εκ των υστέρων διαπίστωση της προέλευσής της από συγκεκριμένο εκδότη και την πρόσβαση στο περιεχόμενο της συμφωνίας.». Αναλύοντας το βασικό για την ηλεκτρονική επικοινωνία αυτό άρθρο, φαίνεται ότι, σε σύγκριση με τον ν. 2735/1999, στο στοιχείο α διατηρεί τη δεύτερη επιλογή, δηλαδή την ανταλλαγή επιστολών, τηλεγραφημάτων, τηλετυπημάτων, τηλεομοιοτυπημάτων ή άλλων μέσων επικοινωνίας που καταγράφουν τη συμφωνία.

Συγχρόνως, προσθέτει και την καινοτόμο πρόβλεψη της ηλεκτρονικής καταγραφής που επιτρέπει την εκ των υστέρων διαπίστωση της προέλευσής της από συγκεκριμένο εκδότη και την πρόσβαση στο περιεχόμενο της συμφωνίας. Ολόκληρη η παράγραφος φαίνεται να διαφέρει σημαντικά από τον ν. 2735/1999, καθώς ελλείπει η πρώτη επιλογή, ήτοι η συμφωνία διαιτησίας να περιέχεται σε έγγραφο που να φέρει την υπογραφή των μερών. Όπως έχει αναφερθεί και ανωτέρω, σκοπός της υπογραφής είναι να μπορεί να καταλογισθεί και να συνδεθεί το έγγραφο με συγκεκριμένο πρόσωπο, τον υπογράφοντα, άρα να διαπιστωθεί η προέλευσή του από συγκεκριμένο εκδότη. Δηλαδή, παρόλο που δεν γίνεται ευθεία αναφορά στην υπογραφή, το στοιχείο β εξακολουθεί να απαιτεί τη σύνδεση του - ηλεκτρονικού έστω - εγγράφου με τον εκδότη του. Κατά τη γνώμη της γράφουσας, η διατύπωση του στοιχείου β φαίνεται να δέχεται επιρροές από τη Σύμβαση για τη Χρήση Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών, καθώς στο άρθρο 9 παρ. 2 και 3 τονίζεται ότι εκπληρώνεται η προϋπόθεση του «εγγράφου» αν η ηλεκτρονική επικοινωνία είναι προσβάσιμη, μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε μετέπειτα αναφορά και ταυτοποιείται ο εκδότης της.

Ως προς το εύρος της εν λόγω πρόβλεψης, αυτή φαίνεται να περιλαμβάνει οποιαδήποτε ηλεκτρονική καταγραφή, όχι μόνο έγγραφη, όπως την ψηφιακή καταγραφή ήχου, εικόνας συμβόλων, που επιτρέπει την εκ των υστέρων διαπίστωση της προέλευσής της από συγκεκριμένο εκδότη και την πρόσβαση στο περιεχόμενο της συμφωνίας. Επιπλέον, η διάταξη αυτή έχει ιδιαίτερα διευρυμένο χαρακτήρα, καθώς, από τον τρόπο διατύπωσής της, φαίνεται να επιτρέπει την υπαγωγή στην έννοια της διαιτητικής συμφωνίας και οποιεσδήποτε άλλες ηλεκτρονικές μορφές αναπτυχθούν μελλοντικά, εφόσον αναγνωρίζεται η προέλευσή τους από συγκεκριμένο εκδότη και υφίσταται βεβαιότητα ως προς τη γνησιότητά τους[86].

Στην παράγραφο 5 γίνεται αναφορά στην κατά παραπομπή ρήτρα διαιτησίας ως εξής: «*Η παραπομπή που γίνεται από σύμβαση σε ρήτρα διαιτησίας που περιλαμβάνεται σε άλλο έγγραφο αποτελεί διαιτητική συμφωνία υπό τον όρο ότι η παραπομπή αυτή καθιστά τη ρήτρα μέρος της σύμβασης.*». Έτσι, όπως φαίνεται, απαλείφεται ο χαρακτηρισμός «*γραπτή*» για τη

[86] Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Διεθνής Εμπορική Διαιτησία», 22.9.2020, σελ. 7.

σύμβαση, ώστε να εναρμονίζεται η διάταξη με όσα αναφέρθηκαν ανωτέρω. Στη συνέχεια, η παράγραφος 6 σβήνεται, καθώς, όπως τονίζεται στην αιτιολογική έκθεση, εντάσσεται στην κατά παραπομπή ρήτρα διαιτησίας, και η παράγραφος 7 αναδιατυπώνεται: «*Ανεπιφύλακτη συμμετοχή των μερών στη διαιτητική διαδικασία αποδεικνύει την κατάρτιση της συμφωνίας διαιτησίας.*». Όπως φαίνεται, δεν γίνεται λόγος πλέον για θεραπεία της έλλειψης τύπου, όπως στην αντίστοιχη διάταξη του ν. 2735/1999, αλλά για απόδειξη κατάρτισης, καθώς δεν νοείται θεραπεία επί αποδεικτικού τύπου[87].

Τέλος, ενδιαφέρον είναι ότι προβλέπεται το άρθρο 7Α σχετικά με το ουσιαστικό κύρος της συμφωνίας διαιτησίας, διάταξη, η οποία εκφεύγει του υποδείγματος του Προτύπου Νόμου και της Τροποποίησης του 2006. Σύμφωνα με την παράγραφο 1 «*Η συμφωνία διαιτησίας είναι έγκυρη αν είναι έγκυρη σύμφωνα με το δίκαιο α) στο οποίο την υπήγαγαν τα μέρη ή β) του τόπου της διαιτησίας ή γ) που διέπει την ουσιαστική συμφωνία των μερών.*». Η διάταξη αυτή λειτουργεί *in favorem validitatis* της συμφωνίας διαιτησίας, δηλαδή προωθεί τη διάσωσή της, ενώ η παράγραφος 2 εξασφαλίζει την ανεξαρτησία της συμφωνίας διαιτησίας από πτωχευτικές διαδικασίες, υπό την επιφύλαξη νόμου.

Καταληκτικά, κατά τη γνώμη της γράφουσας, το Σχέδιο Νόμου, ως προς τη συμφωνία διαιτησίας και ιδίως το τυπικό της κύρος, φαίνεται να ανταποκρίνεται στις τεχνολογικές ανάγκες της εποχής, να εναρμονίζεται με το πνεύμα του Προτύπου Νόμου και τις γενικότερες διεθνείς απαιτήσεις. Όσον αφορά στην ηλεκτρονική διαιτητική συμφωνία, αυτή ρητώς συμπεριλαμβάνεται στο προταθέν κείμενο και διατυπώνεται το οικείο άρθρο με τέτοια ευρύτητα, που μπορούν να εντάσσονται στο πεδίο του ακόμα και μελλοντικές ηλεκτρονικές επικοινωνίες. Συνεπώς, φαίνεται να προωθεί την ηλεκτρονική κατάρτισης της συμφωνίας διαιτησίας και όχι απλά να την υπαινίσσεται.

V. Συμπέρασμα Ενότητας

Η διατύπωση των διαιτητικών συμφωνιών με ηλεκτρονικά μέσα είναι πλέον μια πραγματικότητα. Λαμβάνοντας υπόψη το θεμελιώδες κείμενο της ΣΝΥ, αυτό φαίνεται να συντείνει στην αποδοχή μιας τέτοιας εξέλιξης, καθώς, είναι ένα ζωντανό κείμενο, το οποίο μεταλλάσσεται ανάλογα με τις ανάγκες της εποχής. Σύμφωνα με το άρθρο ΙΙ(2), η προϋπόθεση της έγγραφης συμφωνίας με τις υπογραφές των μερών, μπορεί να γίνει αντιληπτή με μια μεγαλύτερη ευελιξία, ώστε να συμπεριλαμβάνει και τις ηλεκτρονικές υπογραφές, πράγμα το

[87] Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Διεθνής Εμπορική Διαιτησία», 22.9.2020, σελ. 7.

οποίο συντονίζεται και με τα υπόλοιπα κείμενα της UNCITRAL, όπως κυρίως η Σύμβαση για τη Χρήση Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών. Επιπλέον, η ανταλλαγή επιστολών και τηλεγραφημάτων δεν είναι περιοριστική σύμφωνα με τη Σύσταση του 2006, αλλά πρέπει να λάβει διευρυμένης ερμηνείας. Σημαίνων είναι και ο ρόλος της αρχής του ευνοϊκότερου δικαίου προς το άρθρο ΙΙ(2), πράγμα το οποίο επιβεβαιώνει και η εν λόγω Σύσταση. Μέσω αυτού, γίνεται δυνατή η προτίμηση ευνοϊκότερων εθνικών λύσεων ή συνθηκών, που έχουν πιο φιλική στάση απέναντι στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες.

Από την άλλη, ο ίδιος ο Πρότυπος Νόμος αλλά και η Τροποποίηση του 2006, φαίνεται να κινούνται στα ίδια νερά. Το άρθρο 7 πρέπει να ερμηνεύεται διευρυμένα και με βάση την Τροποποίηση του 2006, περιλαμβάνοντας αναντίρρητα και τις ηλεκτρονικές επικοινωνίες. Το ίδιο ισχύει και με τον ν. 2735/1999 που διέπει τη διεθνή εμπορική διαιτησία στην Ελλάδα. Παράλληλα, πλέον στην ελληνική έννομη τάξη έχουν υπάρξει νομοθετικές εξελίξεις υπέρ της ψηφιακής επικοινωνίας και ιδίως των ηλεκτρονικών υπογραφών. Αυτή η εκσυγχρονιστική τάση αποτυπώνεται επίσης και στο Σχέδιο Νόμου που, παρόλο που δεν έχει τεθεί σε ισχύ, αναδεικνύει τη στάση της ελληνικής νομοπαρασκευής επί του θέματος. Συνεπώς, η ηλεκτρονική διατύπωση διαιτητικών ρητρών είναι ένα πραγματικό γεγονός που ολοένα κερδίζει έδαφος, εξυπηρετώντας τις ανάγκες των συναλλαγών και του εμπορίου.

3. E - Arbitral Awards

Στην παρούσα ενότητα θα εξεταστεί κατά πόσο είναι δυνατή η σύνταξη ηλεκτρονικών διαιτητικών αποφάσεων τόσο υπό το πρίσμα της ΣΝΥ όσο και υπό την οπτική του Προτύπου Νόμου και του ν. 2735/1999 σε συνδυασμό με ορισμένες καίριες διατάξεις του ΚΠολΔ, εστιάζοντας στο ζήτημα του τύπου, ενώ επιπλέον θα παρουσιαστούν συνοπτικά οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι ηλεκτρονικές διαιτητικές αποφάσεις.

Ι. Γενικά για τη διαιτητική απόφαση

Η πράξη η οποία σηματοδοτεί τη λήξη της διαιτητικής διαδικασίας είναι η έκδοση της διαιτητικής απόφασης. Ως εκ τούτου, τα μέρη, κατά κανόνα, αναμένουν αυτή να είναι οριστική και δεσμευτική. Σύμφωνα με τον ευρέως αναγνωρισμένο ορισμό της διαιτητικής απόφασης, αυτή αποτελεί την τελική απόφαση των διαιτητών, διαθετική των ζητημάτων της υπόθεσης[88]. Πρέπει να επισημανθεί ότι βασικό γνώρισμα της διαιτητικής απόφασης είναι η ισοδυναμία των αποτελεσμάτων της προς αυτά μιας δικαστικής αποφάσεως, όπως το δεδικασμένο, η εκτελεστότητα και η διαπλαστική ενέργεια[89].

Το διαιτητικό δικαστήριο επωμίζεται μια πολύ βασική υποχρέωση · πρέπει η απόφαση που θα εκδώσει να είναι εκτελεστή, ή έστω να έχει καταβάλλει προσπάθεια για να εκδώσει μια εκτελεστή απόφαση. Εξ αυτού του λόγου, η απόφαση πρέπει να συμμορφώνεται με τη συμφωνία των μερών, τους επιλεγέντες κανόνες διαιτησίας και το εφαρμοστέο δίκαιο[90]. Για να καταστεί η απόφαση εκτελεστή, πρέπει να πληροί τις προϋποθέσεις τύπου, ήτοι συνήθως να είναι σε έγγραφη μορφή και να καταλογίζεται στους διαιτητές, να είναι οριστική και δεσμευτική, να βασίζεται σε επιχειρήματα, να περιλαμβάνει οπωσδήποτε διατακτικό, να προσδιορίζεται δια του χρόνου και του τόπου εκδόσεώς της, να βασίζεται στη συμφωνία διαιτησίας. Επιπροσθέτως, σημαντικό είναι να καθορίζεται μέσω της απόφασης η αμοιβή του διαιτητικού δικαστηρίου και να κατανέμονται τα έξοδα. Σε κάθε περίπτωση, πάντως, πρέπει να διασφαλίζεται η αρχή της μυστικότητας της διαιτητικής απόφασης[91].

Η οριστικότητα και εκτελεστότητα των διαιτητικών αποφάσεων είναι ακριβώς μερικοί από τους λόγους που οδηγούν τα μέρη να επιλέγουν τη διαιτησία, ιδίως υπό το πρίσμα της

[88] Βλ. Moses, σελ. 201.
[89] Σ.Ν. Κουσούλης, Το δίκαιο της διαιτησίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2006, σελ. 137.
[90] Βλ. Moses, σελ. 206.
[91] Βλ. Moses, σελ. 206 επ.

ΣΝΥ. Σύμφωνα με το πνεύμα της ΣΝΥ, κατ' ακριβολογία, αντικείμενο αναγνώρισης δεν είναι η ίδια η διαιτητική απόφαση, αλλά οι έννομες συνέπειες αυτής, που της προσνέμονται πρωτογενώς από την πολιτεία έκδοσης αυτής και επεκτείνονται στο forum, όπου ζητείται η αναγνώριση. Αντίθετα, μέσω της εκτέλεσης προσδίδεται στην αλλοδαπή απόφαση εκτελεστότητα, ώστε να μπορέσει να εκτελεστεί και να μπορεί πλέον να παράγει το δεδικασμένο.

Η απόφαση διακρίνεται σε περισσότερα του ενός είδους και αποφασιστικό κριτήριο αυτής της διάκρισης είναι αν μέσω αυτής περατώνεται ή όχι η διαιτητική διαδικασία[92]. Ειδικότερα, οι οριστικές αποφάσεις είναι αυτές που περατώνουν τη διαδικασία, ενώ οι μη οριστικές απλώς προετοιμάζουν την περαιτέρω εξέλιξή της, όπως λ.χ. η απόφαση μέσω της οποίας καταφάσκεται η δικαιοδοσία των διαιτητών[93]. Πέραν των οριστικών αποφάσεων, υφίστανται οι μερικές αποφάσεις, όταν τα μέρη ή το δικαστήριο αποφασίσουν να κατακερματίσουν τη διαφορά και να αποφανθούν επί ενός μέρους αυτής. Παραπλήσια έννοια είναι αυτή των interim αποφάσεων, που αφορούν κυρίως στην προσωρινή προστασία ή στα ασφαλιστικά μέτρα. Επιπλέον υφίσταται ο συμβιβασμός, σύμφωνα με τον οποίο αν τα μέρη, κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, συμβιβαστούν, τότε το δικαστήριο ολοκληρώνει τη διαδικασία με ή και χωρίς την έκδοση σχετικής απόφασης. Επίσης μπορεί να εκδοθεί απόφαση κατά εκκρεμοδικία, δηλαδή παρόλο που ένας διάδικος δεν έχει συμμετάσχει, αν και είχε τη δυνατότητα να το κάνει. Τέλος, υφίστανται οι προσθετικές αποφάσεις, με τις οποίες το δικαστήριο συμπληρώνει την κρίση του και οι διορθωτικές, με τις οποίες διορθώνονται τυχόν μικρά λάθη, όπως ορθογραφικά, αριθμητικά.

Όσον αφορά στη διεθνή εμπορική διαιτησία, η ΣΝΥ απαιτεί τα κράτη να αναγνωρίζουν αλλοδαπές διαιτητικές αποφάσεις ως δεσμευτικές και να τις εκτελούν σύμφωνα με το εκάστοτε εθνικό δίκαιο, βάσει των ρυθμίσεων αυτής. Για τη διαφύλαξη ενός *minimum* προστασίας αναφορικά με τις προς εκτέλεση αποφάσεις, στη ΣΝΥ προβλέπεται περιορισμένος αριθμός λόγων άρνησης εκτέλεσης. Αντίστοιχες προβλέψεις υφίστανται τόσο στον Πρότυπο Νόμο όσο και στην ελληνική ενσωμάτωσή του, ήτοι τον ν. 2735/1999, σχετικά με τους λόγους έγερσης αγωγής ακύρωσης.

[92] Βλ. Κουσούλη, Το δίκαιο της διαιτησίας σελ. 128.
[93] Βλ. Κουσούλη, Το δίκαιο της διαιτησίας, σελ. 128.

II. Γενικά για τις ηλεκτρονικές διαιτητικές αποφάσεις

Σε περίπτωση που επιλεχθεί η ηλεκτρονική διαιτητική απόφαση, τότε αυτή, προφανώς, συντάσσεται ηλεκτρονικά. Αυτό σημαίνει ότι για την έκδοσή της θα προτιμηθούν μορφές ηλεκτρονικής επικοινωνίας, όπως για παράδειγμα το e-mail, αλλά και ολόκληρη η διαδικασία έκδοσης της απόφασης να στηρίζεται στην τεχνητή νοημοσύνη. Ωστόσο, ακόμα και τότε, αυτή δύναται να είναι είτε οριστική είτε όχι, βασικό χαρακτηριστικό που φέρει η παραδοσιακή διαιτητική απόφαση[94]. Δηλαδή, κατά κανόνα, οι διασυνοριακές ηλεκτρονικές διαιτητικές αποφάσεις μπορούν να αναγνωριστούν και εκτελεστούν έχοντας τα ίδια αποτελέσματα με τις παραδοσιακές αποφάσεις διαιτησίας, καθώς δεν υφίστανται ειδικότεροι κανόνες που να ρυθμίζουν την αναγνώριση και εκτέλεση των ηλεκτρονικών αποφάσεων διαιτησίας[95].

Μόλις κοινοποιηθεί στα μέρη η ηλεκτρονική απόφαση, το διαιτητικό όργανο θα ζητήσει από τα μέρη να συμμορφωθούν με τις διατάξεις αυτού, δηλαδή το ηττηθέν μέρος θα πρέπει να συμμορφωθεί με την απόφαση οικειοθελώς ή να επιδιώξει να την ακυρώσει, ενώ το νικητήριο μέρος μπορεί να επιδιώξει την αναγνώριση και εκτέλεση της απόφασης ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων του κράτους εκτέλεσης, όπως κάθε άλλη παραδοσιακή διαιτητική απόφαση[96]. Υπό αυτή την οπτική, ορισμένα δίκαια επιτάσσουν η διαιτητική απόφαση να έχει συγκεκριμένη μορφή, ενώ άλλα έχουν πιο ευέλικτη προσέγγιση[97], με αποτέλεσμα την ευχερή αναγνώριση και εκτέλεση της ηλεκτρονικής διαιτητικής απόφασης.

III. Η ηλεκτρονική διαιτητική απόφαση στη ΣΝΥ

Η ΣΝΥ, όπως έχει ειπωθεί και ανωτέρω, αποτελεί το θεμελιώδες κείμενο, το οποίο ρυθμίζει την αναγνώριση και εκτέλεση αλλοδαπών διαιτητικών αποφάσεων στα συμβαλλόμενα κράτη. Η ΣΝΥ δεν ορίζει ρητά τις διαιτητικές αποφάσεις και, ως εκ τούτου, τις απαιτήσεις μορφής τους. Το άρθρο Ι(1) ΣΝΥ κάνει αναφορά στις διαιτητικές αποφάσεις, καθώς επισημαίνεται ότι «*Η ΣΝΥ εφαρμόζεται στην αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων…*».

[94] Βλ. Amro, σελ. 115.
[95] Βλ. Amro, σελ. 122.
[96] O. Gadallah/S. Mohamed Salah, Qatar: The E-Award, 22.04.2022, https://www.mondaq.com/arbitration-dispute-resolution/1185786/the-e-award > τελευταία μέρα πρόσβασης 29.10.2022.
[97] Όπως για παράδειγμα η Αγγλία (Section 52 of the Arbitration Act of 1996) και η Ελβετία (Article 189(1) of the Swiss Code on Private International Law), που ορίζουν (σε ελεύθερη απόδοση) ότι τα μέρη είναι ελεύθερα να συμφωνήσουν για τη μορφή της απόφασης.

Λαμβάνοντας υπόψη το πνεύμα της ΣΝΥ, μια απόφαση λογίζεται ως διαιτητική στο πλαίσιο αυτής, όταν λύνει οριστικά και δεσμευτικά μια διαφορά, είτε στο σύνολο είτε μερικώς[98].

Ακόμα κι αν δεν υπάρχει σταθερός ορισμός της απόφασης που να πηγάζει από τη ΣΝΥ, από την ίδια την έννοια της διαιτητικής απόφασης συνεπάγεται ότι αυτή θα έχει ορισμένες απαιτήσεις, διαφορετικά οι τυπικές ελλείψεις θα είχαν ως αποτέλεσμα να καταστεί ολόκληρη η ΣΝΥ ανεφάρμοστη. Επιπλέον, οι τυπικές ελλείψεις μιας διαιτητικής απόφασης την καθιστούν μη δεσμευτική για τα μέρη, με συνέπεια να συνιστούν λόγο άρνησης αναγνώρισης και εκτέλεσης σύμφωνα με το άρθρο V(1)(ε) ΣΝΥ[99].

Σχετικά με την ίδια την έννοια της διαιτητικής απόφασης, εντοπίζονται τρεις βασικές θέσεις: η πρώτη υποστηρίζει ότι η ΣΝΥ βασίζεται σε μια αυτόνομη έννοια των διαιτητικών αποφάσεων, η δεύτερη ότι στη ΣΝΥ δεν περιλαμβάνεται αυτόνομος ορισμός των διαιτητικών αποφάσεων αλλά ότι το εθνικό δίκαιο διέπει αυτήν την έννοια, δηλαδή η lex arbitri ή η lex fori, ή, τέλος, ότι αυτά τα προαναφερθέντα πρότυπα πρέπει να συνδυαστούν εναλλακτικά ή σωρευτικά[100]. Από τη στιγμή που σκοπός της ΣΝΥ είναι η αναγνώριση και εκτέλεση των αποφάσεων, γίνεται αντιληπτό ότι αξιοποιείται συνδυαστικά τόσο η αυτόνομη ερμηνεία όσο και το εκάστοτε ευνοϊκότερο εθνικό δίκαιο (άρθρο VII(1) ΣΝΥ), ώστε να επιτευχθεί ο στόχος αυτός[101]. Πάντως βέβαιο είναι ότι θα πρέπει η απόφαση να αναγνωρίζεται ως τέτοια σύμφωνα με τη lex arbitri, διότι διαφορετικά δίνεται έρεισμα για τον λόγο άρνησης αναγνώρισης και εκτέλεσης του άρθρου V(1)(ε)[102].

Από τη στιγμή που η ηλεκτρονική απόφαση ουσιαστικά εξισώνεται ως προς τα αποτελέσματά της με την παραδοσιακή, το μέρος που έχει κερδίσει μπορεί να βασιστεί στη ΣΝΥ όταν αιτείται σε εθνικό δικαστήριο την αναγνώριση και εκτέλεση μιας ηλεκτρονικής απόφασης. Επίσης, μπορεί να στηριχθεί και στο εθνικό δίκαιο της χώρας εκτέλεσης σύμφωνα με το άρθρο VII ΣΝΥ περί ευνοϊκότερου δικαίου[103].

Υπό αυτή την οπτική και κοιτάζοντας λίγο πιο μακριά, όταν η ΣΝΥ δημιουργήθηκε, τα κράτη δεν βρίσκονταν σε ομοιομορφία απέναντι στο ζήτημα της διαιτητικής απόφασης. Η ΣΝΥ, πατώντας ακριβώς σε αυτή τη διαφορετικότητα, προσπάθησε να δημιουργήσει ένα

[98] Βλ. Eidenmüller/Varesis, σελ. 33.
[99] Βλ. Wolff, E – arbitration agreements and e – awards- arbitration agreements concluded in an electronic environment and digital arbitral awards σελ. 16.
[100] Βλ. Wolff, E – arbitration agreements and e – awards- arbitration agreements concluded in an electronic environment and digital arbitral awards σελ. 16.
[101] Βλ. Wolff, E – arbitration agreements and e – awards- arbitration agreements concluded in an electronic environment and digital arbitral awards σελ. 16.
[102] Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Καλαβρό/Μπαμπινιώτη, άρθρο Ι παρ. 7επ.
[103] Βλ. Amro, σελ. 122.

ενοποιημένο σύστημα, το οποίο να προκρίνει την αναγνώριση και εκτέλεση αλλοδαπών αποφάσεων. Μέσα σε μια τέτοια επιδίωξη, θα ήταν παράλογο να μείνουν εκτός του πεδίου της ομάδες ειδών αποφάσεων που βρίσκονταν σε συμφωνία με το εκάστοτε εθνικό δίκαιο. Σε μια τέτοια περίπτωση, η ΣΝΥ δεν θα ήταν ελκυστική στα συμβαλλόμενα κράτη. Έτσι, λαμβάνοντας υπόψη τη φιλική στάση όλο και περισσότερων νομοθεσιών απέναντι στα ηλεκτρονικά μέσα και, συνεπώς, στις ηλεκτρονικές αποφάσεις, δεν θα εναρμονιζόταν με το πνεύμα της ΣΝΥ να βρίσκονται αυτές εκτός του πεδίου εφαρμογής της, ιδίως από τη στιγμή που η ίδια η UNCITRAL έχει αποδείξει πως κείται θετικά απέναντι σε αυτές τις εξελίξεις.

Α. Άρθρο ΙΙΙ

Όσον αφορά στη διαιτητική απόφαση, σύμφωνα με το άρθρο ΙΙΙ, κάθε συμβαλλόμενο κράτος θα αναγνωρίζει και θα εκτελεί διαιτητική απόφαση, σύμφωνα με τους κανόνες του κράτους, εντός του οποίου γίνεται η επίκληση της απόφασης. Η διάταξη του άρθρου ΙΙΙ περιγράφει ότι αναγνώριση σημαίνει αναγνώριση του κύρους της αλλοδαπής διαιτητικής απόφασης στην πολιτεία υποδοχής, ενώ εκτελεστότητα σημαίνει ότι, παράλληλα, μπορεί η τελευταία πολιτεία να επιτρέπει την εκτέλεση της διαιτητικής αυτής απόφασης στην επικράτειά της. Ταυτόχρονα, όμως, η διάταξη του άρθρου ΙΙΙ καθιερώνει δύο αρχές · πρώτον τη δεσμευτικότητα των διαιτητικών αποφάσεων[104] και δεύτερον τη διεθνή υποχρέωση των συμβαλλόμενων κρατών για αναγνώριση και εκτέλεση των αλλοδαπών διαιτητικών αποφάσεων[105]. Ακριβώς αυτή η πρώτη αρχή αφήνει περιθώριο για περισσότερες επιφυλάξεις ως προς τις ηλεκτρονικές διαιτητικές αποφάσεις, ιδίως αν η ηλεκτρονική υπογραφή των διαιτητικών αποφάσεων δεν πληροί τις προϋποθέσεις για να θεωρηθεί η απόφαση δεσμευτική, ώστε να αναγνωριστεί και εκτελεστεί στα εθνικά δικαστήρια των συμβαλλόμενων μερών[106].

Το άρθρο ΙΙΙ αντανακλά τόσο την ποικιλομορφία των νομοθεσιών των συμβαλλόμενων κρατών όσο και την ανομοιομορφία αυτών σχετικά με τη διαδικαστική εφαρμογή της ΣΝΥ στις έννομες τάξεις αυτών. Παράλληλα, μέσω αυτού του άρθρου, αναγνωρίζεται η διαδικαστική ελευθερία των κρατών, δηλαδή η ελευθερία των κρατών να καθορίζουν τις προβλέψεις σχετικά με τη διαδικασία των αλλοδαπών διαιτητικών αποφάσεων στην επικράτειά τους[107].

[104] Βλ. Amro, σελ. 124.
[105] Βλ. Καλαβρό/Μπαμπινιώτη, άρθρο ΙΙΙ παρ. 2.
[106] Βλ. Amro, σελ. 124.
[107] Βλ. Amro, σελ. 125.

Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο VII ΣΝΥ σχετικά με το ευνοϊκότερο δίκαιο, στην πράξη, τα αρμόδια δικαστήρια των συμβαλλόμενων κρατών επιτρέπουν την εκτέλεση των αλλοδαπών αποφάσεων, εφόσον αυτή επιτρέπεται κατά το εθνικό δίκαιο του κράτους στο οποίο ζητείται η εκτέλεση, επιτρέποντας στο μέρος να έχει όλα τα δικαιώματα σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο του κράτους εκτέλεσης[108]. Συσχετίζοντας το άρθρο III ΣΝΥ με το άρθρο VII ΣΝΥ για το ευνοϊκότερο δίκαιο, γίνεται αντιληπτό ότι η αναγνώριση και εκτέλεση ηλεκτρονικών αποφάσεων διαιτησίας διευκολύνεται σε μεγάλο βαθμό, εφόσον το εκάστοτε κράτος έχει νομοθετήσει σχετικά με τις ηλεκτρονικές υπογραφές, τα ηλεκτρονικά αρχεία και εν γένει τις ηλεκτρονικές επικοινωνίες[109].

Επομένως, οι διαιτητικές αποφάσεις που έχουν συνταχθεί και υπογραφεί ηλεκτρονικά μπορούν να αναγνωριστούν και να εκτελεστούν στα κρατικά δικαστήρια βάσει τόσο της διαδικαστικής ελευθερίας όσο και της αρχής του ευνοϊκότερου δικαίου. Με άλλες λέξεις, το μέρος που έχει κερδίσει μπορεί να στηριχθεί είτε σε διεθνείς συνθήκες είτε στο εθνικό δίκαιο του κράτους στο οποίο επιχειρείται η αναγνώριση και εκτέλεση, εάν το εθνικό δίκαιο συναντά προβλήματα τυπικότητας του άρθρου IV ΣΝΥ και γενικότερα θέματα ηλεκτρονικής επικοινωνίας[110].

Β. Προσκόμιση στο δικαστήριο

Κατά το άρθρο IV(1) ΣΝΥ απαιτούνται «*το πρωτότυπο της αποφάσεως δεόντως βεβαιωμένο ή αντίγραφο του πρωτοτύπου που να πληροί μέσω της αυθεντικότητάς του τις απαιτούμενες προϋποθέσεις*» και «*το πρωτότυπο της συμφωνίας του άρθρου II ή αντίγραφο του πρωτοτύπου που να πληροί μέσω της αυθεντικότητάς του τις απαιτούμενες προϋποθέσεις*» να υποβάλλονται στην αίτηση προς το δικαστήριο, στο οποίο ζητείται η αναγνώριση και εκτέλεση της αποφάσεως. Δηλαδή, εάν δεν προσκομιστεί το πρωτότυπο ή το προβλεπόμενο αντίγραφο της απόφασης και της συμφωνίας, το μέρος που έχει κερδίσει δεν θα μπορεί να επικαλεστεί το σύστημα της ΣΝΥ και, ως εκ τούτου, δεν θα είναι σε θέση να εκτελέσει την απόφαση[111]. Ωστόσο, το άρθρο δεν προσδιορίζει το περιεχόμενο της απόφασης. Η απόφαση υποστηρίζεται

[108] Βλ. Amro, σελ. 124-125.
[109] Βλ. Amro, σελ. 124.
[110] Βλ. Amro, σελ. 126.
[111] UNCTAD, Dispute Settlement – International Commercial Arbitration - Electronic Arbitration 5.9, 2003, σελ. 50.

ότι πρέπει να αναγράφει τα ονόματα των διαιτητών και τις υπογραφές τους. Βέβαια, οι προϋποθέσεις αυτές έχουν λάβει πιο φιλελεύθερης ερμηνείας[112].

1. IV(1)(a)

Η ΣΝΥ δεν ορίζει το «*πρωτότυπο*» (*original*) και το «*δεόντως βεβαιωμένο*» (*duly certified*). Νομολογιακά, το πρωτότυπο θεωρείται ότι αποτελεί την επιβεβαίωση ότι οι υπογραφές των διαιτητών είναι αυθεντικές[113] και η βεβαίωση ότι είναι η διαδικασία που πιστοποιεί ότι το αντίγραφο ενός εγγράφου είναι το πραγματικό αντίγραφο του αυθεντικού εγγράφου[114]. Τέτοιες διατυπώσεις διαφέρουν από κράτος σε κράτος. Από τη στιγμή που η ΣΝΥ σιωπά, οι ως άνω έννοιες θα πρέπει να ερμηνευθούν αυτόνομα.

Ο ρόλος του πρωτοτύπου είναι ουσιαστικά να αποτελεί σημείο αναφοράς και μέσο μέτρησης της πιστότητας των αντιγράφων. Υπό αυτές τις συνθήκες, ένα ηλεκτρονικό έγγραφο, η ακεραιότητα του οποίου είναι εγγυημένη, μπορεί να θεωρηθεί πρωτότυπο. Στην πράξη, αρκεί οι διαιτητές να θέσουν την ηλεκτρονική υπογραφή τους στο έγγραφο, μέσω της οποίας να πιστοποιείται και να εγγυάται ότι αυτή ανήκει στον κάθε διαιτητή. Θα ήταν παράδοξο να μην γίνεται αποδεκτή ως πρωτότυπη μια ηλεκτρονική απόφαση εγγυημένη με αυτόν τον τρόπο, ενώ σε άλλες περιπτώσεις τα κράτη παραδέχονται ως αυθεντικές πράξεις που πραγματοποιήθηκαν με ηλεκτρονικά μέσα[115].

Σε αυτή την παραδοχή συντείνει και η προσέγγιση που βασίζεται στη «λειτουργική ισοδυναμία» που προωθείται από τη Σύμβαση για το Ηλεκτρονικό Εμπόριο και τη Σύμβαση για τη Χρήση Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών. Σύμφωνα με την πρώτη, στο άρθρο 8 παρ. 1 στοιχ. α και β προβλέπεται ότι ένα μήνυμα δεδομένων ικανοποιεί τις απαιτήσεις ενός «πρωτοτύπου» όταν υπάρχει αξιόπιστη διασφάλιση της ακεραιότητάς του και όταν είναι διαθέσιμο να εμφανιστεί στο πρόσωπο στο οποίο πρόκειται να παρουσιαστεί. Αντίστοιχες είναι και οι προβλέψεις του άρθρου 9 παρ. 4 της Σύμβασης για τη Χρήση Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών[116]. Σημειώνεται ότι ο ορισμός των εννοιών "*authentic*" και "*certified*" παραμένει ο ως άνω, με

[112]Απόφαση του Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου της Ελβετίας, 4 Οκτωβρίου 2010, 4A_124/2010, σύμφωνα με την οποία το γεγονός ότι δεν έχει υπογραφεί η απόφαση από όλους τους διαιτητές δεν αποτελεί λόγο απόρριψης της εκτέλεσης της διαιτητικής απόφασης, καθώς οι προϋποθέσεις του άρθρου IV δεν πρέπει να ερμηνεύονται αυστηρά σύμφωνα με την τελολογία της ΣΝΥ.

[113] Απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου της Αυστρίας, O Limited v. M. Corp. and others, 3 Σεπτεμβρίου 2008, 3Ob35/08f, XXXIV Y.B. Com. Arb. 409, 2009.

[114] Βλ. O Limited v. M. Corp. and others.

[115] Βλ Dispute Settlement – International Commercial Arbitration - Electronic Arbitration 5.9, σελ. 51.

[116] Βλ. Wolff, E – arbitration agreements and e – awards- arbitration agreements concluded in an electronic environment and digital arbitral awards, σελ.17.

βάση την αυτόνομη ερμηνεία της ΣΝΥ, ακόμα κι αν το εκάστοτε κράτος δεν έχει εγκολπώσει τις προαναφερθείσες Συμβάσεις στην έννομη τάξη του[117]. Έτσι, ορθώς υποστηρίζεται ότι αφού το αντικείμενο του άρθρου IV(1)(α) ΣΝΥ είναι να επιβεβαιώσει την ακεραιότητα της απόφασης και την ταυτότητα των διαιτητών, η λειτουργία του εν λόγω άρθρου επιτελείται δια ενός ασφαλούς ηλεκτρονικού εγγράφου[118]. Όπως έχει επισημανθεί και ανωτέρω, ιδίως η Σύμβαση για τη Χρήση Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών έχει άμεση και ρητή επιρροή στη ΣΝΥ και την ερμηνεία των εννοιών εντός αυτής.

Επιπλέον, σύμφωνα με μια άποψη, η διάταξη του άρθρου IV(1) έχει απλώς αποδεικτικό χαρακτήρα και απαιτεί την προσκόμιση εγγράφων μόνο στην περίπτωση που ή ύπαρξη ή το περιεχόμενό τους αμφισβητείται. Επομένως, δυνάμει του άρθρου VII(1) ΣΝΥ, μπορεί να γίνει επίκληση ευνοϊκότερου εθνικού δικαίου, ιδίως δικαίου που δεν απαιτεί την υποβολή τέτοιων εγγράφων[119].

Όσον αφορά την προσκόμιση αντιγράφου, έχει εγερθεί το ερώτημα αν το αντίγραφο πρέπει να είναι ένα προηγουμένως βεβαιωμένο αντίγραφο ή ένα αυθεντικό αντίγραφο της απόφασης, χωρίς τη βεβαίωση των υπογραφών, αρκεί. Νομολογιακά έχει κριθεί ότι εφόσον η αυθεντικότητα της απόφασης δεν αμφισβητείται, αυθεντικό αντίγραφο της απόφασης που δεν είναι βεβαιωμένο αρκεί[120].

Αφού δεν υπάρχει γενικότερη πρόβλεψη σχετικά με την ερμηνεία του «πρωτοτύπου» και του «δεόντως βεβαιωμένου», επόμενο είναι ότι δεν υπάρχει πρόβλεψη για το εφαρμοστέο δίκαιο. Συνεπώς, η αυθεντικότητα πρέπει να εκπληρωθεί είτε σύμφωνα με το δίκαιο καταγωγής της απόφασης είτε σύμφωνα με το δίκαιο του τόπου αναγνώρισης και εκτέλεσης είτε μέσω ενός συνδυασμού των δύο, καθώς προτείνεται να δοθεί μεγαλύτερο εύρος επιλογής, πράγμα που αντανακλάται με τη διατύπωση "*duly authenticated*"[121]. Η επικρατούσα, αλλά όχι ενιαία, άποψη είναι ότι, για λόγους αποτελεσματικότητας, η αυθεντικότητα και η βεβαιότητα διέπονται από την εφαρμοστέα lex fori του κράτους στο οποίο ζητείται η αναγνώριση και η εκτέλεση[122]. Σε κάθε περίπτωση, ο έλεγχος της αυθεντικότητας της απόφασης, διέπεται

[117] Βλ. Wolff, E – arbitration agreements and e – awards- arbitration agreements concluded in an electronic environment and digital arbitral awards, σελ.13.
[118] Βλ. Dispute Settlement – International Commercial Arbitration - Electronic Arbitration 5.9, σελ. 51.
[119] Βλ. Wolff, E – arbitration agreements and e – awards- arbitration agreements concluded in an electronic environment and digital arbitral awards, σελ.13.
[120] Απόφαση Burgesgerichtshof (BGH), Γερμανία, 22.02.2001, III ZB 71/99, βλ. Gaillard/Bermann, σελ. 122.
[121] Βλ. Gaillard/Bermann, σελ. 118.
[122] F. Volio Soley, Signing the Arbitral Award in Wet Ink: Resistance to Technological Change or A Reasonable Precaution?, Kluwer Arbitration Blog, 6.11.2020, http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2020/11/06/signing-the-arbitral-award-in-wet-ink-resistance-to-technological-change-or-a-reasonable-precaution/ > τελευταία μέρα πρόσβασης 29.10.2022.

πιθανώς από εθνικούς νόμους, δηλαδή είτε τη lex arbitri είτε τη lex fori είτε συνδυασμό και των δύο, τα οποία δίκαια πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για την κατάλληλη μορφή πιστοποίησης μιας ψηφιακής διαιτητικής απόφασης[123], η οποία τελευταία πρέπει να είναι θωρακισμένη, ώστε να μην εγερθεί λόγος άρνησης αναγνώρισης και εκτέλεσής της. Ωστόσο, εάν το πρωτότυπο αντίγραφο δεν είναι διαθέσιμο, τότε ο διάδικος θα πρέπει να παράσχει στο δικαστήριο επικυρωμένο αντίγραφο του πρωτότυπου της απόφασης[124].

Υποστηρίζεται ότι το άρθρο IV ΣΝΥ συνδέεται με το άρθρο ΙΙΙ ΣΝΥ. Δηλαδή η απόφαση πρέπει να έχει διαμορφωθεί με βάση τους κανόνες δικονομίας του κράτους στο οποίο εκδόθηκε[125]. Με άλλες λέξεις, αν το κράτος στο οποίο εκδόθηκε η απόφαση αναγνωρίζει ως έγγραφο την ηλεκτρονική επικοινωνία, τότε δεν θα υπάρχει κάποιο πρόβλημα εκτέλεσης. Επομένως, το ίδιο πρέπει να ισχύει και για την υποβολή του δεόντως βεβαιωμένου πρωτότυπου της απόφασης. Το βεβαιωμένο πρωτότυπο μια ηλεκτρονικής απόφασης θα πρέπει να μπορεί να θεωρείται ως τέτοιο, εφόσον το εφαρμοστέο δίκαιο αναγνωρίζει ως έγγραφο την ηλεκτρονική διατύπωση. Συνεπώς, η εγκυρότητα της ηλεκτρονικής απόφασης θα πρέπει να αναγνωρίζεται στο κράτος εκτέλεσης[126]. Τα κράτη θα πρέπει να διαχειρίζονται αυτές τις τυπικές προϋποθέσεις με φιλελεύθερο πνεύμα[127]. Ως εκ τούτου, μπορούν να βασιστούν και σε ευνοϊκότερο εθνικό δίκαιο βάσει του άρθρου VII ΣΝΥ[128], καθώς εμμέσως η ΣΝΥ κάνει αναφορά στο εφαρμοστέο δίκαιο για τις τυπικές προϋποθέσεις της απόφασης του άρθρου IV.

Προχωρώντας ένα βήμα παραπέρα, η ΣΝΥ σιωπά για το θέμα των ηλεκτρονικών υπογραφών στις διαιτητικές αποφάσεις. Αυτή η σιωπή θα πρέπει να ερμηνεύεται υπέρ της τεχνολογίας όταν εξετάζεται η εκτέλεση με βάση τη ΣΝΥ. Μια ηλεκτρονικά υπογεγραμμένη διαιτητική απόφαση μπορεί να παρέχει το ίδιο επίπεδο αξιοπιστίας με μια απόφαση που

[123] Βλ. Wolff, E – arbitration agreements and e – awards- arbitration agreements concluded in an electronic environment and digital arbitral awards, σελ. 17.
[124] Απόφαση Bundesgericht, X AG v. Y AS, 4.10.2010 Yearbook XXXVI (2011) σελ. 340-342 (Switzerland no.42).
[125] Απόφαση Περιφερειακού Δικαστηρίου Λευκωσίας, 32/2012, στην οποία ο αιτών ζήτησε την αναγνώριση και εκτέλεση απόφασης που εκδόθηκε από το Διεθνές Εμπορικό Διαιτητικό Δικαστήριο (ICAC) στο Επιμελητήριο Εμπορίου και Βιομηχανίας της Ρωσικής Ομοσπονδίας τον Δεκέμβριο του 2011. Ωστόσο, ο εναγόμενος υπέβαλε ένσταση με το επιχείρημα ότι το δικαστήριο πρέπει να ακυρώσει την απόφαση, καθώς ο αιτών δεν είχε υποβάλει πρωτότυπο ή αληθινό αντίγραφο σύμφωνα με το κυπριακό δίκαιο, υποστηρίζοντας ότι η απόφαση πρέπει να επικυρωθεί από συμβολαιογράφο. Το δικαστήριο έκρινε ότι η βεβαίωση και αυθεντικότητα της απόφασης ορά̈ται με βάση το δίκαιο στο οποίο η απόφαση ελήφθη και απέρριψε την αγωγή.
[126] Βλ. Amro, σελ. 144.
[127] Απόφαση του Εμπορικού Δικαστηρίου της Ζυρίχης, 20 Απριλίου 1990, 21, XVII Y.B. Com. Arb. 584, 1992.
[128] Απόφαση του Εφετείου της Χαμ, 27.09.2005, YB, Vol. XXXI-2006, (Germany, no. 90. sub. 1-3), παράγραφοι 685-697, στην οποία το δικαστήριο δέχτηκε ένα απλό αντίγραφο της συμφωνίας διαιτησίας βασιζόμενο στο ευνοϊκό δίκαιο της Γερμανίας και ενέκρινε την εκτέλεση της απόφασης.

υπογράφεται με υγρό μελάνι, όσον αφορά τη γνησιότητα και την ακεραιότητά της στις περισσότερες δικαιοδοσίες[129].

Με βάση όσα έχουν διατυπωθεί για τις ηλεκτρονικές υπογραφές ανωτέρω, η επιλογή της ηλεκτρονικής υπογραφής, πέραν από μια λύση που ευνοεί τις σύγχρονες περιστάσεις, αποτελεί μια ασφαλή οδό, καθώς οι διεθνείς συμβάσεις και οι κρατικοί νόμοι επιβάλλουν πολυεπίπεδες δικλείδες ασφαλείας για την πιστοποίηση και την αυθεντικότητα αυτών. Υπό αυτό το πρίσμα, ολοένα και περισσότερα κράτη συντείνουν στην επιλογή της ηλεκτρονικής υπογραφής, όπως για παράδειγμα στη Γερμανία υποστηρίχθηκε ότι η εγκεκριμένη ηλεκτρονική υπογραφή οποιουδήποτε διαιτητή σε ηλεκτρονική απόφαση θα αντιμετωπίζεται ως ισοδύναμη με χειρόγραφη υπογραφή, εφόσον συμμορφώνεται με τις απαιτήσεις που ορίζονται στον Κανονισμό 910/2014[130].

Από τη στιγμή που πλείονα κράτη έχουν εκδώσει νόμους σχετικά με τις ψηφιακές υπογραφές και έγγραφα, η ηλεκτρονική υπογραφή της διαιτητικής απόφασης τόσο από τους διαιτητές όσο και από τα μέρη γίνεται αποδεκτή και συνιστά prima facie απόδειξη[131]. Όμως, παρόλα αυτά, ακόμη και στα πιο ευέλικτα, από άποψη τύπου, κράτη, προτείνεται να υπάρχει ένα εκτυπωμένο και υπογεγραμμένο αντίγραφο της ηλεκτρονικής απόφασης[132]. Σε κάθε περίπτωση πάντως, οι απαιτήσεις εντύπου σύμφωνα με το άρθρο IV ΣΝΥ δεν θα πρέπει να ερμηνεύονται περιοριστικά, δεδομένου ότι ο σκοπός της Νέας Υόρκης είναι να διευκολύνει την εκτέλεση των διαιτητικών αποφάσεων.

2. IV(1)(β)

Σύμφωνα με το δεύτερο εδάφιο του ίδιου άρθρου απαιτείται «*το πρωτότυπο της συμφωνίας του άρθρου II ή αντίγραφο του πρωτοτύπου που να πληροί μέσω της αυθεντικότητάς του τις απαιτούμενες προϋποθέσεις*». Όσον αφορά τη συμφωνία διαιτησίας, είναι σαφές δια της ρητής αναφοράς στο άρθρο ΙΙ ΣΝΥ και της ορθής ερμηνείας αυτής της διάταξης ότι επιτρέπονται οι ηλεκτρονικά συναφθείσες συμφωνίες διαιτησίας, γεγονός που σημαίνει ότι η διαδικαστική πρόβλεψη του άρθρου IV ΣΝΥ δεν μπορεί να σταθεί εμπόδιο στην αναγνώριση και εκτέλεση που βασίζεται σε έγκυρη συμφωνία διαιτησίας σύμφωνα με την ίδια τη ΣΝΥ.

[129] Βλ. Volio Soley.
[130] Για περισσότερα εθνικά παραδείγματα βλ. Volio Soley.
[131] Βλ. Amro, σελ. 129, Απόφαση Ανώτατου Δικαστηρίου Αιγύπτου υπ' αριθμ. 17689, 10.03.2020, στην οποία ειπώθηκε ότι γίνονται δεκτές κάθε είδους αποδείξεις, είτε γραπτές σε χαρτί είτε σε ηλεκτρονικά μέσα. Για περισσότερα βλ. Gadallah/Mohamed Salah.
[132] Βλ. Volio Soley.

Τονίζεται ότι ο αιτών βαρύνεται με την υποχρέωση προσκόμισης της συμφωνίας διαιτησίας[133] και επίσης ότι δεν είναι απαραίτητη η απόδειξη της εγκυρότητας αυτής[134].

Από την ανάγνωση του άρθρου γίνεται αντιληπτό ότι δεν υφίσταται υποχρέωση το πρωτότυπο να είναι δεόντως βεβαιωμένο. Αναφορικά με την ερμηνεία του πρωτοτύπου ισχύουν όσα ειπώθηκαν παραπάνω για το άρθρο IV(1)(α), όπως και για την αρχή του ευνοϊκότερου δικαίου.

Γ. Κοινοποίηση ηλεκτρονικής διαιτητικής απόφασης

Η ΣΝΥ αφήνει αρρύθμιστο το ζήτημα σχετικά με την κοινοποίηση της απόφασης στα μέρη. Η κοινοποίηση της απόφασης είναι ένα τυπικό στοιχείο, καθοριστικό για το δεσμευτικό αποτέλεσμα της απόφασης. Επομένως, η έλλειψη κατάλληλης κοινοποίησης βάσει της lex arbitri αποτελεί λόγο άρνησης αναγνώρισης και εκτέλεσης της απόφασης σύμφωνα με το άρθρο V(1)(ε) ΣΝΥ. Από τη στιγμή που συμμορφωθεί η κοινοποίηση της ηλεκτρονικής απόφασης με τη lex arbitri, δεν μπορεί το κράτος να αρνηθεί την αναγνώριση και εκτέλεση της απόφασης με έρεισμα το άρθρο V(1)(ε) ΣΝΥ[135].

Η κοινοποίηση της απόφασης στα μέρη έχει ουσιαστικό και διαδικαστικό αποτέλεσμα. Από τη μία, επιτρέπει στα μέρη να λάβουν γνώση της ουσίας της απόφασης και να ασκήσουν τα δικαιώματα που τους παραχώρησε η απόφαση. Από την άλλη, η απόφαση αποκτά αμέσως το κύρος του δεδικασμένου. Έτσι, στην πράξη, η ειδοποίηση των μερών μέσω αποστολής e-mail σε ασφαλείς διευθύνσεις ηλεκτρονικού ταχυδρομείου διασφαλίζει ότι η απόφαση είναι χρονολογημένη και εγγυάται την ακεραιότητά της και την ανάθεσή της στους διαιτητές[136].

Ενδιαφέρον είναι ότι το ίδιο το ICC στην παράγραφο 15 του Καθοδηγητικού Σημειώματος σχετικά με τα μέτρα κατά του Covid-19, όρισε, σε μετάφραση, ότι: «*Με την επιφύλαξη τυχόν απαιτήσεων του αναγκαστικού δικαίου που μπορεί να εφαρμοστεί, τα μέρη μπορούν να συμφωνήσουν ότι: (i) κάθε απόφαση υπογράφεται από τα μέλη του δικαστηρίου σε όμοια αντίτυπα, και/ή (ii) όλα αυτά τα αντίγραφα να συγκεντρώνονται σε ένα ενιαίο ηλεκτρονικό*

[133] Απόφαση Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου Ελβετίας, 31.05.2002, 4P. 102/2001, σύμφωνα με την οποία, κατά το άρθρο IV(1)(β), ο αιτών έπρεπε να φέρει συμφωνία διαιτησίας που να πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου II ΣΝΥ, βλ. Gaillard/Bermann, σελ. 122.

[134] Απόφαση Εφετείου Αγγλίας και Ουαλίας, Yukos Oil Co. V. Dardana Ltd, 18.04.2002, EWCA Civ 543, σύμφωνα με την οποία από τη στιγμή που ο αιτών προσκομίσει συμφωνία διαιτησίας που πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου IV(1)(β), τότε ο εναγόμενος πρέπει να αποδείξει ότι η συμφωνία δεν είναι έγκυρη βάσει του άρθρου V(1)(α), βλ. Gaillard/Bermann, σελ. 124.

[135] Βλ. Wolff, E – arbitration agreements and e – awards- arbitration agreements concluded in an electronic environment and digital arbitral awards, σελ. 16.

[136] Βλ. Dispute Settlement – International Commercial Arbitration - Electronic Arbitration 5.9, σελ. 52.

αρχείο και κοινοποιείται στα μέρη από τη Γραμματεία με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο ή με οποιοδήποτε άλλο μέσο που παρέχει αρχείο της αποστολής τους, σύμφωνα με το άρθρο 35 (§164 του Σημειώματος). Τα μέρη ενθαρρύνονται να συμφωνήσουν, όποτε είναι δυνατόν, στην ηλεκτρονική κοινοποίηση της απόφασης. Η Γραμματεία καταρχήν δεν προβαίνει σε ηλεκτρονική κοινοποίηση της ανάθεσης εκτός εάν συμφωνηθεί ρητά από τα μέρη.». Συνεπώς, φαίνεται ότι και από αναγνωρισμένα θεσμικά ιδρύματα η ηλεκτρονική κοινοποίηση γίνεται δεκτή και συνιστάται.

IV. Ο Πρότυπος Νόμος και η ηλεκτρονική διαιτητική απόφαση

Ο Πρότυπος Νόμος, στόχος του οποίου, όπως επισημαίνεται και ανωτέρω, είναι να οργανώσει τους κανόνες διεθνούς διαιτησίας σε ένα ομοιόμορφο σύστημα για τα συμβαλλόμενα κράτη, τονίζει ρητώς στο άρθρο 32 ότι η διαιτητική διαδικασία περατώνεται με την έκδοση της διαιτητικής απόφασης. Παρόλο που, όπως και η ΣΝΥ, αποφεύγει να ορίσει την έννοια της διαιτητικής απόφασης, εμπεριέχει συγκεκριμένη ρύθμιση σχετικά με τη μορφή και το περιεχόμενο της διαιτητικής απόφασης. Επιπλέον, αναφέρει περιοριστικούς λόγους για τους οποίους μπορεί να ζητηθεί η αγωγή ακύρωσης της διαιτητικής απόφασης.

Α. Πρότυπος Νόμος

Σχετικά με τα τυπικά χαρακτηριστικά της διαιτητικής απόφασης σύμφωνα με τον Πρότυπο Νόμο, αυτά θα μπορούσαν επιγραμματικά να οριστούν ως εξής: η διαιτητική απόφαση πρέπει να είναι έγγραφη, να είναι υπογεγραμμένη, προαιρετικά να περιλαμβάνει αιτιολογικό, να φέρει ημερομηνία και τον τόπο της διαιτησίας και να κοινοποιηθεί στα μέρη[137].

Όσον αφορά στα απαιτούμενα της μορφής και του περιεχομένου της διαιτητικής απόφασης, αυτά ορίζονται στο άρθρο 31. Όπως αναφέρεται στην παράγραφο 1 αυτού, η διαιτητική απόφαση πρέπει να είναι έγγραφη και να φέρει τις υπογραφές των διαιτητών. Σε διαδικασίες με ανωτέρω του ενός διαιτητή, αρκούν οι υπογραφές της πλειοψηφίας, εφόσον αναφέρεται η αιτία της τυχόν έλλειψης των λοιπών υπογραφών. Στην παράγραφο 2 καθιερώνεται η προαιρετική φύση του αιτιολογικού, στην παράγραφο 3 τονίζεται ότι η διαιτητική απόφαση πρέπει να είναι χρονολογημένη και να αναφέρει τον τόπο δημοσίευσής

[137] Βλ. Moses, σελ. 206.

της και τέλος στην παράγραφο 4 ορίζεται ότι σε κάθε μέρος παραδίδεται ένα υπογεγραμμένο αντίγραφο της απόφασης.

Όπως φαίνεται, ο Πρότυπος Νόμος, αλλά και η Τροποποίηση του 2006, υπαγορεύουν ως τύπο της διαιτητικής απόφασης το έγγραφο και απαιτούν την υπογραφή της από τους διαιτητές, όπως επίσης υπογεγραμμένο πρέπει να είναι και το αντίγραφο της παραγράφου 4. Το δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 1 σχετικά με τη δυνατότητα να μην υπογράψουν όλοι οι διαιτητές εδράζεται στην πιθανή κακοπιστία των διαιτητών, που μη υπογράφοντας την απόφαση παραλύουν όλη τη διαιτητική διαδικασία[138], καθώς και στην επιθυμητή οικονομία της διαδικασίας. Έτσι, με αυτή την πρόβλεψη, εξασφαλίζεται η προαγωγή της ολοκλήρωσης της διαιτησίας.

Η παράγραφος 3 επισημαίνει ότι η απόφαση πρέπει να αναφέρει τον τόπο της διαιτησίας και, συνεπώς, ότι θεωρείται ότι έχει εκδοθεί σε αυτόν τον τόπο. Ως προς αυτή την υπόθεση, πρέπει να σημειωθεί ότι η οριστικότητα της απόφασης αποτελεί νομική πράξη, η οποία στην πράξη ενδέχεται να μην συμπίπτει με το πραγματικό γεγονός. Στο ίδιο πλαίσιο ανήκει η οπτική ότι η διαδικασία της διαιτησίας ενδέχεται να μην διεξάγεται σε έναν κοινό τόπο και συνεπώς η διαιτητική απόφαση να γίνεται με διαβουλεύσεις από διαφορετικούς τόπους ή από τηλεφωνική συνομιλία ή αλληλογραφία. Σε κάθε περίπτωση, η υπογραφή της από τους διαιτητές δεν χρειάζεται να γίνει στον ίδιο τόπο[139].

Γενικά, οι προϋποθέσεις μορφής της απόφασης υπαγορεύονται από τη συμφωνία διαιτησίας και τη lex arbitri[140]. Πρέπει να υπογραμμιστεί ότι ορισμένα κράτη έχουν μια πιο εύπλαστη προσέγγιση απέναντι στο ζήτημα του τύπου της διαιτητικής απόφασης[141]. Σύμφωνα με αυτά τα δίκαια, οι ηλεκτρονικές αποφάσεις δεν εγείρουν ζητήματα τύπου, εάν φυσικά η απόφαση συμμορφώνεται με τις σχετικές απαιτήσεις που έχουν οριστεί από τα μέρη. Ωστόσο, εάν τα μέρη δεν έχουν επιτρέψει τις ηλεκτρονικές αποφάσεις στη συμφωνία τους, οι νόμοι διαιτησίας υπέχουν προβλήματα ερμηνείας[142]. Επιπλέον, το εκάστοτε εθνικό δίκαιο και οι προβλέψεις που έχει αυτό υιοθετήσει λαμβάνουν εξέχουσα σημασία. Αυτό σημαίνει ότι αν σε κάποιο forum η υπογραφή απόφασης με ηλεκτρονικά μέσα συνιστά μια επιτρεπτή λύση, κάτι τέτοιο θα ισχύει, κατά πάσα πιθανότητα, και στις διεθνείς διαιτητικές αποφάσεις. Οι κίνδυνοι εκτελεστότητας από την επικύρωση της γνησιότητας μιας διαιτητικής απόφασης με

[138] Βλ. Blackaby/Partasides/Redfern/Hunter, σελ. 552.
[139] Βλ. Explanatory Note by the UNCITRAL Secretariat on the Model Law on International Commercial Arbitration 1985 as amended in 2006, σελ. 34.
[140] Βλ. Blackaby/Partasides/Redfern/Hunter, σελ. 550 και Wolff, σελ. 14.
[141] Βλ. υποσημείωση 97.
[142] Βλ. Wolff, E – arbitration agreements and e – awards- arbitration agreements concluded in an electronic environment and digital arbitral awards, σελ. 14.

ηλεκτρονική υπογραφή θα ποικίλλουν ανάλογα με την ισχύουσα νομοθεσία στον τόπο εκτέλεσης (δηλαδή το lex fori) ή από τους νόμους της διαιτητικής έδρας[143].

Σε κάθε περίπτωση, πάντως, υποστηρίζεται ότι, πέραν του εκάστοτε εθνικού δικαίου, η Τροποποίηση του 2006, η οποία κάνει εκτεταμένη αναφορά στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, έχοντας ως βάση τη Σύμβαση για το Ηλεκτρονικό Εμπόριο, για τις Ηλεκτρονικές Υπογραφές και για τη Χρήση των Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών, βοηθά στην απόκτηση μιας πιο φιλελεύθερης στάσης απέναντι στις ηλεκτρονικές διαιτητικές αποφάσεις[144].

Β. Ν. 2735/1999

Ο ελληνικός ν. 2735/1999 μιμείται τον Πρότυπο Νόμο. Το άρθρο που σηματοδοτεί τη λήξη της διαιτησίας είναι το 32, το οποίο ορίζει ότι η διαιτητική διαδικασία περατώνεται με τη διαιτητική απόφαση. Επιπλέον το άρθρο 31 ορίζει ότι η διαιτητική απόφαση πρέπει να είναι έγγραφη και υπογεγραμμένη και τέλος το άρθρο 34 αναφέρει τους λόγους ακύρωσης, επαναλαμβάνοντας αυτούσιο το γράμμα του Πρότυπου Νόμου. Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με το άρθρο 35, η αναγνώριση και εκτέλεση της απόφασης γίνεται βάσει της ΣΝΥ.

Η διαιτητική απόφαση τελειούται, σύμφωνα με το άρθρο 31, όταν συνταχθεί και υπογραφεί από τους διαιτητές το σχετικό έγγραφο. Ο έγγραφος τύπος αποτελεί συνεπώς συστατικό στοιχείο της διαιτητικής αποφάσεως, η οποία αποτελεί ιδιωτικό έγγραφο διαδικαστικού χαρακτήρα. Έλλειψή του καθιστά την απόφαση ακυρώσιμη κατά το εσωτερικό δίκαιο (897 αριθ. 5 ΚΠολΔ)[145]. Στην ελληνική θεωρία υποστηρίζεται ότι αποκλείεται η προφορική έκδοση της διαιτητικής απόφασης, αλλά και η καθ' οιονδήποτε άλλο τρόπο σύνταξη αυτής, όπως λ.χ. με ηλεκτρονικό έγγραφο[146]. Ωστόσο, λαμβάνοντας υπόψη τόσο τις νομοθετικές εξελίξεις σχετικά με τα ηλεκτρονικά έγγραφα και τις ηλεκτρονικές υπογραφές όσο και τον τροποποιημένο ΚΠολΔ, υφίσταται έφορο έδαφος για να μετατοπιστεί αυτή η στάση. Πιο συγκεκριμένα, με το άρθρο 55 του ν. 4842/2021, ο οποίος τροποποιεί τον ΚΠολΔ, το άρθρο 892 ΚΠολΔ σχετικά με τη διαιτητική απόφαση αναδιατυπώνεται ως εξής:

«*1. Η διαιτητική απόφαση πρέπει να συντάσσεται εγγράφως και να υπογράφεται ιδιοχείρως από τους διαιτητές. Μπορεί ακόμα να συντάσσεται και να υπογράφεται από τους διαιτητές και σε*

[143] Βλ. Volio Soley.
[144] Βλ. Amro, σελ. 123.
[145] Βλ. Κουσούλη, Δίκαιο της διαιτησίας, Εκδόσεις, σελ. 129-130.
[146] Βλ. Καλαβρό, Διεθνής Εμπορική Διαιτησία, σελ. 495 και βλ. Κουσούλη, Δίκαιο της Διαιτησίας, σελ. 129-130.

ηλεκτρονική μορφή με τη χρήση εγκεκριμένης ηλεκτρονικής υπογραφής κατά την έννοια της περ. 20 του άρθρου 2 του ν. 4727/2020 (Α' 184). Αν κάποιος από τους διαιτητές αρνείται ή κωλύεται να υπογράψει, πρέπει αυτό να βεβαιώνεται στο έγγραφο της απόφασης, καθώς και ότι εκείνος που αρνείται ή κωλύεται έλαβε μέρος στη διαιτητική διαδικασία και στη διάσκεψη, και να υπογράφεται από την πλειοψηφία των διαιτητών. Στη δεύτερη περίπτωση του άρθρου 891 αρκεί η υπογραφή από τον επιδιαιτητή. Με τη συμφωνία για διαιτησία μπορεί να οριστεί ότι η διαιτητική απόφαση υπογράφεται ιδιοχείρως ή με ηλεκτρονικά μέσα μόνο από τον επιδιαιτητή ή από αυτόν και κάποιον από τους διαιτητές.

2. Η διαιτητική απόφαση πρέπει να αναφέρει: α) το όνομα και το επώνυμο του επιδιαιτητή και των διαιτητών, β) τον τόπο και το χρόνο της έκδοσής τους, γ) τα ονόματα και τα επώνυμα εκείνων που έλαβαν μέρος στη διαιτητική διαδικασία, δ) τη συμφωνία για διαιτησία στην οποία βασίστηκε, ε) το αιτιολογικό και στ) το διατακτικό. Με τη συμφωνία διαιτησίας μπορεί να οριστεί ότι η διαιτητική απόφαση αρκεί να αναφέρει τη συμφωνία διαιτησίας και το διατακτικό.»

Ως εκ τούτου, η ελληνική έννομη τάξη κάνει δεκτή την ηλεκτρονική διαιτητική απόφαση, δηλαδή αυτή που συντάσσεται με ηλεκτρονικά μέσα και υπογράφεται με εγκεκριμένη ηλεκτρονική υπογραφή από τους διαιτητές. Επίσης, στην παράγραφο 1 στο εδάφιο β δίνεται η διακριτική ευχέρεια στα μέρη να ορίσουν τα τυπικά στοιχεία της απόφασης μέσω της συμφωνίας διαιτησίας, δηλαδή αν αυτή θα υπογράφεται ιδιόχειρα ή ηλεκτρονικά από τον επιδιαιτητή μόνο ή και από τους υπόλοιπους διαιτητές. Συνεπώς, η ελληνική έννομη τάξη τίθεται ρητώς υπέρ της ψηφιακής διαιτητικής απόφασης. Με άλλες λέξεις, από τη στιγμή που στην εσωτερική διαιτησία γίνεται δεκτή η ηλεκτρονική διαιτητική απόφαση, αυτή η επιλογή συνιστάται να επεκτείνεται και όσον αφορά στη διεθνή διαιτησία. Ούτως ή άλλως, όπως υποστηρίζεται, ο σύγχρονος ΚΠολΔ ευνοεί τη λύση των διαφορών με διαιτησία, ύστερα από σχετική συμφωνία των ενδιαφερομένων, προνοεί δε για την πλήρη προστασία των συμφερόντων τους, είτε η διαιτητική απόφαση είναι ελληνική είτε αλλοδαπή[147], παραδοχή που θα μπορούσε να αξιοποιηθεί και υπέρ της ηλεκτρονικής διαιτησίας και συνεπώς απόφασης.

Επιπλέον η οριστική διαιτητική απόφαση εκδίδεται με τη θέση αυτής σε κυκλοφορία, δηλαδή με τη γνωστοποίηση ενός πρωτοτύπου αυτής καθ' οιονδήποτε τρόπο στους διαδίκους, όπως προβλέπεται στη διάταξη του άρθρου 31 παρ. 4. Οι έννομες συνέπειες της κατά τη διάταξη του άρθρου 31 παρ. 4 παράδοσης του πρωτοτύπου της τελειωθείσας διαιτητικής

[147] Η αντιμετώπιση της διεθνούς εμπορικής διαιτησίας από τα ελληνικά δικαστήρια, σε: Ε. Βασιλακάκης, Μελέτες Διαιτησίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2021, σελ. 289, ΟλομΑΠ. 8/1996 ΝοΒ 1997.593.

απόφασης προκύπτουν από την ίδια τη διάταξη αυτή · δηλαδή μέχρι την παράδοση αυτή δεν έχει συντελεσθεί η έκδοση της διαιτητικής απόφασης[148]. Σύμφωνα με υποστηριζόμενη στην ελληνική θεωρία άποψη, δεν πληροί το πραγματικό της διάταξης του άρθρου 31 παρ. 4 η αποστολή στα μέρη αντιγράφου της διαιτητικής απόφασης μέσω φαξ ή και e-mail[149].

Η γνωστοποίηση αυτή θα πρέπει να γίνεται σύμφωνα με τα ειδικότερα οριζόμενα στο άρθρο 3 παρ. 1. Το άρθρο 3 παρ. 1 στοιχ. α ορίζει ότι «*Αν δεν υπάρχει αντίθετη συμφωνία των μερών: Κάθε κείμενο που αποστέλλεται ή διαβιβάζεται θεωρείται ότι έχει παραληφθεί αν παραδόθηκε προσωπικά στον παραλήπτη ή αν παραδόθηκε στην εγκατάστασή του, τη συνήθη διαμονή του ή την ταχυδρομική του διεύθυνση. Αν ύστερα από εύλογη έρευνα ο παραλήπτης δεν βρεθεί σε καμία από αυτές τις διευθύνσεις, το κείμενο θεωρείται ότι έχει παραληφθεί αν αποσταλεί ή διαβιβαστεί στην τελευταία γνωστή εγκατάσταση, συνήθη διαμονή ή ταχυδρομική διεύθυνση του παραλήπτη με συστημένη επιστολή ή με οποιοδήποτε άλλο μέσο.*». Κατά την άποψη της γράφουσας, το γεγονός ότι η εν λόγω διάταξη πρώτον στηρίζεται στην αυτονομία των μερών, καθώς τονίζεται ότι τα μέρη δύνανται να συμφωνήσουν διαφορετικά σχετικά με τον τρόπο κοινοποίησης και δεύτερον ότι στο τέλος του δεύτερου εδαφίου αναφέρεται η φράση «*…με οποιοδήποτε άλλο μέσο*», αποτελεί έρεισμα για να θεωρηθεί ότι, διαμέσου της ελευθερίας των μερών, δύνανται να συμφωνηθεί η κοινοποίηση της απόφασης στα μέρη με ηλεκτρονικά μέσα. Ενδιαφέρον είναι ότι στο Σχέδιο Νόμου προστίθεται η φράση «*…ή με οποιοδήποτε άλλο μέσο το οποίο παρέχει απόδειξη της προσπάθειας παράδοσης*». Μια τέτοια απόδοση συνηγορεί υπέρ αυτού του επιχειρήματος περί της ηλεκτρονικής επικοινωνίας, καθώς, κατά κύριο λόγο, τα μέσα αυτά αποδεικνύουν την παράδοσή τους, λ.χ. το e-mail. Επίσης, αναφορικά με την απαίτηση το πρωτότυπου να φέρει τις ιδιόχειρες υπογραφές των μερών, ισχύουν όσα λέχθηκαν ανωτέρω. Επιπλέον, σύμφωνα με τον ν. 4727/2020, πλέον γίνονται δεκτά τα πρωτότυπα ηλεκτρονικά δημόσια έγγραφα (άρθρα 13 και 14). Ως εκ τούτου, από τη στιγμή που στην εγχώρια δικαιοσύνη έχουν ληφθεί τέτοια μέτρα, αντίστοιχη επέκταση αυτών επιβάλλεται και στις δραστηριότητες που σχετίζονται με το διεθνές εμπόριο. Τέλος, για λόγους πληρότητας, σημειώνεται ότι παρόλο που σε νομολογία είχε υποστηριχθεί ότι η κοινοποίηση αυτή θέτει σε εφαρμογή την προθεσμία του άρθρου 34 παρ. 4, κάτι τέτοιο είναι λανθασμένο, πράγμα το οποίο επιβεβαιώνει και η εκφραστική βελτίωση της διάταξης στο Σχέδιο Νόμου[150].

[148] Βλ. Καλαβρό, Διεθνής Εμπορική Διαιτησία, σελ. 495.
[149] Βλ. Καλαβρό, Διεθνής Εμπορική Διαιτησία, σελ. 501.
[150] Προστίθεται εδάφιο β: «*Η παράδοση αυτή δεν λογίζεται ως επίδοση για την αφετηρία της προθεσμίας του άρθρου 34 παρ. 3 του παρόντος νόμου.*». Όπως επεξηγείται στην Αιτιολογική Έκθεση, αφορμή υπήρξε η ατυχής

Ο τόπος έκδοσης της διαιτητικής απόφασης, που καθορίζεται σύμφωνα με το άρθρο 20 παρ. 1, είναι ιδιαίτερα κρίσιμος στο δίκαιο της διεθνούς διαιτησίας, διότι ο τόπος αυτός, με βάση το αμάχητο τεκμήριο της διάταξης του άρθρου 31 παρ. 2 εδάφιο β, προσδιορίζει και τα αρμόδια πολιτειακά δικαστήρια για την άσκηση αγωγής ακύρωσης κατά της διαιτητικής απόφασης[151]. Υποστηρίζεται ότι απολύτως διακεκριμένο από τη διάσκεψη είναι το ζήτημα της τελείωσης και έκδοσης της διαιτητικής απόφασης, οι οποίες αποτελούν αυτοτελείς νομικές πράξεις, και μάλιστα λογικώς και χρονικώς επόμενες της λήψης της διαιτητικής απόφασης, ρυθμιζόμενες, αντιστοίχως, από τις διατάξεις του άρθρου 31 παρ. 1 και 4. Όμως για την τελείωση αλλά και για την έκδοση της διαιτητικής απόφασης δεν εφαρμόζονται οι κανόνες για τη λήψη της διαιτητικής απόφασης και εντεύθεν για τις πράξεις αυτές δεν απαιτείται αμεσότητα επικοινωνίας των διαιτητών, ώστε να μπορούν να διενεργούνται φυσικώς μεν από διαφορετικούς τόπους, χωρίς, όμως, το γεγονός αυτό να επηρεάζει κατ' ελάχιστο τη λειτουργία του αμάχητου τεκμηρίου της διάταξης του άρθρου 31 παρ. 2 εδ. β, οπότε η διαιτητική απόφαση θεωρείται, ότι εκδόθηκε στον αναγραφόμενο σε αυτήν τόπο έκδοσής της[152]. Το γεγονός ότι μια απόφαση εκδίδεται ηλεκτρονικά, δεν σημαίνει απαραίτητα ότι δεν δύναται να προσδιοριστεί ο τόπος έκδοσής της. Συνεπώς, μπορεί να υποστηριχθεί ότι δεν αποτελεί εμπόδιο η εν λόγω πρόβλεψη σχετικά με την ηλεκτρονική διαιτητική απόφαση.

Καταληκτικά, ο Πρότυπος Νόμος και η ελληνική του απόδοση φαίνεται να έχουν αυστηρές ρυθμίσεις σχετικά με το ζήτημα των αποφάσεων, αποκλείοντας την ηλεκτρονική διατύπωσή τους. Ωστόσο, λαμβανομένης υπόψη της εξέλιξης της ελληνικής και διεθνούς νομοθεσίας και νομολογίας, θα μπορούσαν σταδιακά να υποδεχτούν τις ηλεκτρονικές επικοινωνίες τόσο στην έννοια του εγγράφου και της υπογραφής όσο και στην έννοια της κοινοποίησης.

V. Προκλήσεις των ηλεκτρονικών διαιτητικών αποφάσεων

Οι ηλεκτρονικές διαιτητικές αποφάσεις, όπως και οι παραδοσιακές αποφάσεις διαιτησίας, ενδέχεται να συναντήσουν ορισμένα εμπόδια. Από την πλευρά της ΣΝΥ, σύμφωνα με το άρθρο V, υφίστανται λόγοι άρνησης αναγνώρισης και εκτέλεσης. Στην παράγραφο 1 περ. α-ε, αναφέρονται οι λόγοι που το ίδιο το μέρος πρέπει να επικαλεστεί, αφού προσκομίσει

νομολογία ΑΠ 5/2000, στην οποία η παράδοση του άρθρου αυτού θεωρήθηκε ότι συνιστά αφετήριο γεγονός της τρίμηνης προθεσμίας του 34 παρ. 3.

[151] Βλ. Καλαβρό, Διεθνής Εμπορική Διαιτησία, σελ. 506.

[152] Βλ. Καλαβρό, Διεθνής Εμπορική Διαιτησία, σελ. 506- 507.

αποδείξεις, και συνοπτικά αφορούν την άκυρη συμφωνία διαιτησίας, την έλλειψη ακρόασης των μερών, την υπέρβαση της εξουσίας του δικαστηρίου, την προβληματική σύνθεση του δικαστηρίου ή της διαιτητικής διαδικασίας και τη μη δεσμευτική ή άκυρη ή ανασταλείσα απόφαση. Από την άλλη, στην παράγραφο 2 αναφέρονται λόγοι που λαμβάνονται αυτεπαγγέλτως υπόψη, δηλαδή το μη διαιτητεύσιμο της διαφοράς και η αντίθεση στη δημόσια τάξη. Η μεν πρώτη ομάδα λόγων αντιστοιχούν στους δικονομικούς λόγους άρνησης εκτέλεσης, ενώ οι δεύτερη ομάδα λόγων στους ουσιαστικούς. Αντίστοιχες ρυθμίσεις περιλαμβάνει και ο Πρότυπος Νόμος, κατά συνέπεια και ο ν. 2735/1999, προβλέποντας numerus clausus λόγους έγερσης αγωγής ακύρωσης στο άρθρο 34 [153], όπως και ο ΚΠολΔ στο άρθρο 897.

Όσον αφορά τη συμφωνία διαιτησίας, αυτή πρέπει να είναι έγκυρη τόσο από άποψη τύπου όσο και από άποψη ικανότητας των μερών. Αναφορικά με τις ηλεκτρονικές συμφωνίες διαιτησίας, το ζήτημα του τύπου, τόσο από την οπτική της ΣΝΥ όσο και του Προτύπου Νόμου, είναι – κατ' όπως φαίνεται - διευθετημένο, ιδίως υπό το πρίσμα των ευνοϊκών για την ηλεκτρονική επικοινωνία ερμηνειών που έχουν ληφθεί.

Στο πλαίσιο της ηλεκτρονικής διαιτησίας, η παραβίαση του δικαιώματος ακρόασης μπορεί να περιλαμβάνει δυσκολίες συμμετοχής των μερών, αναφορικά με την υποβολή των ισχυρισμών τους, τη χρήση δύσκολης τεχνολογίας που τα εμποδίζει να είναι εμπρόθεσμα, ενώ επίσης μπορεί να προκύψουν τεχνικά προβλήματα, αλλά και η ίδια η συμμετοχή μέσω τηλεδιάσκεψης να αμφισβητείται ως έγκυρος τρόπος συμμετοχής[154]. Το αν έχει συντελεστεί τέτοια παραβίαση, το αποφασίζει το εθνικό δικαστήριο. Υπάρχει επίσης περίπτωση η εν λόγω παραβίαση να εξικνείται μέχρι την αντίθεση στη δημόσια τάξη[155].

Επιπλέον, αν το δίκαιο βάσει του οποίου εκδόθηκε η διαιτητική απόφαση δεν στερεί σε μια απόφαση που δεν πληροί τις τυπικές απαιτήσεις να θεωρηθεί ως τέτοια, αλλά, ταυτόχρονα, θεωρεί ότι δεν είναι δεσμευτική, το άρθρο V(1)(ε) ΣΝΥ τίθεται σε εφαρμογή. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η απόφαση υφίσταται αυτή καθ' εαυτή, αλλά δεν είναι ακόμη δεσμευτική εν αναμονή της διόρθωσης του τυπικού ελαττώματος και επομένως υπόκειται σε άρνηση αναγνώρισης και εκτέλεσης[156]. Συνεπώς, στην περίπτωση ηλεκτρονικά διατυπωμένης

[153] Βλ. Explanatory Note by the UNCITRAL Secretariat on the Model Law on International Commercial Arbitration 1985 as amended in 2006, σελ. 35.
[154] Βλ. Amro, σελ. 141.
[155] Για παράδειγμα η λανθασμένη μετάδοση ενός ηλεκτρονικού αρχείου, το οποίο εν τέλει δεν θα ληφθεί από ένα από τα μέρη, όπως επίσης και απουσία δια ζώσης ακρόασης, βλ. Amro, σελ. 142 και T. Schulz, Information Technology and Arbitration: A Practioner's Guide, Kluwer Law International, 2006, σελ. 122.
[156] Βλ. Wolff, E – arbitration agreements and e – awards- arbitration agreements concluded in an electronic environment and digital arbitral awards, σελ. 16.

απόφασης, ένας τέτοιος κίνδυνος είναι αρκετά μεγάλος, ιδίως αν το δίκαιο δεν είναι φιλικά προσκείμενο απέναντι στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες.

Τέλος, όσον αφορά τις ηλεκτρονικές διαιτητικές αποφάσεις, ο μεγαλύτερος κίνδυνος είναι η αντίθεση στη δημόσια τάξη του κράτους στο οποίο ζητείται η αναγνώριση και εκτέλεση ή είναι αντίθετη στη διεθνή δημόσια τάξη σε περίπτωση αγωγής ακύρωσης. Αυτός ο κίνδυνος είναι ακόμη μεγαλύτερος σε περίπτωση που η διαιτητική απόφαση έχει εκδοθεί μέσω τεχνητής νοημοσύνης[157].

Για την αποφυγή τέτοιων ζητημάτων, συνιστάται το εθνικά δικαστήρια να αντιμετωπίζουν με φιλελεύθερη ματιά τα σχετικά ζητήματα[158], λαμβάνοντας υπόψη από τη μία την ιδιαίτερη φύση της ηλεκτρονικής απόφασης διαιτησίας κι από την άλλη τους εθνικούς νόμους που ρυθμίζουν τη διαιτησία[159].

VI. Συμπέρασμα Ενότητας

Οι ηλεκτρονικές αποφάσεις στο πλαίσιο της διεθνούς εμπορικής διαιτησίας αποτελούν ένα αμφιλεγόμενο ζήτημα. Εξετάζοντας τη ΣΝΥ, φαίνεται ότι οι διατάξεις της, σε μεγάλο βαθμό, μπορούν να προσαρμοστούν, έτσι ώστε να υποδεχτούν τις ηλεκτρονικές αποφάσεις. Ούτως ή άλλως, η ΣΝΥ διαπνέεται από ευνοϊκή στάση απέναντι στην αναγνώριση και εκτέλεση των αποφάσεων (*pro-enforcement bias*). Η θέση ηλεκτρονικής υπογραφής μπορεί να γίνει πραγματικότητα, όπως και η ηλεκτρονική κοινοποίηση και προσκόμιση των αποφάσεων, μιας και τόσο τα ίδια τα κράτη όσο και οι επακόλουθες διεθνείς συμβάσεις «στρώνουν το χαλί» για μια τέτοια εξέλιξη, σύμφωνα ιδίως και με την αρχή του ευνοϊκότερου δικαίου.

Από την άλλη, ο Πρότυπος Νόμος και η ελληνική εκδοχή του, καθιερώνουν πιο συγκεκριμένες απαιτήσεις σχετικά με τις διαιτητικές αποφάσεις. Αυτές ρητώς πρέπει να είναι έγγραφες και να φέρουν τις υπογραφές των διαιτητών, σύμφωνα με το άρθρο 31. Ωστόσο, με βάση την αλλαγή πλεύσης που έχει ακολουθήσει η ελληνική έννομη τάξη ως προς τις διαιτητικές αποφάσεις στον ΚΠολΔ, αλλά και την αλληλεπίδραση όλων των διεθνών κειμένων ως προς τα σχετικά με τις υπογραφές και την έννοια του εγγράφου ζητήματα, έχει ανοιχτεί ο δρόμος για να αλλάξει αυτό το καθεστώς.

---

[157] Για περισσότερα βλ. Eidenmüller/Varesis, σελ. 35 επ.
[158] Απόφαση του Ανώτατου Αυστριακού Δικαστηρίου, OGH Docket No. 18 ONc 3/20s, 23.07.2020, στην οποία κρίθηκε ότι η διεξαγωγή τηλεδιάσκεψης σε πολύ πρωινή ώρα για ένα από τα δύο μέρη, λόγω διαφοράς ώρας, δεν συνιστά παραβίαση του δικαιώματος ακρόασης.
[159] Βλ. Amro, σελ. 142.

Φυσικά, οι ηλεκτρονικά διατυπωμένες διαιτητικές αποφάσεις συναντούν προκλήσεις σε πολλά επίπεδα, όπως από άποψη μορφής, τήρησης του δικαιώματος ακρόασης και της προβληματικής διαιτητικής διαδικασίας και κυρίως τον σκόπελο της δημόσιας τάξης. Παρόλα αυτά, τόσο οι νομοθεσίες όσο και η νομολογία των δικαστηρίων φαίνεται ολοένα και περισσότερο να υποστηρίζει τις ηλεκτρονικές επικοινωνίες και ως εκ τούτου και τις αποφάσεις.

4. Συμπεράσματα

Οι ηλεκτρονικές συμφωνίες διαιτησίας και οι ηλεκτρονικές διαιτητικές αποφάσεις φαίνονται ελκυστικές για τη διεθνή διαιτησία, καθώς είναι εργαλεία που υπόσχονται την οικονομία χρόνου, συνιστώντας πρακτικές εναλλακτικές λύσεις. Αυτά τα πλεονεκτήματα, ωστόσο, αποτελούν αντιστάθμισμα απέναντι στον κίνδυνο να μην αναγνωρίζονται και, ως εκ τούτου, να αποτύχουν του στόχου τους.

Κρίσιμος παράγοντας που καθορίζει την ευδοκίμηση των ηλεκτρονικών μέσων είναι τα διεθνή κείμενα. Οι κεντρικοί άξονες της παρούσας μελέτης είναι η ΣΝΥ και ο Πρότυπος Νόμος σε συνδυασμό με τις εκάστοτε εθνικές ρυθμίσεις. Όσον αφορά στις ηλεκτρονικές συμφωνίες διαιτησίας, η ΣΝΥ φαίνεται να καθιστά επιτρεπτή την ηλεκτρονική σύνταξη αυτών, μέσω της αυτόνομης ερμηνείας της και της άμεσης επιρροής διεθνών κειμένων της UNCITRAL. Την ίδια πορεία ακολουθεί και ο Πρότυπος Νόμος, ο οποίος είναι και αυτός ανοιχτός να υποδεχθεί σύγχρονα μέσα επικοινωνίας στο πεδίο εφαρμογής του. Σχετικά με τις ηλεκτρονικές διαιτητικές αποφάσεις, αν και έχουν γίνει βήματα προόδου, η αντιμετώπιση αυτών από τα ως άνω διεθνή κείμενα είναι περισσότερο αμφισβητούμενη.

Σε κάθε περίπτωση, παρ' όλης της επιτυχίας του, ο Πρότυπος Νόμος έχει ακόμα «χώρο» για συμπληρωματική νομοθεσία σχετικά με τις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, όπως αντίστοιχα και τα κράτη. Από την άλλη, η ΣΝΥ αποδεικνύει ότι συνιστά ένα ζωντανό όργανο, το οποίο, ερμηνευτικά, δύναται να φιλοξενήσει με επιτυχία τα προηγμένα μέσα επικοινωνίας τόσο σχετικά με τη διαιτητική συμφωνία όσο και με τη διαιτητική απόφαση.

Καθοριστικό ρόλο για την αντιμετώπιση των ηλεκτρονικών διαιτητικών συμφωνιών και αποφάσεων λαμβάνει η εκάστοτε εθνική νομοθεσία. Αυτό είναι προφανές όχι μόνο για το δίκαιο της διαιτησίας στον τόπο της διαιτησίας, αλλά και στο πλαίσιο του αυτόνομου δικαίου της ΣΝΥ, το οποίο συχνά προσφεύγει στη lex arbitri.[160] Συνεπώς, όσο πιο φιλική και φιλελεύθερη προσέγγιση λαμβάνει το εκάστοτε εθνικό δίκαιο, τόσο πιο εύκολη γίνεται η αποδοχή, αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων που στηρίζονται σε προηγμένα μέσα. Υπό αυτή την οπτική, η Ελλάδα, με τις πρόσφατες νομοθετικές τις μεταβολές, εξελίσσεται σε ένα forum με μεγάλο ενδιαφέρον, από άποψη τεχνολογικής προόδου, για τη διεξαγωγή διεθνούς διαιτησίας, καθώς ολοένα και περισσότερο ευνοϊκό γίνεται το καθεστώς που τη διέπει.

[160] Βλ. Wolff, E – arbitration agreements and e – awards- arbitration agreements concluded in an electronic environment and digital arbitral awards, σελ. 17.

Επιπλέον παρατηρείται ότι οι κίνδυνοι για τις ηλεκτρονικές συμφωνίες διαιτησίας είναι μικρότεροι από αυτούς για της ηλεκτρονικές διαιτητικές αποφάσεις. Με μια πρώτη ματιά, αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η ηλεκτρονική ισοδυναμία των υπογραφών δημιουργεί ιδιαίτερες δυσκολίες για τις οποίες ρητές λύσεις και επιλογές προβλέπονται κυρίως στο πλαίσιο των διαιτητικών συμφωνιών. Επιπλέον, η ταχύτητα και η ευκολία έχουν μεγαλύτερη σημασία για τις συμφωνίες διαιτησίας, καθώς η καθημερινή χρήση των συμφωνιών στο πλαίσιο των σύγχρονων συναλλακτικών αναγκών είναι επιτακτική. Κάτι τέτοιο δεν είναι απαιτητό σε τόσο μεγάλο εύρος για τις ηλεκτρονικές αποφάσεις. Επιπλέον, οι ίδιες οι έννομες τάξεις είναι πιο επιφυλακτικές απέναντι στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, ιδίως στο πλαίσιο της έκδοσης ή αναγνώρισης και εκτέλεσης αποφάσεων με τέτοια μέσα. Συνεπώς, όταν το διαιτητικό δικαστήριο επιθυμεί να εκδώσει μια απόφαση ευχερώς εκτελεστή, αποφεύγει τις ψηφιακές μορφές.

Πάντως, ένα είναι αναμφίβολο: η τεχνολογία «ήρθε για να μείνει». Οι ρυθμοί ανάπτυξής της είναι ραγδαίοι, επιτάσσοντας στα νομοθετικά συστήματα να ακολουθήσουν την πρόοδό της. Η διαιτησία, ως ένας θεσμός που βασίζεται στην αυτονομία των μερών και είναι εύπλαστος, ανάλογα με τις σύγχρονες απαιτήσεις, είναι η πρώτη που θα δει – ή μάλλον ήδη έχει αρχίσει να βλέπει – απτά τα αποτελέσματα και τις δυνατότητες που αναπτύσσουν τα ηλεκτρονικά μέσα στο πλαίσιό της. Ζήτημα, επομένως, δεν είναι το «αν» θα υιοθετηθούν ως πρακτικές οι ηλεκτρονικές συμφωνίες διαιτησίας και οι ηλεκτρονικές αποφάσεις διαιτησίας, αλλά το «πότε».

Βιβλιογραφία

Ελληνική

Βιβλία

Βασιλακάκης, Μελέτες Διαιτησίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2021
Βασιλακάκης/ Γραμματικάκη – Αλεξίου/ Παπασιώπη – Πασία, Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, Έκτη Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2017
Ζέκος, Διαδίκτυο & τεχνητή νοημοσύνη στο Ελληνικό δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2022
Καλαβρός, Διεθνής Εμπορική Διαιτησία, τόμος 1, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2019
Καλαβρός, Το ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο της Διεθνούς Διαιτησίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2020
Καλαβρός/Μπαμπινιώτης Η Σύμβαση της Νέας Υόρκης του 1985 – online κατ' άρθρο ερμηνεία, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2022
Κουσούλης, Διαιτησία, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2004
Κουσούλης, Το δίκαιο της διαιτησίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2006
Πετρόχειλος (σε συνεργασία με Παπαευστρατίου και Ζουμπούλη), Η διαιτητική επίλυση των διεθνών διαφορών, σε Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2009

Άρθρα

Αποστολόπουλος, A critical analysis of the "writing" requirement in relation to the formal validity of international commercial agreements to arbitrate, 11.12.2019.
Φιλιώτης/Πανόπουλος, Η συμφωνία διαιτησίας κατά το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, Διαιτησία 2/2018, Εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 184-223
Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Διεθνής Εμπορική Διαιτησία», 22.9.2020
Εισηγητική Έκθεση επί του Σχεδίου Νόμου «Διεθνής Εμπορική Διαιτησία»

Ξενόγλωσση

Βιβλία

Amro, Online Arbitration in theory and in practice, Cambridge Scholars Publishing, 2019
Blackaby/ Partasides/ Redfern/ Hunter, Redfern and Hunter on International Arbitration, Sixth Edition, Oxford University Press, 2015
Gaillard/ Bermann, Guide on the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards UNCITRAL Secretariat, Brill Nijhoff, 2017
Moses, The Principles and Practice of International Commercial Arbitration, Third Edition, Cambridge University Press, 2017
Schulz, Information Technology and Arbitration: A Practioner's Guide, Kluwer Law International, 2006
Wolff, E – arbitration agreements and e – awards- arbitration agreements concluded in an electronic environment and digital arbitral awards, σε Arbitration in the Digital Age: The Brave New World of Arbitration, Cambridge University Press, 2018
Wolff, New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards of 10 June 1958 Article-by-Article Commentary, Beck Hart Nomos, Second Edition, 2019

Άρθρα

Eidenmüller/Varesis, What is an Arbitration? Artificial Intelligence and the Vanishing Human Arbitrator, Journal of Law & Business, Vol. 17, New York University, Fall 2020
Gadallah/Mohamed Salah, Qatar: The E-Award, 22.04.2022
Husain Qouteshat, The Enforcement of Electronic Arbitral Awards in International Commercial Disputes under the New York Convention: The Case of Dubai and DIFC Courts, March 2017
Markert/Burghardt, Navigating the Digital Maze - Pertinent Issues in E-Arbitration, Journal of Arbitration Studies, Vol. 27 No. 3, Σεπτέμβριος 2017
UNCTAD, Dispute Settlement – International Commercial Arbitration - Electronic Arbitration 5.9, 2003
UNCITRAL, Explanatory Note by the UNCITRAL Secretariat on the Model Law on International Commercial Arbitration, 1994
UNCITRAL, Explanatory Note by the UNCITRAL Secretariat on the Convention on the use of electronic communications in international contracts, 2007
UNCITRAL, Explanatory Note by the UNCITRAL Secretariat on Model Law on International Commercial Arbitration 1985 with amendments as adopted in 2006, 2008
UNCITRAL, UNCITRAL Secretariat Guide on the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958), 2016
Volio Soley, Signing the Arbitral Award in Wet Ink: Resistance to Technological Change or A Reasonable Precaution?, Kluwer Arbitration Blog, 6.11.2020

Νομολογία

ΟλΑΠ 8/1997
Ανώτατο Δικαστήριο Ελβετίας, Compagnie De Navigation et Transports SA v. MSC Mediterranean Shipping Company SA 1995, BGE 121 III 38, 44, E.2c, 16.01.1995.
Απόφαση του Ακυρωτικού Δικαστηρίου του Ντουμπάι υπ΄αριθμ. 220, 17.01.2005
Dardana Ltd v Yukos Oil Company, 6 Dardana Ltd v Yukos Oil Company (2002) EWCA Civ 543; (2002) 1 All E.R. (Comm) 819; (2002) 2 Lloyd's Rep. 326
ΠΠρΠειρ 1053/2018, Διαιτησία, 1, 2019.
Απόφαση του Οποσπονδιακού Δικαστηρίου της Ελβετίας, 4 Οκτωβρίου 2010, 4A_124/2010
Απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου της Αυστρίας, O Limited v. M. Corp. and others, 3 Σεπτεμβρίου 2008, 3Ob35/08f, XXXIV Y.B. Com. Arb. 409, 2009
Απόφαση Burgesgerichtshof (BGH), Γερμανία, 22.02.2001, III ZB 71/99
Απόφαση Bundesgericht, X AG v. Y AS, 4.10.2010 Yearbook XXXVI (2011) σελ. 340-342 (Switzerland no.42).
Απόφαση Περιφερειακού Δικαστηρίου Λευκωσίας, 32/2012
Απόφαση του Εμπορικού Δικαστηρίου της Ζυρίχης, 20 Απριλίου 1990, 21, XVII Y.B. Com. Arb. 584, 1992
Απόφαση του Εφετείου της Χαμ, 27.09.2005, YB, Vol. XXXI-2006, (Germany, no. 90. sub. 1-3), παράγραφοι 685-697
Απόφαση Ανώτατου Δικαστηρίου Αιγύπτου υπ' αριθμ. 17689, 10.03.2020
Απόφαση Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου Ελβετίας, 31.05.2002, 4P. 102/2001
Απόφαση Εφετείου Αγγλίας και Ουαλίας, Yukos Oil Co. V. Dardana Ltd, 18.04.2002, EWCA Civ 543
ΟλομΑΠ. 8/1996 NoB 1997.593
Απόφαση του Ανώτατου Αυστριακού Δικαστηρίου, OGH Docket No. 18 ONc 3/20s, 23.07.2020